

Henni Kiri

TAPAUS ENERGIANSÄÄSTÄJÄ

– Ekologinen esitys käyttöliittymänä ympäristöön

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Teatteri-ilmaisun ohjaaja

Esittävän taiteen koulutusohjelma

Opinnäytetyö

20.1.2017

Tekijä(t) Otsikko	Henni Kiri TAPAUS ENERGIANSÄÄSTÄJÄ – Ekologinen esitys käyttöliittymänä ympäristöön
Sivumäärä Aika	64 sivua + 7 liitettä 20.1.2017
Tutkinto	Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Koulutusohjelma	Esittävän taiteen koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Soveltava teatteri
Ohjaaja(t)	Teatteritaiteen maisteri Atro Kahiluoto
<p>Tässä opinnäytetyössä tutkin, miten esitystaiteen kautta voidaan käsitellä ekologisia kysymyksiä ja tehdä näkyväksi ihmisen positiota ja toiminnan vaikutuksia suhteessa ympäristöön. Paikannan ekologisen esitystaiteen keskeisiä haasteita sekä sitä, mitä lisäarvoa esitystaide voi tuoda ympäristökeskusteluun. Tutkimukseen liittyy pohdinta vastuullisuuden syntymekanismeista ja vastuun jakamisesta, taiteella aktivoimisesta ja eettisyydestä. Tutkimuksen käynnistää henkilökohtainen huoli ympäristöstä ja ihmislajin kuluttavasta toiminnasta maapallolla sekä tarve selvittää, mikä oikeuttaa taiteilijan kuluttamaan luonnonvaroja taiteen tekemiseen ja millaisen vastuun tämä kantaa työnsä vaikutuksista ympäristöön. Aihetta on jäsennetty esitysten tekijöiden haastatteluin sekä toteuttamalla ekologinen esitys ENERGIANSÄÄSTÄJÄ. Esitystyöryhmän ja yleisöosallistujien kokemuksista tehdyt kyselyt tukevat aiheen käsittelyä.</p> <p>ENERGIANSÄÄSTÄJÄN muoto on lähimpänä ympäristönomaista taidetta ja ympäristökysymyksistä ilmastonmuutoskysymyksiä. Esitys sivuaa myös kulutusta ja ihmislajin aiheuttamaa maapallon jätekuormaa. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ manifestoi lempeän ja vastavuoroisen olemisen tapaa maailmassa sekä ihmisen position aktiivista tarkastelua ekologisessa esitystaiteessa. Se manifestoi esitystaiteen mahdollisuutta avoimen ja dialogisen, demokraattisesti rakentuneen ja osallistujia aktivoivan tilan luomisessa. Projekti kytkeytyy ajankohtaiseen taide- ja tiede-keskusteluun sekä Energiapolitiikka. Esitys -hankkeeseen ja dialogiin vallan hajauttamisesta ja osallisuudesta yhteiskunnassa. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ tekee ehdotuksen energiaomavaraisesta taideteoksesta ja taiteen mahdollisuudesta toimia käyttöliittymänä ympäristöön. Se korostaa energian keskeistä osuutta esitystilanteen vaikuttavuudessa ja havainnollistaa energian olemuksen ja määrän muuntumista ja ketjuuntumista esityksessä.</p>	
Avainsanat	Ekologinen teatteri, ekoteatteri, ekodraama, ekodramaturgia, ympäristönomainen teatteri, humanismi, posthumanismi, esitystaiteella vaikuttaminen, propaganda, taideaktivismi, energia

Author(s) Title	Henni Kiri CASE ENERGY SAVER – Eco-performance as an Interface to Environment
Number of Pages Date	64 pages + 7 appendices 20 January 2017
Degree	Drama Instructor
Degree Programme	Performing Arts
Specialisation option	Applied theatre
Instructor(s)	Atro Kahiluoto, Major in Theatre and Arts
<p>This thesis is a survey on how ecological and environmental issues may be best explored via performing arts. I study how to disclose the human impact and how to define human's position in proportion to the environment during performance process. I am locating the challenges in the process and demonstrating the added value that the performing arts may have on this discourse. The study includes a reflection on ethics, the mechanisms of responsibility and activation via arts. The study is due to my personal concern about the wearing human impact on the environment. I search to determine the justification and responsibilities of the artist's work related to consumption. The subject has been structured by interviewing some artists and by carrying out an eco-performance ENERGY SAVER (ENERGIANSÄÄSTÄJÄ). The questionnaires based on the experiences gained by the artist ensemble and the audience support the study.</p> <p>The ENERGY SAVER represents environmental arts and it is mainly concerned with the topic of the climate change. ENERGY SAVER manifests a gentle and reciprocal state of being in this world and an active review on human position in relation to the non-human during the artistic process. It also manifests the specific potentiality of performing arts when forming an opened and dialogical, democratically built and activating space for participation. Thus, the project engages to the artistic, scientific and social discourse of hierarchies, division of power and participation in society. ENERGY SAVER is related to a current project Energy Politics Performance (Energiapolitiikka. Esitys) run by Esitystaiteen seura. The ENERGY SAVER proposes an energy self-sufficient performance and represents performance as an interface to environment. The performance stresses the essence of energy in the impact of the performance and the transformation and concatenation of energy in the performance.</p>	
Keywords	Eco-theatre, Eco-drama, Environmental theatre, Humanism, Post-humanism, Effect via Performing Arts, Propaganda, Activism in Performing Arts, Energy

Sisällys

1	Johdanto – ihmisen jälkiä ja kohtalon kysymyksiä	1
2	ENERGIANSÄÄSTÄJÄ	5
2.1	ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin kuvaus	6
2.1.1	Esityksen resurssit – kengännauhoja ja onnenkantamoisia	8
2.1.2	ROMUNKERÄÄJÄ ihmisen jäljillä	11
2.1.3	Ihmisen jälkeen – Post Human, eli mitä aalto heitti rantaan	11
2.1.4	ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaation dramaturgia	13
2.2	ENERGIANSÄÄSTÄJÄ – vastuunkantaja vai kaksinaismoralisti?	18
2.3	Vastuun ja vallan jakaminen yleisön kanssa	23
2.4	Energia entiteettinä, esityksen aiheena ja vuorovaikutuksessa	26
3	Esitystaiteen ekologisia ilmenemismuotoja	30
3.1	Ekologisen esitystaiteen käsitteet	33
3.2	ENERGIANSÄÄSTÄJÄ – propagandaa vai tulkinnanvapautta?	34
4	ENERGIANSÄÄSTÄJÄ humanismin ja posthumanismin rajoilla	35
4.1	Ihmisen ”luonto”	36
4.2	Kieli ja positio	40
5	ENERGIANSÄÄSTÄJÄ taideaktivistina yhteiskunnassa	43
5.1	Yleisö äänestää jaloillaan	43
5.2	Taiteen poliittinen ohjaus ja rahoitus	44
5.3	Taiteilija ja taide yhteiskunnallisena vaikuttajana	46
5.4	Aktivoitumisen tila ja aktivistinen taide	48
5.5	Emootio motivaation herättäjänä	55
6	LOPUKSI – uusi näkökulma maailmaan ja siinä olemiseen	57
	Lähteet	62
	Liitteet	
	Liite 1. Mauri Antero Numminen: Energiansäästäjä-novelli vuodelta 1962	
	Liite 2. Haastattelukysymykset	
	Liite 3. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-tiedote medialle	
	Liite 4. Artikkelit projektista Kymen Sanomissa elokuussa 2016	
	Liite 5. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin kuvia	
	Liite 6. Miten Runoharmoni toimii	
	Liite 7. Kurssimuistiinpanot: Alexander-tekniikka/ Riitta-Liisa Helminen	

1 Johdanto – ihmisen jälkiä ja kohtalon kysymyksiä

Ihminen jättää jälkiä ja kuluttaa ympäristöään varsinaisesti jo ennen syntymäänsä, kun yhteisö valmistautuu uuden jäsenen vastaanottamiseen. Mitä suurempi populaatio, sitä suurempi kulutusjälki. Maailman ylikulutuspäivää vietetään vuosittain ajankohtana, jolloin ihmiskunnan kulutus ylittää maapallon kyvyn tuottaa uusiutuvia luonnonvaroja ja käsitellä kasvihuonepäästöjä. Vuonna 2016 päivää vietettiin 8. elokuuta ja ajankohta on edellisvuodesta aikaistunut.

Lajimme on verraten lyhyen historiansa aikana muokannut ja siirtänyt maata yhtä paljon kuin geologiset muutokset maapallon historian aikana. Puhutaan uudesta geologisesta epookista, jolle tieteilijät ovat 2000-luvulla antaneet nimen antroposeeni. Sen katsotaan alkaneen teollistumisen myötä 1800-luvun vaiheilla. Nykyinen maailmamme on – enemmän tai vähemmän – läpeensä synteettinen ja ihmisen ”luomisjälki” näkyy kaikessa ympäristössämme. (Eronen 2016, Kiri 2016 c mukaan.) ”Luonto” käsitteenä on saanut lainausmerkit.

Ihmiskulttuurin kukoistus ja globaali levittäytyminen ovat tuoneet mukanaan saastumisen ja ilmaston lämpenemisen. Ilmastonmuutos uhkaa kaikkia lajeja maapallolla, rajut ääri-ilmiöt kuten myrskyt ja metsäpalot yleistyvät, tulvat ja toisaalta äärimmäinen kuivuus tekevät laajoja alueita maapallolla myös ihmiselle asumiskelvottomiksi. (wwf.fi/uhat/ilmastonmuutos.)

Resurssien epätasainen jakautuminen ja itsesäilyttämisen pyrkimykset laittavat ihmismassoja liikkeelle paremman (tai edes mahdollisen) elämän perässä. Laajat kansainvaellukset ja ilmastopakolaisuus aiheuttavat väistämättä kriisejä, sillä saavutetuista eduista on vaikea luopua tai solidaarisuuden nimissä edes tinkiä. Tämä näkyy ”isossa kuvassa” valtiotason politikoinnin ja yritysmaailman jarruttaessa ilmastotyön etenemistä mm. kilpailukyvyn nimissä. Pienemmässä mittakaavassa sama asia voidaan nähdä yksittäisen ihmisen elintapatottumuksissa: ”Minulla on oikeus asua omassa tilavassa, öljylämmitteisessä talossa, harvaan asutulla alueella pohjoisella pallonpuoliskolla, ajaa polttomoottoriajoneuvoa, syödä tuontihedelmiä ympäri vuoden ja lihataloustuotteitakin päivittäin. Miksi minun pitäisi tinkiä näistä mukavuuksista ja

siirtyä vähemmän ilmastoa kuormittaviin vaihtoehtoihin?” Tarvitaan aivan perustavanlaatuisen ajattelun muutos, jotta ihmiskunta selviäisi käsillä olevista ekologisista kriiseistä.

Kamppailemme ekokriisejä käsittelevän, ristiriitaisen ja riitaisankin informaation tulvassa, koemme syyllisyyttä ja pyrimme tekemään arjessamme (mukavuusnäkökohdista liikaa tinkimättä) sellaisia ekologisia valintoja, joiden arvelemme (ja toivomme) olevan kestävä kehityksen suuntaisia ja riittäviä. Riittäviä mihin? Maapallon pelastamiseen? Onko se enää pelastettavissa? Entä, jos katsotaan, että ei ole ja kaikki ihmisten ponnistelu on täysin turhaa? Antaudutaanko silloin M. A. Nummisen *Energiansäästäjä*-novellin päähenkilön tavoin ”antaa mennä -periaatteen valtaan” ja pyörähdetään hillittömästi vielä kerran (Liite 1)?

Ihmisenä ekologiset kysymykset herättävät minussa tarpeen toimia, mutta myös taiteilijana ja taiteen mahdollistajana nämä kysymykset ovat minulle kohtalonkysymyksiä. Olen aikaisemmalta koulutukseltani Kulttuurituottaja ja toiminut teatterin tuottajana kymmenisen vuotta. Esitysten yleisömäärien ja täyttöasteiden mittaaminen, yleisön osallistaminen, palvelumuotoilu sekä teatteriesitysten rooli yhteisöllisessä dialogissa ovat olleet työssä keskeisiä elementtejä. Olen myös osallistunut alueelliseen teatteri-keskusteluun ja ollut aitiopaikalla kokemassa teatterikentän murrosvaihetta, kun yleisön (ikä)rakenne ja käyttäytyminen muuttuvat vauhdikkaasti; muut harrastusmahdollisuudet, virikkeet ja osallistavat aktiviteetit kilpailevat ihmisten arvokkaasta vapaa-ajasta, joka jatkuvasti paineistetumman työ- ja arkielämän seurauksena tuntuu olevan yhä arvokkaampaa. Myös yleisön sitoutumisesta esityksiin ja ostopäätösten tekemisestä on tullut koko ajan lyhytjänteisempää.

Ekokriisien rinnalla nämä tapahtumatuottajan ongelmat tuntuvat triviaaleilta, mutta ne kytkeytyvät samaan aiheeseen: resurssien jakautumiseen ja tilan ottamiseen; mikä oikeutus liiallisen kulutuksen valossa on lämmittää ja valaista teatteritaloja, ylläpitää rakenteita ja käyttää erilaisia resursseja ja energiaa, jos täyttöasteet ovat heikot? Onko tehokkuus- ja kulutusnäkökulma otettava huomioon esitystaiteessa? Entä mihin esitystaide sijoittuu ekologisten kysymysten kentässä ja yksittäisten ihmisten (lyhyessä) elämässä? Mikä on taiteilijan positio ja tehtävä ekokriisien ajassa? Näiden kysymysten

näen tällä hetkellä olevan ajankohtaisia taidekeskustelussa ja niiden äärelle haluan johdattaa lukijan tässä työssä.

Hiilijalanjäлкensä puolesta esitystaide on häviävän pieni osa maapallon kuormitusta, mutta koska toimin tällä kentällä, voin itse vaikuttaa siinä tekemiini ratkaisuihin ja pohtia, miten ne heijastuvat muille elämän osa-alueille. Mikä oikeuttaa minut taiteilijana kuluttamaan resursseja, aikaa ja energiaa esityksen valmistamiseen ja millainen vastuu minulla on taiteellisen työni ekologisista vaikutuksista? Miten ja kenelle minun tulee todistaa työni olemassaolon oikeutus?

Loppukesästä silmiini osui Facebookin uutisvirrassa erään intialaisen virkamiehen huoli siitä, etteivät taiteilijat tee tarpeeksi ympäristönsuojelun hyväksi. Hän peräänkuulutti taideteoksia mm. ilmastonmuutoksesta. Olin ymmälläni. Jääkö ilmastonmuutosaiheinen taide marginaaliin? Entä miksi juuri taiteilijat nostettiin merkittäviksi airuiksi tässä "ekopromootiossa"? Ajatus erityisyydestä luo painetta vastuunkantoon taiteilijana ja tarpeen kiinnittää huomiota taiteellisen toiminnan ekologisiin vaikutuksiin. Mitä tästä ajattelevat taiteilijat?

Kun lähdin suunnittelemaan opinnäytetyöni sisältöä, pyysin 50-vuotistaiteilijavuottaan viettävältä taiteilijalta ja kaksinkertaiselta kunniatohtorilta M. A. Nummiselta lupaa käyttää hänen vuonna 1962 julkaisemaansa *Energiansäästäjä*-novellia osana valmistamaani esitystä. Pyysin samalla häneltä haastattelua opinnäytetyöni aiheeseen liittyen. Numminen vastasi pyyntöni:

Haastattelusi teema vaikuttaa niin mahtipontiselta, että käänny jonkun muun puoleen, joka varmaan kernaasti kertoo taiteilijan vaikutuksista. Minä teen taidetta itselleni ja kulloisellekin – satunnaiselle – vastaanottajajoukolle. Vastuuta töistäni en ota ollenkaan. (Numminen 2015.)

Vastaus suoraan sanoen yllätti minut, sillä Nummisen tuotannossa on paljon ympäristökysymyksiä käsittelevää ja kantaaottavaa materiaalia. Kuitenkin vastaus myös asetti tutkimukselleni yhden hyvin olennaisen laidan: huomion taiteen ja taiteilijan ehdottomasta vapaudesta.

Tässä opinnäytetyössä tutkin sitä, miten taiteilijana voin käsitellä ekologisia kysymyksiä sekä tutkia ihmisen positiota ja suhdetta ympäristöön. Pyrin paikantamaan ekologisen

taiteen keskeisiä haasteita sekä kirkastamaan sitä, mitä esitystaide voi parhaimmillaan antaa ekologisten kysymysten käsittelyyn. Etsin ratkaisuja siihen, ettei taide muutu tässä prosessissa pateettiseksi ja saarnaavaksi tai propagandan välineeksi, vaan se kykenisi säilyttämään kykynsä kysyä, alttiuden ehdottaa ja erehtyä, ihmetellä avoimesti ja pelottomasti sekä kutsua osallistujia dialogiin. Lähtökohtainen ajatukseni on se, että taiteen tehtävä on tukea dialogisuutta maailmassa. Näitä arvoja sisällytän omaan taideihanteeseeni ja käsittelen tutkimusmateriaaliani sen ymmärryksen kautta. Pohdintaan liittyy myös kysymys vastuusta, vastuun jakamisesta ja eettisestä toiminnasta.

Luvussa 2 tarkastelen tutkimuskysymystäni elokuussa 2016 Kotkassa toteuttamani ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-esitysprojektin kautta. Toteutin projektin pienen työryhmän kanssa. Ryhmään lukeutuivat lisäksi kaksi tanssija-koreografia, esiintyjä, valosuunnittelija, lavastaja, valokuvaaja, sekä graafikko. Valmistimme Kotkan Nelosteatterille immerstiivisen installaatioesityksen, jonka aiheena oli energia. Projekti synnytti myös ideoita esityskonseptin jatkokehittelyyn ja -käyttöön esitystaidetta, ympäristökasvatusta ja energiateknologiaa yhdistävänä pedagogisena työvälineenä.

Pohdin luvussa 2, millaisia jälkiä ENERGIANSÄÄSTÄJÄ on jättänyt, miten vallan ja vastuun jakaminen toteutui projektissa sekä millaiseksi energia esityksen aiheena paljastui prosessin aikana. Erittelen kokemuksiani esityksen valmistusprosessissa sekä ajatteluni kehittymistä projektin aikana. Reflektoin sitä esityksen yhteydessä sekä työryhmäni jäseniltä, että esitykseen osallistuneilta keräämäni kyselyaineiston (Liite 2) valossa.

Ajatteluni kirkastamiseksi haastattelin prosessin aikana muutamia muitakin esitysten tekijöitä (Liite 2). Valitsin moninäkökulmaisuuksi vuoksi haastateltavaksi uusiutuvan energian innovaatioita kehittävästä energia-asiantuntijasta ja tietokirjailijasta Janne Käpylehdon, joka on työskennellyt tiedettä ja taidetta yhdistävissä projekteissa. Lisäksi haastattelin teatteripedagogi Janne Lonkaa, joka opettaa näyttelijäntyötä, ja joka työssään kohtaa nuorten taiteentekijöiden kysymyksiä eettisestä kuluttamisesta taiteessa. Haastattelin myös perinteisen teatteritaiteen alueella vaikuttavia teatteriohjaajia Aino Kiveä ja Miko Jaakkolaa, joiden viimeisimmissä ohjaustöissä on tuotu näyttämölle ihmisen suhde "luontoon" ja ei-inhimillisiin toimijoihin. Lisäksi

haastattelin taiteilija-tutkija Tuija Kokkosta, jonka työssä ei-inhimillisen kanssa oleminen ja vuorovaikutus ovat taiteellisen tutkimuksen kohteena. Kokkonen tekee parhaillaan väitöskirjaa aiheesta.

Luvussa 3 esittelen ekologisen taiteen erilaisia ilmenemismuotoja ja paikannan ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin ekologisen taiteen kentällä. Luvussa 4 avaan projektin löydöksiä humanistisen ja posthumanistisen teorian ja ihmiskäsityksen avulla ja luvussa 5 käsittelen taiteella vaikuttamista, aktivointia ja taideaktivismia, joiden piiriin myös tapaus ENERGIANSÄÄSTÄJÄ lukeutuu. Lopuksi luvussa 6 esitän yhteenvetoa esitysprojektin ja opinnäytetyötutkimuksen löydöksistä. Ne perustelevat esitystaiteen ja esitystilanteessa tapahtuvan vuorovaikutuksen ja energiansiirron merkitystä vastavuoroisuuden kokemuksen syventämisessä sekä dialogisuuden tukemisessa.

2 ENERGIANSÄÄSTÄJÄ

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projekti toteutettiin elokuussa 2016 noin yhden kuukauden mittaisena, kolmesta osiosta koostuvana ekologisena kokonaistaideteoksena. Teoksessa havainnollistettiin erilaisilla taiteen menetelmillä ihmisen toiminnan ympäristövaikutuksia. Projektin taustalla vaikuttivat ekologisuus arvona, sekä kysymykset vastuunkantamisesta ja taiteellisen toiminnan ympäristövaikutuksista.

Projektin ensimmäinen osa oli nimeltään ROMUNKERÄÄJÄ. Se haastoi yleisöä keskusteluun kuluttamisesta. Toisessa osassa, Ihmisen jälkeen – Post Human - valokuva-performanssissa puolestaan käsiteltiin sitä, millaisia jälkiä ihminen jättää hitaasti (jos lainkaan) maatuvan jätteen muodossa. Kolmas osa, ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaatioesitys hyödynsi tuotoksia kahdesta ensimmäisestä osasta ja havainnollisti energia-aihetta. Esitys toteutettiin teatterilla viiden noin tunnin mittaisen näytöksen verran ja ne keräsivät yhteensä 24 katsojaa. (www.energiansaastaja.fi/)

Projektin tavoitteena oli herättää keskustelua ja suunnata huomiota ihmisen (energian) kulutustapoihin ja kulutuksen ympäristövaikutuksiin, sekä vastuunkantoon. Myös projektin toteutuksessa pyrittiin tekemään ns. ekologisia, kestäväään kulutukseen suuntaavia valintoja toiminnallisissa ja resursseihin liittyvissä asioissa.

Koska ympäristökysymykset tuntuvat olevan emotionaalisesti latautunut aihe, myös aiheen käsittelytapaan esityksessä kiinnitettiin erityistä huomiota ja pyrittiin luomaan myönteinen ja avoin tila aiheen käsittelylle. Projektin esitykselliset osiot olivat ympäristöönsä sitoutuneita, ympäristönomaisia (ks. luku 3), millä pyrittiin suuntaamaan huomiota ihmisen elinympäristöön muuallakin kuin esitystilanteessa.

Projektin eri osioissa osallistettiin yleisöä erilaisilla tavoilla ja yleisön kanssa myös jaettiin näkyvästi vastuuta taideteoksen toteutumisesta. Projektissa tuotettu immersiiivinen installaatioesitys ENERGIANSÄÄSTÄJÄ teki myös ehdotuksen energiaoma-varaisesta taideteoksesta ja esityksen käytöstä ”käyttöliittymänä” ympäristöön; esityksen kautta voitaisiin syventää ihmisten ympäristösuhdetta ja luoda ympäristöön uusia merkityksiä taiteellisen tulkinnan kautta.

Esityksen jälkeen keräsin sähköpostikyselyillä installaatioyleisön osallistumiskokemuksia ja työryhmän ajatuksia niin projektin rakenteellisiin seikkoihin kuin teemoihinkin liittyen (Liite 2). Tässä luvussa kerron projektin toteutuksesta sen eri vaiheissa ja reflektoin ekologisuuden toteutumista ja projektin tavoitteiden saavuttamista sen herättämien kokemusten ja palautteiden valossa.

Energiaa, energian olemusta tai energiakysymyksiä ei juurikaan ole esitystaiteessa käsitelty, mikä antaa ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektille lisäarvoa esitystaiteen kentällä. Temaattisesti lähinnä projektia on tällä hetkellä käynnissä oleva Esitystaiteen seuran Energiapolitiikka. Esitys-hanke, jossa käsitellään performatiivisten ja yleisöä osallistavien vaiheiden myötä hajautettua pienenergiatuotantoa ja tulevaisuuden yhteiskunnassa toimivia energiantuotantomalleja. Projektin yhteistyökumppanina toimii Tiedekeskus Heureka. Tämän luvun loppupuolella avaan hieman näiden rinnakkaisten esityshankkeiden yhteisiä lähtökohtia suhteessa energia-aiheeseen ja yleisön osallistamiseen prosessin aikana.

2.1 ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin kuvaus

Projektin siemen kylvettiin jo vuoden 2011 keväällä, kun tapasin M. A. Nummisen Haminan Teatterissa, Tango on intohimoni -musiikinäytelmätuotannon yhteydessä. Tuolloin heitettiin ilmoille puolittain vitsinä, miten Nummisen novelli Energiansäästäjä

taipuisi näyttämösovitukseksi, siinä kun esiintyy mies, joka pyrkii olemaan mahdollisimman liikkumatta säästääkseen energiaa.

Ajatus liikkumattomuuteen ja säästäväisyyteen pyrkimisestä näyttämöllä palasi mieleeni keväällä 2015, kun rupesin miettimään aihetta opinnäytetyölleni. Energiansäästäjä-novelli rinnastui mielessäni ekokriisikuvastoon ja dystooppiseen maailmaan, jossa hengitysilma on saastunutta ja ihmisellä ei ole enää mahdollisuuksia ylläpitää nykyistä kuluttamisen tapaa, jos kohta myös elämän perusedellytykset ovat uhattuina.

Aloin pohtia, miten energiankulutusta voisi tehdä esityksessä näkyväksi. Voisiko reaaliajassa erilaisten mittalaitteiden avulla esittää "todistusaineistoa" esityksessä kuluva energiasta, lämmitykseen sekä valo- ja äänitekniikkaan kuluva sähköstä sekä lisäksi esiintyjän kuluttamista kaloreista, hapenkulutuksesta – miksei myös yleisön kuluttamasta energiasta. Esityksen rinnalle voisi tuoda myös muiden asioiden, kuten vaikkapa liikenteen tai suurten teollisuuslaitosten energiankulutuksen avainlukuja, jolloin esityksen ja ihmisyksilön energiankulutus saisi vertailukohtia. Pyrkimyksenäni oli siis alusta saakka luoda ns. insinööritaideteos, joka yhdistäisi erilaista mittaus- ja energiateknologiaa esitystaiteeseen. Esityksen valmistamiseen tarvitsisin erityistä teknologiaosaamista ja laitteistoa ja siksi olin jo keväällä 2015 yhteydessä Aalto-yliopistoon ja Lappeenrannan teknilliseen korkeakouluun ehdottaen oppilasyhteistyötä. Erityisesti Lappeenrannan ympäristöteknologiapainotukset loivat suuret odotukset yhteistyön mahdollisuuksista.

Mietin myös esityksen merkitystä energian ja elämää ylläpitävien resurssien näkökulmasta. Voisivatko esiintyjät ja yleisö myös osallistua esityksen energiantuotantoon omalla fyysisellä työllään, vaikkapa polkemalla kuntopyörillä energiaa esityksen tarpeiksi jonkinlaisen dynamon kautta? Asiaan perehdyttyäni sainkin selville, että helsinkiläinen energia-asiantuntija Janne Käpylehto on valmistanut erilaisia ihmisen käytettäväksi tarkoitettuja sähkövempelitä, joilla voi tuottaa sähköä vaikkapa tapahtuman äänentoistoon ja valaistukseen. Lisäksi esityskonseptin yhtenä aspektina mietin myös mahdollisuutta istuttaa puita, jotka sitovat hiilidioksidia ja hidastavat näin ilmaston-lämpenemistä. Näillä toimenpiteillä energian kuluttajasta (taideteos) ja energiansäästäjästä (esityksen ekonomia) tulisi myös energian ja resurssien tuottaja ja

voisimme tuottaa energiaomavaraisen, lopulta kenties jopa ympäristövaikutuksiltaan positiivisen esityksen.

Fyysisen näyttelijäntyön osalta minua kiehtoi mahdollisuus tutkia esitysprosessissa sitä, millainen liikkumattomuus olisi esityksellisesti kiinnostavaa tai kuinka yleisöä voi haastaa liikkumattoman esiintyjän katsomiseen, kunnes katsoja alkaa tuntea ärtymystä tai peräti kokee, että häntä pilkataan esityksen kautta. Negatiivista yleisökokemusta ei ollut tarpeen saada aikaan, vaikka kestot ja kokijan resilienssi ovatkin sinänsä kiehtova aihe. Sen sijaan liikkumattomuuteen tai energian säästämiseen pyrkivä toiminta näyttämöllä voisi kenties tuottaa jotain sellaista pientä ja minimalistista, hyvin herkkää läsnäoloa ja tuskin havaittavaa liikettä (elävä organismi ei koskaan ole täysin liikkumatta), jonka huomaaminen itsessään voisi myös esityksen kokijalle olla palkitsevaa. Lisäksi ajattelin, että esiintyjälle tutkimusmatka liikkumattomuuteen ja sen havainnointiin voisi myös olla kiinnostavaa.

Tarvitsin projektiin kehityöskentelyssä kokeneita esiintyjä, jotta voisin saada syvää ja erikoistunutta subjektiivista tietoa prosessista. Pyysin mukaan projektiin kaksi minulle entuudestaan tuttua tanssija-koreografia, Thomas Freundlichin ja Neil Owensin, jotka kiinnostuivat projektista ja joiden kanssa aloitin esityksen ideoinnin (Liite 5, kuva 1). Freundlich ei lopulta kuitenkaan voinut muiden töiden puolesta sitoutua projektin toteuttamiseen vuoden 2016 aikana ja niin pyysin hänen tilalleen tanssija-koreografi Maija Nurmion, joka oli minulle niin ikään tuttu aiemmasta yhteistyöstä. Kehollisuuden ohella myös esitystila korostui esityssuunnitelmissa ja tilallisen ilmaisun suunnitteluun ja lopulliseen toteutukseen sekä esiintyjiksi tarvitsin myös osaavia henkilöitä työryhmään.

2.1.1 Esityksen resurssit – kengännauhoja ja onnenkantamoisia

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektissa kävi, kuten taiteellisissa tuotannoissa joskus käy: visiot ja suunnitelmat ovat alussa varsin lennokkaat ja moninaiset, mutta resurssien tyrehtyessä kaikesta joudutaan tinkimään. Jäljelle jäävä riisuttu muoto on se, johon on tyytyminen (ja lopulta kenties myös se, johon tiivistyy kaikki olennainen).

Etsin esitykselle kevät–kesä 2016 ajalle käyttöön tyhjää varastohallirakennusta Kotkan kantasatamasta. Suunnittelimme tuottavamme täysin energiaomavaraisen esityksen, jossa kaikki esityksen vaatima energia tuotetaan itse, tarvittava sähkö saadaan itse poljettavista vempelistä, joita esiintyjät ja yleisö vuorotellen polkevat ja lisäksi hyödyntäisimme lämmintä vuodenaikaa, jolloin auringon lämpöenergiaa on valmiiksi varastoituna hallin rakenteisiin.

Koska Kotkan kantasataman kehittämishanke oli käynnistynyt ja sataman hallit oli päätetty purkaa vuoden 2016 aikana en saanut käyttöömmme toivomaani varastohallia. Sen sijaan hain yhteistyötä Kotkan Kulttuuriasiakkeskukselta, joka tarjosi meille veloituksetta tilat Kotkan Nelosteatterilta, mihin ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaatio lopulta rakennettiin.

Pyrin tilaratkaisuissa toteuttamaan mahdollisimman pitkälle sitä tilallista ajattelua, jota olin jo ehtinyt suunnitella varastohallin käyttöön. Olin mielessäni jakanut tilan korkeilla seinäkkeillä eri kokoiisiin lohkoihin, joihin sijoittaisimme installaation esitysosuuksia ja asetelmia. Teatteritilaan siirryttäessä uudeksi haasteeksi nousi se, miten murramme teatterin perinteisen esiintyjä–katsoja -tilan ja -asetelman ja houkuttelemme osallistuja-yleisön näkemään tilan uudesta näkökulmasta (Liite 5, kuva 2).

Teoksesta tulikin aivan uudella tavalla merkityksellinen, kun tilakokemus nousi esityksessä erityiseen rooliin. Välittömästi esityksen jälkeen sain kahdelta osallistujalta kiitosta siitä, että heille entuudestaan hyvin tuttu teatteritila oli näyttäytynyt aivan uutena paikkana. Luomamme tilaratkaisut ja ”reitit” esitystilassa olivat tukeneet näiden katsojien kokemusta erityisestä tilasta. Jos olisimme päässeet tekemään esityksen varasto-halliin, yleisön kokemus tilasta olisi muuttunut aivan toisenlaiseksi, kun ihmiset olisi kutsuttu jo lähtökohtaisesti epätavalliseen esitystilaan.

Hain ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektiyhteistyöhön sekä Lappeenrannan teknillistä korkeakoulua, että Aalto-yliopistoa, mutta syystä tai toisesta oppilaitosten lehtoreille lähettämiini yhteistyötarjouksiin ei koskaan vastattu. Sitä en tiedä, oliko syynä liian hatarasti artikuloitu yhteistyötarjous vai kyseisten lehtoreiden kiire, kun useisiin sähköposteihini ei kukaan ottanut kantaa.

Rahoitusta projektille hain Koneen säätiöltä, sekä Jane ja Aatos Erkko - ja Vivicas Vänner -säätiöiltä, koska havaitsin projektin luonteen sopivan näiden säätiöiden rahoitusperusteisiin. Avustushakemukset kuitenkin hylättiin. Kun aloimme heinäkuussa 2016 valmistella esitystä, minulla oli taskussani pieni pesämuna omarahoitusta kattamaan projektin välttämättöimpiä menoja, kuten esityksen energiantuotantoon käytettävän sähköpyörän vuokraamisen ja kuljetukset Helsingistä, sekä esityksen ylös panon välttämättömät pienhankinnat – kengännauhahudjetti.

Tilat sain yhteistyösopimuksella kaikkine ylläpitokustannuksineen ilmaiseksi Kotkan kaupungilta ja tarvittavat valaistuslaitteet esitykseen saatiin lainaksi Kotkan kaupunginteatterilta, koska työryhmässäni toimi kaupunginteatterilla aikaisemmin työskennellyt valoteknikko. Lavastuksen materiaalit keräsin sen mukaan, millaista "roinaa" sain ilmaiseksi haalittua kasaan; sain teollisuudessa nesteiden imeytykseen käytettävää valkoista paperia rullatavarana Joxpap Oy:ltä ja Haminan Puupojilta ylijääneitä rimankappaleita ripustuksiin sekä projektin valokuvaajalta joutavaa kartonkia rullatavarana. (Liite 5, kuvat 3-5).

Projektia varten kerättiin yksittäisiltä ihmisiltä ja lainattiin lisäksi Gigantin kierrätyspisteestä elektroniikkaromua, rikkinäisiä laitteita ja läjäpäin sähköjohtoja. Janne Käpylehdolta sain esitykseen "energiaratkaisun", eli sähkövirtaa tuottavan kuntopyörän, joka olikin esityksen keskeinen elementti. Vaikka jouduimme minimaalisen projektirahoituksen vuoksi tyytymään vain yhteen energiantuotantolaitteeseen, se riitti havainnollistamaan energian tuotannon esityksessä.

Henkilöresurssit olivat projektin kaikkein keskeisin ja herkin osa-alue. Minulla ei ollut ilman projektiavustuksia mahdollisuutta maksaa ammattilaisille heidän ansaitsemiaan palkkioita, mutta onnekseni kaikki työryhmän jäsenet lähtivät tekemään esitystä ilman palkkioita. Ainoa henkilöresursseihin liittyvä kompromissi oli se, että esitysajat jouduttiin valitsemaan yleisön kannalta melko hankaliksi. Jouduimme sijoittamaan esitysaikoja arkipäiviin ja keskelle päivää, koska tanssijoiden muut palkalliset työt varasivat ilta-ajat ja esityskautta ei voitu samasta syystä sijoittaa millekään muulle viikolle. Valintaa rajoitti myös se, että esitys oli pakko saada valmistettua opinnäytetyötäni varten määrättyssä ajassa.

2.1.2 ROMUNKERÄÄJÄ ihmisen jäljillä

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin keskeisenä pyrkimyksenä oli sitouttaa ja osallistaa yleisöä projektin vaiheisiin eritavoin. Projektin valmisteluvaiheessa toteutin Kotkassa performatiivisen tempauksen ROMUNKERÄÄJÄ, joka kutsui ihmisiä tuomaan elektroniikkaromua, käytettyjä energiansäästölamppuja ja sähköjohtoja, joutavia kaukosäätimiä ynnä muuta esityksen valmistukseen materiaaliksi; ”Toisen romu on toisen aarre” (Liite 5, kuvat 6-7). ROMUNKERÄÄJÄN tehtävä oli paitsi kerätä materiaaleja projektille, myös hankkia projektille näkyvyyttä ja päästä ympäristökuormitus- ja kulutusaiheella juttusille yleisön kanssa.

ROMUNKERÄÄJÄ-performanssi ilmestyi pop-up -tyylisesti Kotkassa elomarkkinatapahtumaan, johon ennakkotiedotuksen perusteella markkinoille tuleva väki sai tuoda romujaan. Performatiivisuus syntyi siitä, että rakensin paikan päällä näytösluonteisesti keräyspisteelle tuodusta roinasta ”hautajaiskukkavihkoa” projektin toiseen vaiheeseen, kuvaperformanssiin (Liite 5, kuvat 6-7).

Avoimen työskentelyn kautta toivoin, että ihmiset kiinnostuisivat aiheesta ja tulisivat juttelemaan ja tämä toive toteutui. Työpisteeni erottui hyvin kirpputori- ja käsitöiden myyntipöytien välistä. Monet tulivat kysymään, mitä puuhasin ja kummastelivat, etten myy mitään. Näin pääsin keskustelemaan ihmisten kanssa myymisen, ostamisen ja kulutuksen problematiikasta, siitä, miten kaikenlaista rojua kerääntyy ihmisille ja miten tavaran kuluttaminen luo koko ajan lisää jätettä. Keskustelut olivat mielenkiintoisia ja monet kiinnostuivat niiden myötä myös ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-esityksestä.

2.1.3 Ihmisen jälkeen – Post Human, eli mitä aalto heitti rantaan

Projektin toisessa vaiheessa toteutimme yhdessä valokuvaaja Tommi Mattilan kanssa kuvaperformanssin, Ihmisen jälkeen – Post Human, jonka kuvamateriaalia käytin sekä esityksen markkinoinnissa ja nettisivukuvituksessa, että itsenäisenä performanssi-osuutena ja osana ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaatiota.

Kuvaperformanssia varten olimme valinneet rantakallion Kotkan Santalahdesta. Visioni oli, että rantakalliolla makaa ihmisen ruumis, joka on kietoutunut sähköjohtoihin, ikään kuin meri olisi sylkäissyt ruumiin rantaan ja samalla paljastuu, kuinka ihmisen keksinnöt, elektroniikka ja muovi ovat kuolemaan johtaneita syitä; kuinka ihminen on tullut riippuvaiseksi näistä asioista (kietoutuneeksi niihin), jotka lopulta koituvat hänen kohtalokseen. Ajattelin myös asetelmassa ympäristöjärjestöjen kuvastoa rantaan ajautuneista merieläimistä, jotka ovat kuristuneet tai tukehtuneet muovijätteeseen. Ihmisen hautajaisvihko -sommitelma sisällytettiin kuvaperformanssiin kuvastamaan sitä, miten paljon ihminen jättää jälkeensä sellaista jätettä, joka maatuu ja hajoaa hyvin paljon hitaammin (jos lainkaan) kuin ihmisruumis. (Liite 5, kuvat 8-11.)

Santalahden rantakallio vaikutti työskentelymme tunnelmaan. Tulimme hyvin tietoisiksi siitä, miten vanhaan ja kunnioitusta herättävään ympäristöön olimme tunkeutuneet. Ympäristö viritti työskentelyämme ja loi tilanteeseen hieman hartaan keskittymisen. (Liite 5, kuvat 12–16.) Perehdyttyäni Tuija Kokkosen taiteelliseen tutkimukseen, uskon, että kuvausessiossa huomiomme suuntautui ympäristöön ja siinä oleviin ei-inhimillisiin toimijoihin hieman samalla tavoin kuin Kokkonen työssään pyrkii huomiota suuntaamaan; se on hienovaraista; siinä tullaan jollain tavalla hiljaisen yhteyden etsimisen ja dialogiin pyrkimisen äärelle. Ihmisenä minun tapani olla ympäristössä muuttuu, kun alan kuunnella kallion olemista ja virittäydyn tuntemaan, mitä se minussa herättää. Tulen tietoiseksi näkökulmastani, joka on ihmisen näkökulma ympäristöön ja olemisen tavasta, joka ihmisen tapa olla ympäristössä.

Kallio on kovanpehmeä. Johdot ja piuhat, joihin minut on kiedottu pakottavat liikkumattomaksi, eikä tunne ole epämiellyttävä. Tässä olet etkä muuta voi...Päästän tunteen valtaamaan minut kokonaan. Antaudun peruskalliolle ja painovoimalle, joka vetää minua kiven pinnan alle, kunnes tunnen sulautuvani siihen. Meri velloo ja murisee ympärilläni. Se alkaa resonoida kivessä ja minussa, eikä illuusiota ihmisen ja luonnon erillisyydestä enää ole. (Virtanen 2016.)

Minut valtaa selittämätön rauhan ja toisaalta valtavan ihmetyksen ja kunnioituksen sekainen tunnelma. Tämä kallio jalkojeni alla tuntuu kämmeneen kovalta, mutta auringon lämmittämältä, lujalta, viisaalta ja lempeältä. Siinä ei ole mitään vihamielistä, vaikka se on periksi-antamaton, hiljaa kuluva ja hiertyvä. Se on niin vanha, etten voi käsittää niin pitkää matkaa, niin pitkää aikaa olla olemassa. Astun tälle alttarille sydän täynnä kiitollisuutta ja syvää nöyryyttä, sekä varmana siitä, ettei meidän kuulu olla tässä paikassa liian kauan. Olemme täällä turisteja, jotka kiitollisina tästä kokemuksesta toivomme, ettemme varomattomuuttamme vahingoittaneet mitään tai ketään. Peräännymme paikalta hiljaisina ja tunnelma on muuttunut. (Kiri 2016 a.)

Santalahden rantakallio vaikutti työryhmän kokemukseen valokuvaperformanssin aikana, minkä uskon näkyvän myös valokuvista. Kuvamateriaaliin saatiin ladattua vahvaa tunnelmaa ja merkityssisältöä yksinkertaisella asettelulla. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaatioon kuvaesitys toi luontoympäristön läsnäolon, mikä mielestäni teki hyvää esityskokonaisuudelle. Luontoympäristö loi kuvissa hienon kontrastin ihmishahmolle (ruumis) ja läsnä olevalle ihmisen kehittämälle teknologialle. Kuvat pyörivät kuvaesityksenä ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-esityksen alussa (n.15 min), kun yleisö asettautui esitys-tilaan. Kuvaesitys tuntui tekevän vaikutuksen myös yleisöön:

(ajatuksina ENERGIANSÄÄSTÄJÄ esityksestä) päällimmäisenä ja tuskaisena jäi se kuvaesitys, jota tuijotin 10 min ennen esitystä ja esityksen alkaessa tanssijoiden eleet ja ilmeet, vahvana lopputuloksena ajatus ihmisestä tuhoamassa itse itsensä. (Yleisöpalaute 2016.)

2.1.4 ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaation dramaturgia

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ muotoutui immersiiiviseksi installaatioksi, jossa yleisöä osallistettiin eri osioissa eri tavoin. Esityksessä oli viisi kohtausta viidessä erilaisessa tilassa, jotka oli rakennettu teatterisaliin, aulatilaan ja käytäville "laboratorio-oppaan" johdatuksella kierrettävän reitin varrelle. Siirtymiset tapahtuivat ohjatusti.

Esitys alkoi siitä, että yleisö astui sisään Nelosteatterin aulaan. Aulan lattia oli päällystetty esityksen lavastuksessa käytetyllä valkoisella paperilla. Seinällä luki "Mind Your steps" ja "Katso, miten astut". Tämä tehtiin turvallisuussyistä, ettei kukaan kompastuisi epähuomiossa paperisuikaleisiin, mutta sillä pyrittiin myös ohjaamaan huomio kysymykseen, miten ihminen astuu, kulkee ja kuluttaa jättäen jälkiä. Käytin myöhemmin yleisöä ohjatessa samaa sanallista kehotusta: "Katsokaa, miten astutte", mikä korvaan kuulostaa heti erikoiselta verraten tavanomaiseen huolehtimiseen: "Varokaa, mihin astutte" tai "Katsokaa mihin astutte". Lattialle levitettyyn paperiin jäi kengistä jälkiä, tai se sai ainakin huomion kiinnittymään siihen mahdollisuuteen. Eräs tulija kysyi, pitääkö kengät riisua, ettei lattiaan jää jälkiä. Vastasin, ettei tarvitse, ja että jälkien jättäminen on osa esitystä.

Aulassa yleisön otti vastaan laborantin takkiin sonnustautunut henkilö (Liite 5, kuva 17), joka toivotti tulijat tervetulleiksi ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-tutkimuslaboratorioon. Pyysin tulijoita "rekisteröitymään" laboratorioon jättämällä nimensä ja halutessaan

myös oman sähköpostiosoitteensa esityksen jälkeen lähetettävää palautekyselyä varten ”rekisteröitymislomakkeeseen”. Lomake oli kaistale lavastuksessa käytettyä valkoista teollisuuspaperia. Lisäksi yleisö sai valita haluamansa maksutavan, joka myös kirjattiin lomakkeeseen. Käsiohjelmia ei jaettu lainkaan, vaan työryhmätiedot oli kirjoitettu vastaanottotiskin profiiliin kiinnitettyyn paperisuikaleeseen. Näin emme tuottaneet projektin myötä uusia paperituotteita, eikä takiamme uhrattu yhtäkään kaadettua puuta, mutta asiat tuli kuitenkin kerrottua yleisölle.

Esitystilassa yleisön vastaanotti seinälle heijastettu valokuvaesitys Ihmisen jälki – Post Human -valokuvaperformanssin kuvista ja kuvien etualalle oli aseteltu Re – mode – Life -sommitelma (Liite 5, kuva 18), joka koostui laajasta valikoimasta käytöstä poistettuja laitteiden kaukosäätimiä, tietokoneen näppäimistöjä, videonauhureita ja digiboxeja, tehosekoitin ja leivänpaahdin. Sommitelma ja kuvaesitys lavastivat ja viritivät esitystilaa.

Esitys alkoi kohtauksesta, jossa laborantti-opas esitteli itsensä ja tutkimusryhmänsä, toivotti yleisön tervetulleeksi vierailulle ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-tutkimuslaboratorioon ja tutustumaan energia-aiheeseen moninäkökulmaisesti laboratorion erilaisilla tutkimuspisteillä. Alustuksen myötä yleisö viritettiin sekä aiheeseen, että alkavan esityksen muotoon ja esiteltiin mielikuvitusleikin säännöt alkavaan esitykseen, jotta yleisö voisi paremmin rentoutua ottamaan vastaan tilanteita.

Tämän jälkeen yleisölle esiteltiin energiantuotantoon käytettävä, sähköjärjestelmään kytketty kuntopyörä ja selvitettiin sen avulla tapahtuva tanssiesityksen valaiseminen, jonka osa yleisöstä oli valinnut esityksen maksutavaksi (Liite 5, kuva 19). Järjestelmä muutti polkemisesta syntyvän vaihtovirran tasavirraksi, jolloin se voitiin suoraan siirtää virtapiuhalla sähkölaitteeseen, kuten valaisimeen.

Esityksessä oli kaksi neljän minuutin mittaista tanssiesitystä, yksi esityksen alussa ja toinen lopussa. Polkeminen jaoteltiin kahden minuutin mittaisiin vuoroihin, jolloin kukaan ei joutunut polkemaan kohtuutonta kuormaa. Toisaalta sekin vaihtoehto olisi ollut mielenkiintoista tutkia. Esitystaiteilijan on kuitenkin ajateltava myös käytäntöä ja yleisön osallistumista. Mikäli polkemiseen sitoutuminen olisi velvoittanut polkemaan vaikkapa 15 minuuttia yhtäjaksoisesti, olisi yleisölle ehkä pitänyt ennalta asiasta

ilmoittaa, jotta tämä varustautuu sopivin vaatein ja jalkinein. Tästä eräs osallistuja vitsailikin: "Kerrankin sellainen teatteriesitys, johon voi kehottaa kavereita tulemaan verkkarit ja lenkkarit jalassa."

Yhdessä näytöksessä kukaan osallistujista ei valinnut pyöräilyä maksutavaksi, jolloin sain itse työryhmän jäsenenä vastata esityksen tanssinumeroiden valaisusta. Tanssiosiot valaistiin kahdella vain 34 kilowattia kuluttavalla ledivalaisimella, jolloin kuormitus ei ollut ylivoimainen. Esityksen valosuunnittelussa lähdettiin muutenkin liikkeelle kohtuullisuudesta ja tarpeesta; niukka valaistus oli hyvin linjassa esityksaiheen, sekä työskentelyn arvojen ja tavoitteiden kanssa (Liite 5, kuva 20). Vähäinen valaistus ei jäänyt myöskään yleisöltä huomaamatta:

[...] hyvä ja puhutteleva esitys, ja mukavan vähä valoinen ja ääninen verrattuna esityksiin, joita yleensä käyn katsomassa [...] jäi rento, mielteliäs ja havahduttava jälkitunnelma. (Yleisöpalautte 2016.)

Jos valaistuksen polkeminen tanssiesityksen tarpeiksi kahteen ledivalaisimeen tuntuikin osallistujista helpolta, seuraava polkemisosio, jossa liitin pyörään muita laitteita, toi jo vastaan ihmisen suorituskyvyn rajat. Alle 200 kilowattia kuluttava käsivatkain oli vielä helppo polkea käyntiin ja pitää käynnissä, mutta 500 kilowattia vaativa halogeenivalaisin ei pysynyt kymmentä sekuntia kauempaa päällä yhdenkään osallistujan polkemisella (Liite 5, kuva 21).

Erityisesti energian tuottamisen esimerkki omalla fyysisellä työllä koettiin esityksessä varsin havainnollistavaksi. Se myös auttoi hahmottamaan, kuinka valtavan paljon energiaa kulutamme joka hetki kodeissamme ylläpitämiimme elektroniikkalaitteisiin. Monelle katsojalle tuntui tulevan järkytyksenä tieto, että pelkästään jääkaappi tarvitsee jatkuvaa virtaa yli 700 kilowattia ja kahvinkeitinkin voi tarvita saman verran.

Esityksen esimerkkitapauksen saivat miettimään esimerkiksi omaa kahvinkeittorutiiniaan. Usein kahvi seisoo keittimessä pitkiä aikoja. Esillä olleet piensähkölaitteet pistivät ajattelemaan energiankulutusta yleensä: miten paljon meillä kaikilla on erilaisia vempaimia. (Yleisöpalautte 2016.)

Suhde ihmisen kuluttamaan ja tuottamaan energiaan verrattuna kuluttamaamme sähköenergiaan on mielestäni kiehtova aihe. Kuluttamamme sähköenergia saa täysin uuden mittakaavan, kun sen tuottamiseen käytetään ihmisen tekemään fyysistä työtä. (Yleisöpalautte 2016.)

Esityksen seuraavassa osiossa tehtiin näkyväksi tanssijoiden suorittamien liikesarjojen kulutusta ja kuormittavuutta (Liite 5, kuva 22). Henkilöt oli liitetty sykevoimin Sports Tracker -sovellukseen, jonka kautta saatoimme monitoroida heidän sykkeitään sekä esityksen aikana tapahtuvaa kalorinkulutusta. Osiossa myös pyydettiin yleisöä huomioimaan, miten erilaisia tavoitteita energian kuluttamiseen liittyy riippuen henkilöstä. Painoiaan tarkkaileva kuntoilija pyrkii suorittamaan mahdollisimman paljon energiaa kuluttavia harjoitteita, jotta voisi taas tehdä vähän kuluttavaa toimistotyötä lihomatta. Kehoan ammatikseen käyttävä tanssija tai urheilija puolestaan pyrkii löytämään energiataloudellisia tapoja suorittaa fyysisiä tehtäviä, jotta keho kestäisi suorittamista mahdollisimman pitkään. Tämä mielenkiintoinen lähestymistapojen ero suhteessa fyysiseen kulutukseen oli yksi aspekti, jonka löysimme tanssijoiden kanssa jo varhain harjoitusprosessin aikana.

Toin pisteen ohjeistuksessa esiin myös sen näkökulman, kuinka eri ihmisillä erilaisissa elinolosuhteissa suhtautuminen energian kulutukseen voi olla hyvin erilainen. Esimerkiksi sellaisilla maapallon alueilla, joilla kärsitään nälästä, energian hukkaaminen vaikkapa Marathon-harrastukseen on täydellistä utopiaa; energiaa pantataan sen sijaan, että sitä tuhlattaisiin kuntosaleilla ja lenkkipoluilla. Energian tuhlautuminen kuntoliikunnassa oli yksi aihe, joka mietitytti minua projektin valmisteluvaiheessa:

Myös energiankulutukseen ja siihen suhtautumiseen liittyy maailmassa valtavasti eroavaisuutta; mahdollisuus energiantuhlaukseen ei kuulu kaikille. Köyhän maan nälkää näkevä ei koskaan voisi ajatella harrastavansa liikuntaa. Liikkuminen on käytettävä entisajan keräilijä-metsästäjä -ihmisen tapaan ravinnonhankintaan. Tässä suhteessa länsimaisen hyvinvointiyhteiskunnan kasvatti on aivan oma ihmislajinsa. Entä, jos hänen tuottamansa, kuntosaleilla tuhlatu energia voitaisiin ottaa talteen ja käyttää hyödyksi? Jo ainakin Lappeenrannassa toimii teatteri kauppakeskuksessa, jossa varmasti on myös kuntosali, jollei useita. Entä, jos kuntosalille poljettu, juostu ja pumpattu liike-energia voitaisiin muuntaa sähköenergiaksi, jolla voitaisiin kattaa koko teatteritilan ylläpito, äänentoisto ja valaistus! Se vasta olisi kulttuuri-innovaatio ja helpottaisi myös teatterin talousmenoja. (Kiri 2016 a.)

Esityksen seuraavassa osiossa yleisö pääsi osallistumaan energiatehokkaaseen istumis- ja kävelykouluun (Liite 5, kuva 23), jossa keskityttiin suorittamaan arkisia liikesarjoja hukkaamatta turhaa energiaa esimerkiksi sivuttaiseen liikkeeseen eteenpäin suuntautuvan kävelyn sijaan. Osio toimi osittain rakenteista johtuen hieman kömpelösti ja osallistujien ohjeistuksessa olisi ollut myös tarkistamisen varaa, mutta havainnollistava idea ja taloudellisuuden ajattelu arkiliikkeeseen vietyinä saattoi

kuitenkin olla yleisölle uutta ja mielenkiintoista, kuten yhdessä yleisöpalautteessa kuvattiin: "Istumis- ja kävelykoulu on yllättävä ja kiinnostava tapa nopealla tavalla vaikuttaa katsojan omaan toimintaan" (Yleisöpalaute 2016).

Taloudellisen liikkumisen jälkeen seurasi esityksen kenties yllättävin osio, valkoinen neliön muotoinen tila, jonka toisessa päässä makasi lakanan alla ihmishahmo. (Liite 5, kuva 24.) Itse mielsin sen ruumiina ja ehkäpä sama ajatus välittyi myös yleisölle. Yleisö sai katsella ruumista kahdeksan minuutin ajan, kun taustalla soi ENERGIAN-SÄÄSTÄJÄ-novellin levytys M. A. Nummisen lukemana. Pohdin pitkään, haluan ko luoda tilaan novellin tarinan kanssa ristiriitaista riuhtovaa ja rajua liikettä, mutta päädyin lopulta luomaan tähän osaan installaatioesitystä rauhoitetun tilan kuunnella. Ajattelin, että se on hyväksi esityksen dynamiikalle.

Esitys päättyi samaan tilaan, kuin mistä se lähti liikkeelle. Tila oli muuten samoissa asetuksissa, mutta alun valokuvaperformanssin sijaan video-screenillä oli graafikko Nunu Halmetojalta tilaamani kuvasarja ihmisen ja puun suhteesta, ihmishahmosta, joka antaa lopulta kasvuenergian puulle (Liite 5, kuva 25).

Kuva toimi taustakuvana runoharmonille, johon olin valinnut kolme erilaista energiaan liittyvää tekstiä. Runoharmoni-esityskonsepti on runoilija Eino Santasen kehittämä tekstin käsittelyn ja esittämisen muoto, jossa esiintyjä-lukijat muodostavat "harmoni-instrumentin", jota sitten soittaja-kapellimestari "soittaa" sen takaa antamalla instrumentin osille, lukijoille erilaisia kosketuskäskyjä ja jokainen käsky tarkoittaa eri asiaa. Yhdellä kosketuksella lukija jää toistamaan tekstinsä ensimmäistä tavua, kunnes saa pysäytyskäskyn, toisenlainen kosketus merkitsee kokonaista sanaa, yksi kosketus virkettä ja yksi koko tekstin jatkamista pysäytyskäskyyn saakka. (Liite 6.)

Olin valinnut runoharmoniin yhdelle lukijalle energian fysiologiaa käsittelevän tekstin, yhden lukijan teksti käsitteli energiapolitiikkaa ja uusiutuvaa energiantuotantoa ja yhden teksti puolestaan energiahoitojen perustana olevia käsityksiä elämänenergiasta eri uskonnoissa. Näin halusin vielä lopuksi tuoda energia-aiheen monimuotoisuutta esille ja antaa kokonaisesityksen fyysisyydelle ja visuaalisuudelle vastapainoksi kielellisyyteen tukeutuvan osion.

Runoharmonin jälkeen kumarsimme yleisölle. Totesimme vielä yhteisesti, kuinka paljon Ipad-monitoroinnin lukemien mukaan tanssijat olivat kuluttaneet esityksessä energiaa (n. 11-12 omenasta saatavan kalorimäärän verran per esiintyjä, yhteensä 24 omenaa). Esitin yleisölle pyynnön arvioida, kumpaa tapaa pitäisivät juuri näkemänsä perusteella mielekkäämpänä tapana kuluttaa energiaa: syödä 24 omenaa, vai katsoa tanssijoittemme esityksiä, joihin sama energia on kulutettu.

Kevyen lopetuksen jälkeen pyysimme vielä yleisöä kanssamme kahville ja syömään yleisön tuomia, esityksen energiaksi tarkoitettuja ruokatarvikkeita, sillä myös yleisö oli kuluttanut energiaa osallistuessaan esitykseen.

Vapaaehtoinen tuokio kanssamme esityksen jälkeen avasi esityksen päätteeksi vielä avoimen tilan, jossa kuka tahansa sai – jos halusi – jakaa joitakin ajatuksiaan äskettäin yhdessä koetusta esityksestä. Yleisöä ei painostettu siihen, eikä edes sanottu ääneen, että tämä olisi sellainen tila, jossa voi sanoa jotain. Sen sijaan luotin siihen, että avoin tila jaetun syötävän ja juotavan äärellä voisi aivan luontevasti saada aikaan keskustelua esityksen aiheista.

Koska esitys pyrki suuntaamaan huomiota ihmisen toiminnan ympäristövaikutuksiin ja saamaan aikaan keskustelua, yleisön keskinäinen ja esiintyjien kanssa syntynyt spontaani keskustelu oli mielestäni yhdenlainen välitön osoitus siitä, että esitys oli onnistunut herättämään jotakin. Pluralistisuus, moniäänisyys, jota taiteen kautta voidaan harjoitella kuvitellen ja eläytyen (McConachie 2012, 96) toteutui esitystilanteessa. Tilanne vahvisti kokemusta demokratiasta ja tilasta, jossa hierarkiat on häivytetty. Jokainen paikalle tullut henkilö toivotetaan tervetulleeksi tasavertaisena osallistujana arvokkaine ajatuksineen ja kokemuksineen. Tätä ns. ”avointa tilaa” käsittelen lisää luvussa 5.3.

2.2 ENERGIANSÄÄSTÄJÄ – vastuunkantaja vai kaksinaismoralisti?

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin innoittajana toimii M.A. Nummisen vuonna 1962 julkaisema samanniminen novelli, jossa miespuolinen päähenkilö pyrkii säästämään energiaa; ”Energian tulee palvella pelkkää olemassa oloa” (Liite 1). Päähenkilö vie pyrkimyksensä niin pitkälle, että fantasioi kellonkoneistosta rakennetun laitteen, joka

aamalla kaataa sängyn nurin, jotta päähenkilön ei tarvitsisi ponnistella ylös vuoteesta ja sen sijaan hän voisi säästää tähän kuluvan energian pelkkään välttämättömyyteen, hengissä pysymiseen. Päähenkilö iloitsee suuresta keksinnöstä, joka hänen mukaansa osoittaa ihmisen ylivertaisuuden – ”tähän ei eläin pysty” (Liite 1).

Novelli ironisoi energiansäästämisen pyrkimyksiä, ihmistä, taiteilijaa ja taidetta. Todellisuudessahan, jos todella haluaisimme säästää ympäristöä, sitä aktuaalisesti voimakkaimmin kuluttava ihmislaji pitäisi poistaa siitä kokonaan, tai ainakin runsaasti harventaa liian suureksi kasvanutta populaatiota. Samalla logiikalla energiaa ja ympäristöä säästävä taide näyttäytyy absurdina; taide kuluttaa erilaisia resursseja, eikä se suoranaisesti tuota uusia energiaresursseja (ravintoa, lämpöä jne.), jotka elämälle ja elämän ylläpitämiselle ovat välttämättömiä.

Teatterituotannot tänä päivänä tuottavat erilaista jätettä, käytöstä poistuneita tarpeettomia tavaroita, lavastusta, pukuja, tarpeistoa, käsiohjelmia, mainoslehtisiä jne. Sekä esitystuotannon valmistelussa, että myöhemmin esityskauden oheistoiminnoissa ja yleisöpalveluissa syntyy monenlaista jätettä. Lisäksi esitykset tarvitsevat jonkinlaisen esitystilan määrättyine fasiliateetteineen ja esityksen vaatimine ääni- ja valaistuskalustoineen.

Haastatellessani opinnäytetyöni taustoittamiseksi teatteriohjaaja Aino Kiveä ja teatteripedagogi Janne Lonkaa, molemmat toivat esiin sen näkökulman, ettei teattereissa yleisesti vielä tällä hetkellä toteuteta aktiivisesti ekologisen kulutuksen päämääriä, ei ainakaan ekologisuuden vuoksi. Taloudelliset näkökohdat vaikuttavat mahdollisesti mm. kierrätysratkaisuihin huomattavasti enemmän kuin ympäristökuormituksen tai ilmaston-muutoksen strateginen ajattelu. (Kivi 2016; Lonka 2016.)

Arvelen, että myös pienempien teatteriryhmien ja harrastajateattereiden materiaalien kierrätysratkaisut esitystuotannoissa perustuvat mitä suurimmalla todennäköisyydellä nimenomaan taloudellisuuteen. Lonka kuitenkin kertoi huomanneensa opetustyössään vastuujattelun muutoksia; nuorten aikuisten kanssa törmää jo jonkin verran siihen, että nuoret kokevat yhä tärkeämpänä huomioida ympäristönsuojelun näkökohtia myös taiteellisessa prosessissa. Keskusteluja käydään jopa eettisestä ruoantuotannosta ja eväistä harjoituksissa. (Lonka 2016.)

Kivi pahoitteli haastattelussa teatterilaitosten välisen resurssien jakamisen ja kierrätyksen puutteita. Erilaisten materiaalien kierrättäminen laitoksesta toiseen voisi tuotannollisen ja tilan säästämisen lisäksi säästää myös ympäristöä (Piiros 1). Kiven mukaan esimerkiksi erityisten tarpeistojen (mm. epookki-näytelmät) löytymistä helpottaisi, jos olisi olemassa kattava teatterialan tietokanta tai katalogi, johon teatterit voisivat ilmoittaa lainattavaksi tai ostettavaksi erityistä tavaraa. (Kivi 2016.)

Piiros 1. Taiteilijan dilemma taiteen resurssien kierrätyksessä (Kivi 2016).

Teatterikirpputoreja nykyisellään järjestetään yhä enemmän, mutta usein tällaisenkin toiminnan motiivina saattaa olla ekologisen ajattelun sijaan tilan järjestäminen teatterin varastoihin. Tavarain kierrättämisessä voidaan törmätä myös tekijänoikeudellisiin kysymyksiin. Lavasteiden, puvustuksen ja tarpeiston muokkaamista ja uusiokäyttöä voivat rajoittaa luovan työn ja taiteellisen suunnittelun tuotosten omistajasuhteet.

Vaikka esitystaiteilija ottaisi tavoitteekseen tehdä ekologista teatteria, ekodraamaa tai ympäristödraamaa, ja vaikka tällainen ekologiset näkökohdat huomioiva esitystuotanto ei varsinaista esitystilaa vaatisikaan, eikä siinä käytettäisi muuta ylös panoa kuin esiintyjän läsnäolo luonnolliseen valoon ja lämpöön tukeutuvassa tilassa, esiintyjän ja yleisön esityspaikkaan saaminen vaatii kuitenkin erilaista logistiikkaa ja tuottaa joka tapauksessa uusia hiilijalanjälkiä. Vähintäänkin taiteessa kulutetaan asialle varattua aikaa, joka sekin on resurssin kuluttamista. (Arons & May 2012, 6.)

Saman ajan kyseiset henkilöt voisivat kuluttaa tekemällä jotakin yleishyödyllistä, ihmiselämää ylläpitäviä, välttämättömiä askareita. Henkilöt voisivat vaikkapa ryhtyä metsänhoitajiksi ja kasvattamaan uutta metsää, jotta hiilidioksidipäästöjä voidaan vähentää, käyttää aikaa keräilijä-metsästäjäihmisen elämäntavan mukaan keräämällä sieniä ja marjoja ravinnoksi ja mikäli viljelyyn ryhtyisi, voisi ruveta maaperän parantamiseen ja viljelemään kestäville menetelmillä ja vain välttämättömän tarpeen mukaan erilaisia ko. ilmaston mukaisia viljelyskasveja.

Edellä esitelty skenaario on utooppinen. Ihmisenä säilymiselle sielullisesta ja henkisestä näkökulmasta katsottuna on merkittävää luoda elämälle muitakin sisältöjä kuin hengissä pysyminen. Erilaiset elämää rikastuttavat, tarinointia ja musisointia sisältävät juhlat ja pidot ovat olleet osa viihtymisen ja jakamisen kulttuuria ihmisen historiassa. Esimerkiksi agraarisista perinteistä juontuva suomalainen työjuhla Kekri (eri murteissa myös *köyri* tai *keyri*) on alkujaan iloinen sadonkorjuun juhla, jota vietettiin maatalousyhteisöissä, kun syystyöt oli saatu päätökseen. Juhla merkitsi myös työvuoden vaihtumista, josta lukien talojen palvelusväki sai kaksi viikkoa vapaata ennen uuteen taloon siirtymistä. Kekrinä syötiin, juotiin, laulettiin, leikittiin ja tanssittiin ja juhlimiseen liittyi myös erilaisia uskomuksia, taikauskkoa, tapoja, perinteitä ja rituaaleja. Uutteralla juhlinnalla on kunnioitettu saatua ravintoa, tehtyä työtä ja uskottu ilonpidon, kiitollisuuden ja rituaalien tuovan hyvää onnea ja elinkeinoa tulevallekin sato- tai metsästyskaudelle. ([www.wikipedia.org/wiki/Kekri.](http://www.wikipedia.org/wiki/Kekri))

Luovuus ja luova toiminta sen eri muodoissa voidaan siis mieltää tärkeäksi osaksi elämää, ravinnoksi, energiaksi sielulle, keskeiseksi tekijäksi ihmisenä säilymiselle ja ihmiselämän mielekkyydelle. Taide ja kulttuuri perustelevat olemassaolonsa toisenlaisesta energiankulutuksen ja tuottamisen näkökulmasta kuin konkreettinen kehon ravitseminen ja elinolosuhteiden ylläpito.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-esityksessä tehtiin valintoja ekologisista arvoista lähtien, mutta kulutukselta ei voitu välttyä. Ilmaiseksi annetusta kapeasta paperirullatavarasta valmistettujen seinäkkeiden ja tilanjakajien rakentamiseen ostettiin liimaa ja teippiä, käytettiin työkaluja ja kulutettiin kokonaisia työpäiviä, sillä seinäelementtien valmistus oli hidaskäyttöprosessi. Toisaalta, yhtään puuta ei tarvinnut kaataa ja jalostaa paperiksi esitystuotannon tähden. Projektin jälkeen paperitavara kierrätettiin vielä

kaupunginteatterille toisen esitystuotannon tarpeiksi, vaikka voihan olla, että siellä sitä joudutaan lopulta hävittämään jätteenä.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-esityksen yleisöosallistujille ja teoksen valmistukseen osallistuneelle työryhmälle laatimassani kyselyssä (Liite 2) pyysin vastaamaan ja perustelemaan oliko ja mistä syystä esityksen valmistamiseen kannattanut kuluttaa energiaa ja ympäristön resursseja ja miksi. Yleisön yksimielinen näkemys oli, että esityksen valmistamisen resurssikulutus oli perusteltua. Sitä perusteltiin viime kädessä jopa näin:

Ehkä omalta kantilta ei, koska itse olin jo tietoinen kaikista asioista, joita esityksessä käsiteltiin, eikä ajattelussani muuttunut mikään [...] toisaalta, jos esitys tavoittaa yhdenkin ihmisen, joka ei tiedä tai ajattele lainkaan kulutuksensa seurauksia ja saa hänet muuttamaan jotakin tapoja elämässään energiatehokkaammiksi, on esityksen valmistus ollut sen arvoista. (Yleisöpalautte 2016.)

Haastatellessani Tuija Kokkosta, hän nosti esiin ympäristökysymysten käsittelyssä piilevän kaksinaismoralismin:

Kenen tahansa suomalaisen hiilijalanjälki on valtava. Mun näkövinkkelistä olis tekopyhää sanoa, että mä toimin kestäväen kehityksen tavalla, kun elämäntapa on tämä, et mä elän lämmitetyssä talossa ja ajelen autolla ja välillä lennän, en syö kylläkään lihaa, mutta juustoa kyllä välillä. (Kokkonen 2016.)

Olen Kokkosen kanssa samaa mieltä. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektissa varoimmekin väittämästä, että oma toimintamme henkilöinä tai esityksenä olisi ekologisesti kestävämpää kuin kenen tai minkä tahansa muun toiminnan, vaikka todennäköistä onkin, että toteutuksellamme oli kohtuullisen pieni kulutusjälki ympäristöön, verrattuna esitystuotantoon yleisellä tasolla. Se oli projektin pyrkimys ja siihen päästiin.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-työskentelyssä pohdittiin kuluttamista ja tehtiin tietoisia vähemmän kuluttavia valintoja. Silti teos tuotti hiilijalanjälkensä ja pienen katsojamäärän perusteella voisi jopa kyseenalaistaa, kannattiko teos valmistaa ylipäänsä. Tätä opinnäytetyötä varten esitys oli itselleni välttämätön mutta jälkikäteen ajatellen en vastaavassa tilanteessa ehkä lähtisi toteuttamaan teosta näin vaatimattomalla kysynnällä uudelleen. Teoksen saama vastaanotto oli kuitenkin niin positiivinen, että näkisin sen perustelevan teoksen valmistamista, mutta yleisöä tulisi

kuitenkin saada hankittua sen äärelle enemmän, jotta teoksen pyrkimys vaikuttaa ja herättää keskustelua toteutuisi.

Jo aiemmin mainittu moniäänisyyden korostaminen, ajatusten ja keskustelun herättäminen (vaikka hyvin paikallinenkin) ja muutokseen aktivoiminen pienillä henkilökohtaisilla teoilla oli projektissa kuitenkin mielestäni onnistunutta. Se herätti yleisössä ja työryhmässä vastakaikua. Huomasin myös itse projektin aikana mm. vähentäväni yksityisautoilua ja siirryin lisäksi kasvisruokavalioon. Näilläkin henkilökohtaisilla muutoksilla voi kantaa pientä korrenkärkeä ”ilmastotekokeeseen”. Myös muut työryhmän jäsenet kuvasivat jälkikäteen toteutetuissa kyselyissä samansuuntaisia havaintoja; moni huomasi projektin aikana pysähtyneensä valintojensa äärelle ja todella muuttamaan joitakin kulutustottumuksia ekologisempaan suuntaan. Tämän voi lukea projektin synnyttämän vastuullisuuden lisääntymiseksi, joten ainakin pienessä mittakaavassaan pilotti-projektimme oli onnistunut.

2.3 Vastuun ja vallan jakaminen yleisön kanssa

Yleisön osallistamisen ja vastuunoton näkökulma vietiin projektissa niin pitkälle, että yleisöllä oli valta päättää viime kädessä, toteutuuko projektista syntyvä esitys ja jos toteutuu, monenko esityksen verran. Yleisö sai valita esityksiä äänestämällä. Käytäntö erosi tavanomaisesta lippuvarauksesta siinä, että ne esitykset, jotka eivät saaneet ääniä, tiputettiin listalta kokonaan pois. Näin ollen sellaisessa tilanteessa, ettei yksikään esitys olisi saanut yhtään ääntä, esityskausi olisi jouduttu perumaan kokonaan.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaatioesityksessä tuotettiin osana esitystä näkyväksi erilaisen energian tarve, jonka täyttämiseen yleisö sai osallistua pääsymaksuvaihto-ehdon valitsemalla. Osallistujat saattoivat maksaa sisäänkäynnin perinteiseen tapaan rahalla (15 €). Vaihtoehtoisesti he saivat myös osallistua esityksen energiantuotantoon joko tuomalla esiintyjille (ja yleisölle) syötävää tai juotavaa (energiaa esitykselle/fyysiseen työhön), tai polkemalla kuntopyörää, joka oli kytkettynä esityksen valaistuslaitteistoon (energiaa esitykselle/laitteistolle). Yleisöpalautteiden perusteella osallistuminen energiantuotantoon koettiin yksimielisesti positiivisena, vaikkakin ennakkoon joitakin pelotti valita polkemisvaihtoehtoa, kun eivät tieneet, kuinka vaati-vaan rupeamaan esityksessä joutuisivat.

Valinnan mahdollisuus sai kiitosta myös siksi, että jollakin osallistuminen esitykseen voi olla pääsymaksun hinnasta kiinni. Tällä tavoin esitykseen saattoi osallistua menettämättä ”maitorahoja”, jolloin asetelma muuttui demokraattisemmaksi ja taiteen saavutettavuus parani. Lisäksi esitykseen osallistuminen pyörää polkemalla herätti myönteistä kiinnostusta myös kuntoilusta ja urheilusta kiinnostuneessa yleisösegmentissä, joka ei olisi välttämättä aiheen tai esitysmuodon puolesta muuten kiinnostunut esityksestä.

Ruoan valmistaminen tai hankkiminen maksuksi tuntui palautteen perusteella mieluisalta siksi, että siten sai vaikkapa ”piilotettua kääretorttuun myskikurpitsan” (Yleisö-palaute 2016), joka muuten olisi saattanut jäädä jääkaappiin pilaantumaan. Tässä suhteessa energiatehokkuutta saatiin aikaan myös ruokahävikin välttämässä. Toisaalta erään katsojan mielestä oli vaikeaa arvioida, mitä ruokaa voi tuoda, jotta se korreloisi pääsymaksuksi määritellyn 15 euron arvon kanssa, jos kohta sitä ei missään vaadittu: ”Olin ostanut pipareita maksuksi, mutta kun tarkistin pääsylipun hinnan, en kehdannut tuoda pipareita, koska sehän ei millään muotoa kattanut 15 euroa” (Yleisöpalaute 2016).

Ilmeisesti arvon kysymys sitoutuu aika voimakkaasti ihmisten mielissä asioiden rahalliseen arvoon. Tämä heijastuu myös suoraan arvostukseen; jos tuotteelle tai palvelulle ei aseteta hintaa, tai vaikkapa esitykseen on vapaa pääsy, se saattaa heijastua arvostukseen tarjotun asian arvoa alentavasti. Vapaapääsyisen esityksen kohdalla usein kerrotaankin julkisesti miksi liput ovat maksuttomia; joku rahoittajataho esimerkiksi tarjoaa esityksen osallistujille maksuttomana, eli maksaa esityksen arvon järjestäjälle osallistujien puolesta. Arvostusnäkökulman vuoksi myös ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-esitykseen oli määriteltä 15 euron hintainen pääsymaksu. Yhtä hyvin pääsymaksu olisi voinut myös olla muotoa, ”maksu, mitä haluat”. Tällä tavoin joskus toimitaan ja myös näin toteutuu eräänlainen demokratia ja tasapuolinen saavutettavuus, kun osallistuminen ei ole kiinni maksukyvyistä.

Projektin internet-sivulla oli lista mahdollisista esitysajoista, kahdeksan vaihtoehtoa, jotka työryhmä oli valmis toteuttamaan aikataulujensa puitteissa. Yleisö kävi äänestämässä napin painalluksella, mihin näytökseen pääsee tulemaan ja on valmis

sitoutumaan osallistujana. Ilmoitin etukäteen tiedotteissa näin: "Ilman yleisöä esittävää taidetta ei ole. Ilman yleisön sitoutumista tämä taideteos ei toteudu kokonaan."

Vastuunjakaminen yleisön kanssa esityksen toteutumisesta oli mielestäni tärkeä ajatus. Se jakoi valtaa esitykseltä ja työryhmältä esityksen osallistujille alusta saakka, mutta jälkikäteen olen valmis kyseenalaistamaan sen väitteen, että esitys ei olisi mahdollinen ilman yleisöä.

Yleisöpalautteen perusteella esitysajan äänestäminen tuntui kiinnostavalta ja työskentelymetodin mukaiselta, vaikkakaan en tullut kysyneeksi yleisöltä, vaikuttiko valitsemismahdollisuus omaan kokemukseen sitoutumisesta esitykseen.

"Fiksu juttu, koska kyseessä on ns. marginaalisesti Kotkalaisittain. Eli muutenkin vähän kiinnostuneita (alle 100 katsojaa/esitys, joten järkevää niputtaa. Ja tietenkin energiatehokasta!" (Yleisöpalaute 2016).

Kysyin esityksen jälkeen osallistujille lähettämässäni yleisöpalautekyselyssä kysymyksen, "Mitä asioita voisit tehdä paremmin omassa arjessasi koskien energiantaloudellisuutta tai energian säästämistä, tai koskien tapojasi, jotka vaikuttavat ympäristösi päivittäin". Siihen useimmat vastasivat, että tarpeettomia valoja voisi sammuttaa kotona ja työpaikalla, sähkösaunaa voisi pitää lyhyempiä aikoja päällä, mutta myös kertakäyttöhyödykkeiden karsimista nähtiin mahdollisuutena sekä kierrättämisen tehostamista ja yksityisautoilusta julkiseen liikenteeseen siirtymistä.

Ossi Naukkarinen käsittelee taiteen vastuuta teoksessaan Ympäristön taide ja esittää ajatuksen siitä, että vastuullisesti eläminen vaatii valintojen mahdollisuutta. Jos yksilöllä ei ole edes kattoa pään päällä, hänellä ei näin ollen varmastikaan ole varaa valita ekologisesti tuotettujen ja vähemmän ekologisesti tuotettujen hyödykkeiden välillä. Lisäksi vastuullisuus vaatii Naukkarisen mukaan ymmärrystä valintoihin liittyvistä seurauksista. Tähän voi liittyä myös ihmiselle nautintoa tuovista asioista tinkimistä, mihin pitäisi osata suhtautua siten, että se on omalle ja muiden elämälle hyväksi. Vastuullisuus perustuu tietämiseen ja faktojen selvittämiseen, oikean ja väärän punnitsemiseen ja siihen, että oikeaksi katsottuja tekoja todella tehdään yhteiskunnassa. (Naukkarinen 2003, 147.) Vaikka vastuullisuus ei edellytä yhtä

muuttumatonta hyvä – paha, oikea – väärä -jaottelua, ihmisen täytyy voida ymmärtää oman toimintansa syys – seuraus -suhteet. (Naukkari 2003, 152).

Todellisen vastuullisuuden synnyttäminen yhteiskunnassa siis vaatii ensi kädessä jokaiselle yhteiskunnan jäsenelle perustarpeiden tyydyttämisen, minkä jälkeen oikeudenmukainen ja tiedon välityksessä mahdollisimman avoin ja vastuullisesti oikeita ratkaisuja tekevä ympäristö lisäävät halua yhteiskunnan jäsenten vastuunkantoon ja aktivoitumiseen. Näin ajatellen ekologisen (ja aktivistisen) taiteen tehtävänä tulisi lisäksi olla yhteiskunnan oikeudenmukaisuuteen, elinkeinon ja resurssien tasaiseen jakautumiseen sekä tiedon jakamisen avoimuuteen ja luulojen purkamiseen perustuva toiminta, jonka myötä ihmisille luodaan enemmän mahdollisuuksia ryhtyä toimimaan arjessaan vastuullisemmin ja myös kestävämmän kulutuskulttuurin mukaisesti.

2.4 Energia entiteettinä, esityksen aiheena ja vuorovaikutuksessa

Koska ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin taiteellisten ideoiden innoittajana toimi M. A. Nummisen samanniminen novelli, energia nousi hyvin luontevasti esityshankkeen aiheeksi. Kun lähdin purkamaan aihetta erilaisiin palasiin ja vaikutelmiin yhdessä työryhmäni kanssa huomasimme myös, miten monisyisesti ja voimallisesti energia vaikuttaa joka puolella ympärillämme ja miten se kytkeytyy ihmisen perustarpeisiin, ravintoon, talouteen, politiikkaan, elinkeinon ja ympäristön kuormitukseen sekä miten monista eri näkökulmista energian olemusta voidaan tarkastella. Ympäristökysymykset ja ihmisen vaikutus ympäristöönsä on niin laaja aihe, että esityksen rajaaminen energian näkökulmaan tuntui perustellulta.

Samaan aikaan projektini hahmottelun kanssa helsinkiläinen Esitystaiteen seura käynnisti kolmivuotista Energiapolitiikka. Esitys -hanketta, tieteiden ja taiteiden välistä yhteistyöprojektia, jossa teatterillista ajattelua sovelletaan ja tavoitteena on tutkia ja etsiä vaihtoehtoja hajautetun ja uusiutuvan lähi- ja pienenergian tuottamiseksi fiktiivisessä lähitulevaisuudessa. Osallistuin hankkeen esittelytilaisuuteen 14.2.2016 Helsingin Suvilahdessa ja huomattuani projektien yhtymäpinnat ja yhteisen aiheen, vaikkakin toteutus- ja lähestymistavat olivat erilaiset, ehdotin yhteistyötä projektien kesken. Aiheen tasolla tapahtuvat löydökset ja julkaisut voisivat olla molempia osapuolia hyödyttäviä – ajatusten jakaminen on energiatehokkuutta käytännössä!

Energiapolitiikka. Esitys -hankkeessa energia-aihe artikuloituu koko ihmiskuntaa koskettavana kohtalonkysymyksenä. Energian tuottamisen tapa muokkaa ilmastoa, ympäristöä, yhteiskuntaa ja politiikkaa, taloutta ja työtä, kulttuuria ja ihmistä. Energian tuotantoon lukeutuu myös ruoan tuotanto ja jakelu, johon puolestaan liittyy valta. Jos ruoan tuotanto on keskitettyä, valta on sen tuottajalla ja jakelijalla, jos taas ruoan tuotanto on hajautettu, myös valta sen suhteen on hajautettua. Sama dynamiikka pätee myös muuhun energian tuotantoon. Energiapolitiikka. Esitys on pohjimmiltaan demokratiaprojekti.

(Kiri 2016 b; www.energiapolitiikka.files.wordpress.com/2016/12/energia-politiikka_esitelma.pdf)

Energiapolitiikka. Esitys -hanke toteuttaa ensivaiheessaan kuvitteellisen ja lopulta konkreettisen energiaomavaraisen viljelyspalstan Helsinkiin, Tiedekeskus Heurekan pihalle (www.energiapolitiikka.wordpress.com/tausta/hankkeen-idea).

ENERGIANSÄÄSTÄJÄprojekti puolestaan tekee ehdotuksen energiaomavaraisesta taideteoksesta, sekä energian ketjuuntumisesta ja muuntumisesta esitystilanteessa, jossa esitysenergia muuntuu esityksen kokijoiden (myös esiintyjän itsensä) ”energiaravinnoksi.” Jos tule-vaisuuden yhteiskuntaa ajatellaan muodostuvaksi erikoistuneista, toistensa kanssa hyödykkeiden vaihtokauppaa käyvistä palstoista, voidaan ajatella, että sisarprojektina Energiapolitiikka. Esitys -palstalle ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-palsta tarjoaa viljelyskasvien ja sähköenergian sijaan energiaa taiteen muodossa, luovuttaa vaihtohyödykkeenä ajattelun aineksia, joiden tulkitsen olevan ihmisrajille ravinnon ja lämpöenergian ohella välttämättömiä resursseja, henkistä liike-energiaa.

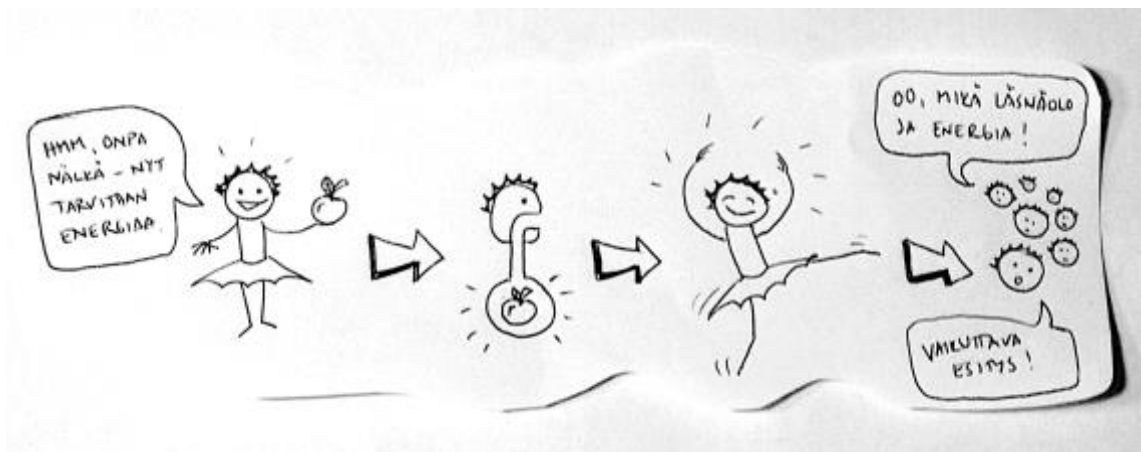
ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaatioesityksessä energia-aihetta käsiteltiin kaikki esityksen tasot ja osiot läpäisevänä ilmiönä. Mietimme myös vuorovaikutuksen tapoja ja siinä siirtyvän energian laatua esitystilanteessa. Pohdimme työryhmän kanssa, millaista energiaa välitämme tai siirrämme yleisöön esiintyjinä. Onko meistä välittyvä energia jännitteistä ja pidäkkeistä, vai vapautunutta ja virtaavaa; onko energia negatiivisesti varautunutta ja torjuvaa, vai positiivisesti latautunutta ja mukaan kutsuvaa; onko energia niin voimallista, että se painostaa yleisöä, vai onko se pikemminkin

suostuttelevaa, ehdottavaa ja painoltaan lempeää. Näitä ajatuksia siirsimme keholliseen työskentelyymme ja olemisen tapaan esitystilanteessa.

Pohdimme prosessissa myös sitä, millaista energiaa esitys yleisesti voi välittää. Onko kaikki energia lopulta entiteetiltään samaa? Onko esiintyjän ja katsojan sisällä ja välillä liikkuvan energian ja esityksessä kulutetun ja tuotetun (ravinto ja sähkö) energian yhteys semanttinen, eli merkityksellinen, vai asiallinen?

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-esityksessä energian siirtoa ja muuntumista toiseksi tapahtuu asiallisella tasolla yleisön polkeman vaihtovirran muuntuessa tasavirraksi elektroniikkalaitteen käyttöön, tai yhtä lailla ravinnon muuntumisessa esiintyjän liike-energiaksi. Lisäksi energia muuntuu semanttisella tasolla, kun puhutaan esitystilanteessa virtaavasta energiasta esiintyjän/esityksen ja yleisön välillä.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ ehdottaa, että energian siirtymistä tapahtuu esitysprosessissa metamorfoosina, muuntumisena ja tapahtumaketjuna, jossa energia on alkumuodossaan jotain muuta kuin miksi se esitystilanteen myötä muuttuu, mutta toisin kuin energian asiallisessa muuntumisessa, esitystilanteessa myös energian määrä voi lisääntyä tai vähentyä muuntumisprosessissa (piirros 2). Havaintokuvassa esitetyn omenan kalorimääräinen energia ei siis automaattisesti siirry saman määräisenä esityksen välittämäksi energiaksi.

Piirros 2. Energian ketjuuntuminen ja muuntuminen esityksessä: tanssija syö omenan ja saa siitä x määrän energiaa, joka muuntuu tanssijan liike-energiaksi luovaan työhön ja välittyy tanssiesityksestä energiana yleisöön; yleisö vaikuttaa esityksen välittämästä energiasta, joka liikuttaa heissä emootioita tai saa aikaan ajatteluprosesseja ja mahdollisesti vaikuttaminen sysää liikkeelle jotain liikettä ja toimintaa.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ ehdottaa, että esitys voi välittää erisuuruisia energiasysäyksiä, jotka puolestaan voivat laittaa yleisössä liikkeelle energisiä prosesseja, ajatuksen liikettä ja kenties myös toimintaa. Yleisö voi kokea esityksen tai esiintyjän energisenä (esitys kosketti, liikutti, innosti jne.) tai vaihtoehtoisesti energiattomana; esityksen vaikuttavuus on ollut heikko: esitys ei herätä mitään tunteita. Tosin myös mieltymykset voivat vaikuttaa emotion syntymiseen. Sellainen, joka ei pidä musikaalin tyylijajista, tuskin kokee energisoituvansa sellaista katsoessaan.

On myös huomionarvoista, että energian siirtyminen on vastavuoroista esitystilanteessa. Yleisön "vastaus" vuorovaikutuksessa on esiintyjän aistittavissa. Esiintyjälle voi tulla tunne, että "yleisö elää mukana", "yleisö reagoi" tai "yleisön kanssa syntyy yhteys". Tämä perustuisi nimenomaan energian virtaukseen esiintyjän ja yleisön välillä esitystilanteessa. Esiintyjä vaikuttuu yleisön energiasta, mutta myös siitä energiasta, jonka välittää yleisöön. Tällöin energian määrä on lähtökohdistaan itse asiassa kasvanut. Yleisöön annettu energia on palautunut myös esiintyjälle itselleen ja tämä voi kokea saaneensa palkitsevan esiintymiskokemuksen. Vuorovaikutuksessa on kuitenkin aivan olennaista läsnäolo. Ilman läsnäoloa myös esityksen (tai yleisön) energia pienenee. Olisiko (esitys)taide siis ymmärrettävä nimenomaan erilaatuisten energioiden siirtoon perustuvana (vuoro)vaikuttamistilanteena, jossa vaikuttavuus on sidonnainen läsnäolon intensiivisyyteen?

Myös Energiapolitiikka. Esityksessä tutkitaan taidetta energian välittäjänä ja pohditaan energian olemusta; onko henkinen energisyys samassa mielessä energiaa kuin esimerkiksi sähkö? Taide mielletään välittäjänä, joka muuntaa energiaa energisoivaksi kokemukseksi. Verrattaessa muuhun yhteiskunnan energiantuotantoon, myös henkinen energisyys tuottaa työtä samoin kuin ruoka ja sähkö, jolloin taide näyttäytyykin osana energiapolitiikkaa.

([www.energiapolitiikka.files.wordpress.com/2016/12/energia-politiikka _esitelma.pdf](http://www.energiapolitiikka.files.wordpress.com/2016/12/energia-politiikka_esitelma.pdf))

Energiapolitiikka. Esitys -hankkeen taustalla on huoli yhteiskunnan muutoksesta, jossa automatisaatio ja robotisaatio aiheuttavat työpaikkojen katoamista, hyvinvointiyhteiskunnan turvaverkot harvenevat ja samalla myös erilainen osallisuus yhteiskuntaan vähenee. Lisäksi ilmastonmuutos ja väestön ikääntyminen aiheuttavat hinnan

korotuksia energiamarkkinoilla. Hajautetuilla energiaratkaisuilla hanke pyrkii antamaan ehdotuksia uudelle yhteiskunnalle, jossa todellinen demokratia toteutuu vallan hajautetulla rakenteella; ihmisillä on moninaisemmat mahdollisuudet vallan käyttöön, vastuunkantoon ja osallisuuteen yhteiskunnassa.

(www.energiapolitiikka.wordpress.com/tausta/hankkeen-idea/)

Energiapolitiikka. Esitys -hankkeessa toteutetun Energiapelit-esityskonseptin ytimessä on yleisöä osallistava esitys. (Liite 5, kuvat 26-29) Esityksen muoto on peli, johon osallistuvat asiantuntijat ja yleisö pääsevät pelin eri vaiheissa tarjoamaan ehdotuksia ja ratkaisuja kysymyksiin ja ongelmiin. Esityksen päähenkilö omistaa pienen maapalstan, jolle perustaa omavaraista viljelyä ja energiantuotantoa. Energiapeliesitykset ovat alustana yhteiselle suunnittelutyölle ja argumentoinnille, jolla pyritään perustellen ja työskentelyyn osallistuvien henkilöiden tiedosta ja kokemuksista jalostettua moniäänistä aineistoa hyödyntäen luomaan esityksen päähenkilön toiveiden ja tarpeiden mukaista toimintaa. (Kiri 2016 d; [www.energiapolitiikka.wordpress.com/pelit/.](http://www.energiapolitiikka.wordpress.com/pelit/))

Palaan käsittelemään taiteella vaikuttamisen teemaa ja vuoropuhelua yleisön kanssa sekä vastuunkantoa ja osallisuutta luvussa 5. Seuraavassa luvussa kartoitan hieman ekologisen taiteen kenttää ja paikannan ENERGAN SÄÄSTÄJÄ-projektin tällä alueella.

3 Esitystaiteen ekologisia ilmenemismuotoja

Esitystaide on terminä uusi, 2000-luvulla syntynyt käsite, jolla kuvataan esittävän taiteen perinteiden väliseen maastoon syntynyttä uutta taidekenttää. Sen juuret ovat nykyteatterin, performanssin ja elävän taiteen alueilla. ([www.esitystaide.fi/esitystaide.](http://www.esitystaide.fi/esitystaide))

Minua esitystaiteessa kiinnostavat nimenomaan esityksen käsitteet ja merkitykset, jotka luovat erilaisia painotuksia ja joiden määrittely on jatkuvassa liikkeessä. Esitys (engl. *performance*) ja esittää (engl. *perform*) sisältävät merkityksen, että jotain suoritetaan, toteutetaan, presentoidaan, performoidaan, esitetään ja vieläpä sen, että esitykseen liittyy olennaisesti jokin vastaanottava osapuoli, yleisö, jolle esitetään. Esityksen minimivaatimuksena onkin pidetty esiintyjän ja katsojan jaettua läsnäoloa

tilassa, mutta samaan aikaan taiteentekijät luovat esityksiä, joissa tämäkin kyseenalaistuu (www.esitystaide.fi/esitystaide).

Perehtyessäni Tuija Kokkosen taiteelliseen tutkimukseen ja ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin myötä olen alkanut kyseenalaistaa myös ajatuksen yleisön välttämättömyydestä esitystaiteelle ja performatiiviselle tekemiselle. Kokkosen teossarjassa Muistioita ajasta (2006 –) on esitys nimeltään Kronopolitiikkaa koirien ja kasvien kanssa Helsingissä. Nimensä mukaisesti esityksen lähtökohtana ei ole ihmisyleisölle valmistettu esitys, vaan siinä on kysymys ihmisen suhteesta ei-inhimillisiin toimijoihin, erityisesti lähimpiin kumppanilajeihimme koiraan ja kasveihin.

Esitys keskittyy lukemisen aktiin ja tarkastelee, mitä tapahtuu ihmislukijalle, kun hänen todistajansa on muu kuin ihminen, kun tuolla todistajalla on toisenlainen vastaamisen tapa, ruumis tai varsi. Esityksen piiri laajenee koostuen ihmisistä ja muiden lajien ei-inhimillisistä toimijoista, joiden keskellä voi liikkua lajienvälisen kommunikaation ja ei-tietämisen hienovaraisella alueella.
([www.tuijakokkonen.fi/fi/.](http://www.tuijakokkonen.fi/fi/))

Esityksen käsite ja tapahtumisen tila sekä ajatus esityksen vaikutuspiiristä laajenee ja muuttuu, jos päästämme irti siitä sopimuksesta, että esitys on sellainen, jossa vähintään yksi ihminen esiintyy ja vähintään yksi ihminen todistaa tapahtuvaa esitystä. Kun valmistimme ENERGIANSÄÄSTÄJÄN valokuvaperformanssia Kotkan Santalahdessa, huomasin tulevani hyvin tietoiseksi ympäristössä olevista ei-inhimillisistä toimijoista: paikoitellen märestä ja kylmästä, toisaalla kuivasta ja auringon lämmittämästä rantakalliosta, jonka varaan rakensimme asetelmia; vedestä, joka vähän väliä ulottui lenkkitosuuni saakka työskennellessäni vedenrajassa; hyönteisistä, jotka huomasi vasta, kun pysähtyi katselemaan ympäristöä; eläimistä, jotka saapuivat ikään kuin yleisöksi valmistamallemme esitykselle ja todistamaan tapahtuvaa. Kuvaperformanssissa performatiivisuuden kokemus minussa tekijänä syntyi muista mekanismeista kuin siitä, että keskityin suorittamaan tietylle ihmisyleisölle tai kameralle tietyn asian. Sen sijaan jokainen teko ja oleminen ympäristössä alkoi näyttäytyä ympäristölle valmistettuna esityksenä, jonka vuorovaikutuksessa minussa esiintyjänä jokin liikautti. Ympäristön ”vastaus” esitystilanteessa vaikutti ajatuksiini ja olemisen laatuun. Esityksen päätyttyä, poistuessamme paikalta, jokin meissä oli muuttunut ja maailma näytti hieman erilaiselta.

Käsitteenä esitys voi viitata jonkin asian esittämiseen ehdotuksena, kuten vaikkapa lakiesitys virallisena muotona. Esittää, ehdottaa -merkitys palauttaa esityksen mielestäni sellaiseen henkiseen ympäristöön ja asetelmaan, jossa esityksen tekijätiimi ei asetu jaetussa esityskokemuksessa yleisön yläpuolelle, valistukselliseen tai totuutta yleisölle annostelevaan asemaan. Sen sijaan olemisen asenteena on nöyryys yhteisen kokemuksen, sekä tiedon pluralistisuuden, muuttuvuuden ja monitulkintaisuuden edessä.

Miko Jaakkola (2016) puhuu Varjot syvenevät -esityksen valmistamiseen liittyen lempeästä katseesta ja (teatteri)esityksen voimasta esittää mahdollisia maailmoita, ehdottaa mahdollisuuksia ja tarjota niiden tarkasteluun yleisölle vapaata tilaa. Jaakkolan näkemyksen mukaan esityksen vaikutusvoima liittyy siihen, että sillä voidaan tavoittaa yleisö tunnetasolla ja voidaan siten saada aikaan liikettä. Myös Tuija Kokkonen (2016) korostaa työssään erityisesti vapaata tulkinnan ja ajattelun tilaa; esityksessä voidaan tutkia, esittää kysymyksiä ja ehdottaa yleisölle näköalaa, näkökulmaa ja avata mahdollisia horisontteja.

Vihtori Rämä esittää Annukka Ruuskasen toimittamassa Nykyteatterikirjassa julkaistussa Yhteisellä näyttämöllä -artikkelissaan ajatuksen, että teatterilla ja esitystaiteella ei sinänsä ole mitään eroa keskenään, vaan erot koskevat näyttämöitä. Rämä käsittää näyttämön ns. heikkona tilana, jossa esityksen tekijöillä on vain toisensa ja heikkona aavistuksena avautuva näyttämö, mahdollisuuksien maisema, joka ottaa vastaan kaikki ehdotukset, eikä vaadi mitään. (Rämä 2010, 137.)

Rämä arvelee, että erilaiset esittävän taiteen raja-aidat tulevat kaatumaan ja esimerkiksi käsite nykyteatteri on vain välivaiheen apukäsite, jonka kautta voidaan kurkottaa kohti teatterin uusia mahdollisuuksia. Rämä viittaa teatterintutkija Hans-Thies Lehmannin ajatuksiin:

Kaikki teatterin muodostavat osatekijät (ruumis, eleet, organismit, tila objektit, arkkitehtuuri, installaatiot, aika, rytmi, kesto, toisto, ääni, kieli, sointi, musiikki...) ovat itsenäistyneet, ja näin ollen yksittäiset ainekset yhdistyvät keskenään ja muodostavat samalla asetelmia sellaisten osatekijöiden kanssa, joita ei aiemmin esiintynyt teatterin kokonaisuudessa. [...] tämä kehitys johtaa uusien mahdollisuuksien runsauteen, hajoamista seuraavaan luomiseen". (Lehmann 2009, Rämän 2010, 137 mukaan.)

Vuosikymmenen alussa esitetty tulevaisuuden horisontti on nähdäkseni esitystaiteessa tänä päivänä jo tapahtunut ja tila on myös teatterissa ajateltu uudelleen. Tilan ominaisuuksien merkitys teoksen virittäjänä on korostunut ja tilan valintaa ja muokkaamista ohjaavat esimerkiksi esityksen aiheet, kuten ENERGIANSÄÄSTÄJÄSSÄ. Esityksen avointa tilaa ja vaikuttamista käsitellään tarkemmin luvussa 5.3.

3.1 Ekologisen esitystaiteen käsitteet

Ekologinen suuntaus saa esitystaiteen kentällä erilaisia nimityksiä ja ilmenemismuotoja. Sanalla ekologinen tarkoitan tässä yhteydessä ekologiaa arvona, joka ohjaa toimintaa kestäväen kehityksen suuntaisiin valintoihin. Esitystaiteen ja draaman puolella luontoa ja ympäristöä käsitellessä puhutaan mm. käsitteistä ekodraama, eko-dramaturgia, ekoteatteri, tai ekologinen teatteri. Lisäksi taiteen kentällä törmää käsitteisiin ympäristötaide, tilasidonnainen taide (engl. *site specific art*) ja ympäristön-omainen taide, joiden lähtökohtana voi olla siirtää huomiota siihen tiettyyn ympäristöön tai paikkaan, johon teos on tehty. Ossi Naukkarinen kuvaa ympäristötaidetta näin:

”[...] kyseessä on ympäristönsä muuta taidetta aktiivisemmin huomioon ottava taide [...] (jonka) voi nähdä osallistumisena ympäristökysymyksen käsittelyyn taiteen näkökulmasta ja taiteen keinoin (Naukkarinen 2003, 97) [...] (ja jonka) yhdeksi tehtäväksi voi nähdä herkistämisen ympäristön tilalle ja kokijan ympäristösuhteelle (Naukkarinen 2003, 158).

Paikka- tai tilasidonnainen taide puolestaan on lähtöisin ympäristötaiteesta, jota voi esiintyä kaikenlaisissa ympäristöissä mukaan lukien kaupunkiympäristön historialliset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tilat ja tilanteet. Paikkasidonnaiset teokset ovat usein muodoltaan installaatioita, eli johonkin tilaan asennettuja (engl. *install*) rakennelmia, jossa tietyn aiheen ympärille kietoutuvat osat (arkiesineet, puhe, valo, musiikki, koneet, kuvat, kirjoitus, video, performanssi...) ovat jossakin suhteessa toisiinsa. (Sederholm 2000, 97.) Esimerkiksi ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaatiossa laboratorioesitys, yleisöä osallistavat liikkeelliset osiot, asetelmat, tanssikoreografiat, valo- ja piirroskuvat, valaistus ja äänimaailma sekä tilasuunnittelu kietoutuvat (energian)kulutusaiheen ympärille ja yhdessä luovat kokonaisuuden, jossa osat ovat suunnitellusti suhteessa toisiinsa.

Ympäristönomainen teatteri (engl. *environmental theatre*) tarkoittaa tilallisia tapoja, joilla katsojat voivat ympäröidä näyttämön tai näyttölemisen tilat tai päinvastoin. Termi on Richard Schechnerin kirjassa *Environmental Theatre* esitetty tilan muoto, jonka katsotaan olevan joustavan yleisö-esiintyjäsuhteen vuoksi vanhin ja nuorin teatterillisen tilan muoto.

(Ympäristönomainen teatteri) tarkoittaa konventionaalisen näyttämöaukollisen teatterin vastamallia, ja käsittää kaikkea teatterillista vuorovaikutusta arkkitehtonisten rakenteiden ulkopuolella. Esityksessä katsojat voivat liikkua vapaasti, mutta esiintyjät ja katsojat kuitenkin luovat omat erilliset esittämisen ja katsomisen tilat, vaikka esiintyjä olisikin fyysisesti lähellä. (www.tieteentermipankki.fi/wiki/Esittavat_taideet:ymparistonomainen_teatteri.)

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektissa toteutuvat myös ympäristönomaisen teatterin määritelmät. Installaatioesitys luo ympäristön tai tilan ajattelun tilaksi, avoimeksi esiintyjien ja osallistujien jakamaksi esitysalueeksi, tilaksi, jolla käsitellään energian kysymyksiä ympäristöön rakennettujen huomion kiinnittäjien varassa. Installaation elementit tilassa antavat kerroksellisia impulsseja ajattelulle, mutta eivät tarjoa valmista, yksiselitteistä tulkintaa tai vastausta aiheeseen liittyen. Ympäristö nousee merkittävään osaan myös muissa projektin vaiheissa, kuvaperformanssissa konkreettisella erityiseen ympäristöön rakennettujen kuvien tasolla, romunkerääjä-performanssissa puolestaan markkinatilanteen vuorovaikutuksessa yleisön kanssa.

3.2 ENERGIANSÄÄSTÄJÄ – propagandaa vai tulkinnanvapautta?

Propaganda on aatteen tai opin järjestelmällistä levitystä, jolla pyritään muokkaamaan mielipidettä. Propaganda on tavoitteellista, harkittua ja järjestelmällistä pyrkimystä manipuloida ihmisten uskoja, asenteita tai tekoja. Propaganda voi koostua faktoista, väitteistä, huhuista, puolitotuuksista tai valheista. Se voi olla muodoltaan sanallista tai eri tavoin visuaalista [...] propaganda on yksipuolista, eikä sen sanomaa ole tarkoitus epäillä. (www.wikipedia.org/wiki/Propaganda.)

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin alussa minulle oli hyvin tärkeää ajatella, että valmistamallani esityksellä ei ole ehdotonta väitettä, tai että se ei propagoi tiettyä totuutta. Halusin tehdä selvän pesäeron propagandaan, vaikka propagoiva asenne ekologisessa esityksessä voisikin tuntua jollain tapaa luontevalta. Sen sijaan toivoin, että ENERGIANSÄÄSTÄJÄ voisi säilyä ilmapiiriltään sellaisena, että se hyväksyy erilaisia

äänenpainoja ja totuuksia. Halusin säilyttää tutkimisen, kysymisen ja dialogisuuden aspektin projektin kaikissa vaiheissa ja tärkeä kysymys esityksen valmistamisessa kuuluikin: miten ekologisten kysymysten käsittelyn tulee tapahtua esityksessä, jos ei haluta suoranaisesti propagoida asiaa. ENERGIANSÄÄSTÄJÄSSÄ pyrkimys välttää muuttumista propagandaksi muuttui kerrokselliseksi ilmaisuksi ja osallistavaksi toiminnaksi, jossa osallistujien kokemus muokkaa sitä totuutta ja tulkintaa, jonka kukin osallistuja esityksestä lähteissään vie mukanaan.

4 ENERGIANSÄÄSTÄJÄ humanismin ja posthumanismin rajoilla

Vaikka ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projekti tai tämä opinnäytetyö eivät sijoitu post-humanistisen tutkimuksen kaanoniin, ihmisenä oleminen, position valinta ja inhimillisen toiminnan merkitystä koskevat pohdinnat vievät sen kuitenkin rajapinnalle, jossa on syytä määritellä, miltä osin työ (ja ajatteluni) nojautuu humanistiseen perinteeseen ja missä määrin on tarpeen pyrkiä irti ihmisenäkökulmaisuuuden rajoituksista sekä mitä hyötyä tästä ponnistelusta ja näkökulman muuttamisesta voisi olla ekologisen taiteen parissa työskentelylle. Käsittelen tässä luvussa niitä humanistisen ja posthumanistisen teorian esiin nostamia kysymyksiä, jotka liittyvät ENERGIANSÄÄSTÄJÄÄN.

Kun tarkastellaan ihmisen toimintaa suhteessa ympäristöön, joudutaan myös määrittelemään ihminen ympäristössään uudelleen ja käsittelemään ihmisen positiota. Tämän vuoksi työ sivuaa posthumanistista diskurssia, jossa kyseenalaistetaan ihmisen erityisasema lajien välisessä hierarkiassa ja ihmisen kiistämätön oikeus asettautua muiden organismien yläpuolelle.

Peruslähtökohdiltaan ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projekti on ihmislähtöinen. Kysymyksiä ja asioita tarkastellaan ihmisen näkökulmasta, vaikkakin Ihmisen jälkeen – Post Human - kuvaperformanssiin liittyviä ajatuksia ja kokemuksia voidaan sijoittaa myös posthumanististen havaintojen alueelle. Tutkimuksen perusasetelma, jossa peräänkuulutetaan vastuukantoa ja oikeutuksia perustuu humanistiselle ajattelulle. Kun ajatellaan, että ihmisellä on erityinen vastuu vaikutuksistaan muihin organismeihin ja ei-inhimillisiin toimijoihin, näkökulma korostaa ihmislajin erityistä asemaa. Vastuunkannon kysymyksen kohdalla posthumanistinen ajattelu tuo mukana uusia ongelmia.

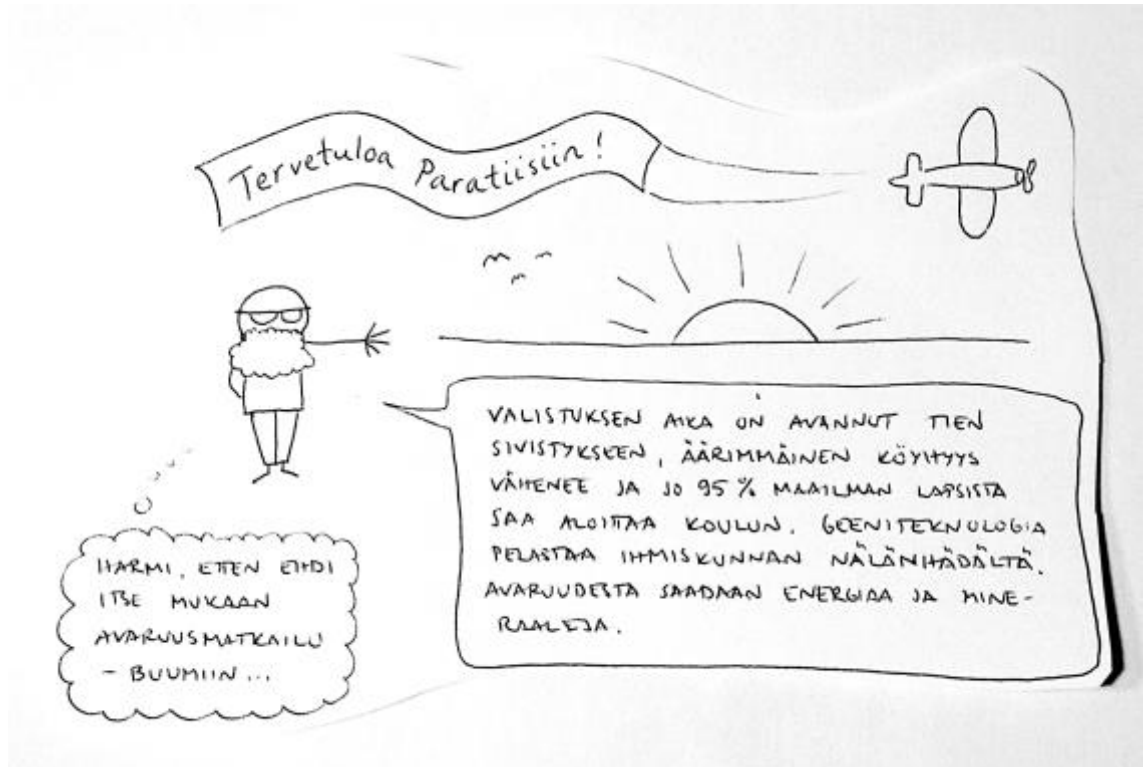
4.1 Ihmisen "luonto"

Samaan aikaan, kun kannamme huolta sotien, levottomuuksien ja itsekkyyden värittävästä tulevaisuudesta, itseään realistiksi tituleeraava kirjailija ja opetustyöstä eläkkeelle siirtynyt avaruustähtitieteen professori Esko Valtaoja toivotti vielä vuonna 2015 uudet yliopisto-opiskelijat tervetulleiksi luennollaan, jonka otsikko oli: "Tervetuloa paratiisiin". Luennolla Valtaoja esitti tieteellisten todisteluiden valossa, miten hyvin ihmiskunnalla on mennyt viimeiset 300 vuotta (Piiros 3).

Valtaojan mukaan kehittyvä geeniteknologia tulee pelastamaan ihmiskunnan nälänhädältä, avaruudesta päästään louhimaan mineraaleja ja sinne sijoitetuilla aurinkokennoilla onnistutaan tuottamaan ylen määrin energiaa ihmiskunnan tarpeiksi jo seuraavan sadan vuoden aikana. Tässä ajassa tullaan myös löytämään avaruudesta uusia alueita ihmisen asuttamiselle ja ensimmäiset siirtokunnat syntyvät. Ihminen on eläinkunnan kiistämätön valti, jolla on tieteen ja teknologian kautta rajaton mahti innovoida koko maapalloa hyödyttäviä uusia avauksia, jotka entisestään osoittavat ja lujittavat ihmislajin ylivoimaisuutta kaikkiin muihin elämän muotoihin verrattuna. (Valtaoja 2015.)

Ihmislajilla kiistatta onkin kehittynyt valmius valjastaa ympäristönsä palvelemaan erilaisia tarpeita ja siirtyä pitkiäkin matkoja toiseen paikkaan, kun ympäristö ei enää tyydytä näitä tarpeita, ai tarjoa riittäviä elämisen edellytyksiä. Itsesäilyttämisen suhteessa ihmislajilla on teknologisen kehityksen myötä käytössään kenties muita lajeja järeämmät vaikuttamisen ja ympäristömuokkaamisen keinot.

Esko Valtaojan (2015) näkökulmasta ihmiselle on tärkeää tietäminen ja tietämisen hauskuus. Ilman faktoihin perehtymistä ihminen luulee tietävänsä asioita ja jos luulo ohjaa ratkaisuja, seuraukset voivat olla kohtalokkaat. Valtaoja kohottaa ihmisen luonnontieteen tunnustamana luomakunnan kruununa kaiken ylle. Ihminen on ainoana olentona maapallolla kykenevä kartuttamaan tietoa ja siirtämään sitä jälkipolville kielensä avulla. Kuitenkin tässä suljetaan tietämisen ulkopuolelle kaikki muu.

Piirros 3. Esko Valtaojan mukaan ihmiskunnalla ei ole mitään hätää, sillä luonnontieteet avaavat kaikki ne ovet, jotka ihmiskunnan on saatava auki selviytyäkseen ekokriiseistä voittajana.

Käsityksemme tietämisestä rajoittuu vain inhimillisen käsityskykymme alueelle. Me emme todella tiedä, mitä ja miten ympäristömme kasvillisuus ja eliöt tietävät asioita, tai jakavat tietoa keskenään. Kenties onkin syytä yleisemmin avata sitä, mitä tietämisellä ja tiedolla tarkoitetaan. Voisiko kokemuksemme ja elämyksemme taiteesta tai oman kehomme tuntemuksista tai vaikkapa metsässä kävelevän tunne syvästä vuorovaikutusyhteydestä puihin tai omaan rakkaaseen kotieläimeen olla jotain sellaista tietämistä ja tunnistamista, jolle luonnontiede ei vielä osaa antaa nimikettä tietoa, mutta jota eläytymisen ja taiteen kautta voidaan tutkia tarkemmin.

Ihmisen luontosuhde ei ole millään muotoa mutkaton. Se perustuu mitä suurimmassa määrin ihmisen edun nimissä tapahtuvalle taloudenpidolle, jossa on kyse rahasta, ruuan ja energian tuotannosta ja vaatteista, lääketieteellisyydestä ja valtarakenteiden ylläpidosta. Ihminen tekee hierarkkista rajanvetoa erityisesti kielellisyyteen, mutta myös puhtaasti materiaalisesti kykyihin vedoten. (Teittinen 2014, 156-157.) Voidaan sanoa, Kuten M. A. Nummisen ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-novellin päähenkilö ajattelee

iloitessaan ihmisaivojen nokkeluudesta ja keksimästään laitteesta: ”tähän ei eläin pysty” (Liite 1).

Ihmisen luontosuhde on aihe, joka nousee esiin yleisellä keskustelun tasolla puhuttaessa luonnonsuojelusta, samaten käsitellessäni ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektissa ihmisen (ja taiteen) vaikutuksia ympäristöön, joka huolenaiheena kumpuaa luonnonsuojelun diskurssista. Tässä yhteydessä ”luonto” käsitteenä täytyy määritellä uudelleen. Jos ajatellaan, että ihminen suojelee ja säilyttää luontoa, ”luonto” näyttäytyy jonakin sellaisena, joka on kosketeltavaa ja vaalittavaa ihmisen ulkopuolella. Tässäkin paljastuu yleisen ajattelumme ihmislähtöisyys. (Kiri 2016 c.)

Koneen säätiön Aamiais-kaivolla oli 19.8.2016 keskustelun aiheena ekokritiikki ja puheenvuoroissa sivuttiin useaan otteeseen ”luonnon” määritelmiä ja ihmisen luontosuhdetta. Käsitteenä tutkijat eivät mielellään käytä ”luonto”-sanaa kuvaamaan ympäristön osia käsitteen monitulkinnaisuuden ja erilaisilla emootioilla ja merkityksillä latautuneen luonteen vuoksi. Kysymys, mitä ”luonto” on herättää seuraavia kysymyksiä: Onko ihminen luonnon ulkopuolella, vai osa luontoa? Onko luonto osa meitä ihmisiä?

Katsoo asiaa miltä kantilta tahansa, on selvää, että ihminen itse rakentuu erilaisista ei-inhimillisistä osista ja muotoutuu ympäristössään, ei-inhimillisten vaikuttajien myötä sellaiseksi kuin on. Keskustelun keskeisimpiä ajatuksia oli se, että ihminen ei elä hermeettisessä kuplassa, joka kelluu ympäristöstään erillään, tai ympäristönsä keskiössä, vaan ihminen on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa; ihminen ikään kuin toteutuu olentona vuorovaikutuksessa, jossa inhimilliset ominaisuudet tulevat näkyväksi peilautuessaan toislajisuuteen. (Kiri 2016 c.)

Tuija Kokkonen luonnehtii teoksessa Posthumanismi julkaistussa, Kun emme tiedä -artikkelissaan ymmärrystään luonnosta näin: ”Luonnolla ymmärrän elämismme edellytyksiä, joita historialliset käsityksemme ovat muokanneet ja jossa ihmisen vaikutus on kaikkialle ulottuvaa” (Kokkonen 2014, 181).

Ainakin se on varmaa, että ”luontoa” ei nykyisellään enää ole olemassa koskemattomana ja neitseellisenä, ikään kuin vastakkaisena käsitteenä ihmisen

rakentamalle ympäristölle. "Luonto" on moneen kertaan muokattu ja muotoiltu, valjastettu erilaisiin tehtäviin, tuottamaan elinkeinoa, energiaa, ravintoa ja elämyksiä, sekä välittämään haluttuja arvoja ja merkityssisältöjä. "Luonto" voidaan nykyisellään nähdä ihmislajin muokkaamana kulttuuriympäristönä, tai "luontokulttuurina", jossa jopa strategisissa kerrostumissa näkyy jo ihmisen jälki: muovi. (Eronen 2016, Kiri 2016 c mukaan.)

Karoliina Lummaa ja Lea Rojola selittävät posthumanismin käsitettä ja merkitystä seuraavasti:

Posthumanismi on kriittisten ja eettisten uudelleenjäsentelyjen projekti, joka velvoittaa hylkäämään inhimilliseen kehitykseen sitoutuneen maailmankuvan, sekä varmuuden ihmisen olemuksesta ja kaikkivoipuudesta suhteessa muihin olioisiin, asioihin ja voimiin (Lummaa & Rojola 2014, 8).

Posthumanistiseen tutkimukseen kytkeytyy muitakin suuntauksia, kuten taiteen ja kulttuurintutkimuksen kentällä luontoesityksiä, tai laajemmin kulttuurin ja luonnon suhdetta tarkasteleva, kirjallisuuden tutkimuksen kentältä nouseva ekokritiikki. Ekokriittistä kirjallisuudentutkimusta edustavien Toni Lahtisen ja Markku Lehtimäen mukaan ekokritiikki kysyy, mitä merkityksiä annamme luonnolle ja miten nämä merkitykset vaikuttavat tapoihimme kohdella luontoa. (Lahtinen & Lehtimäki, Lummaa & Rojola 2014, 21 mukaan). Nämä kysymykset kytkeytyvät myös ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektiin.

Juha Raipola esittelee Posthumanismi-teoksen Inhimilliset ja postinhimilliset tulevaisuudet -artikkelissaan filosofi Kate Soperin ajatuksia posthumanismin problematiikasta suhteessa vastuuseen. Soperin mukaan posthumanismi uhkaa äärimuodossaan kallistua väitteeksi, jonka mukaan ihmisten ja muiden eläinten välillä ei olisi merkittäviä eroja, eikä siksi ihmisellä erityistä asemaa. (Soper 2012, Raipola 2014, 46-48 mukaan.) Tämä on hyvin olennainen huomio, kun ajatellaan vastuunkantoa; kollektiivinen ihmisyhteisö potentiaalisesti kantaa vastuuta muusta eliökunnasta, mikä takaa ihmiskeskeisen näkökulman säilymisen mutta myös ympäristön suojelun toimenpiteet ihmisen kuluttavaa toimintaa vastaan.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄN kannalta keskeiset etiikan ja vastuunkannon kysymykset ovat siis humanismiin liittyviä käsitteitä. Seuraavassa kappaleessa tarkastellaan ihmisen

positiota kielellisyyteen liittyen, sekä miten ihminen muokkaa ja rakentaa ympäröivää todellisuuttaan kielen avulla. Pohdin myös, millaisia erilaisia olemisen tapoja esitystaitteessa voidaan tuottaa, jos tullaan tietoisiksi ihmisen positioista ja siitä, miten ja mistä huomiota suunnataan asioihin.

4.2 Kieli ja positio

Posthumanistisessa viitekehityksessä etiikka on ongelmallinen, koska etiikka sitoutuu voimakkaasti humanismiin. Kuitenkin eettinen suhtautuminen nousee keskiöön, kun mietitään uudelleen ihmisen asemaa maailmassa. Siinä nousee käsiteltäväksi se, mille, tai kenelle tässä eri lajien yhteisössä myönnetään oikeuksia (ja annetaan vastuuta) ja tämä määrittely tapahtuu ihmislajin sisällä. Toisaalta taas posthumanistisen teorian pyrkimys ei täyty, jos kyse on vain ihmisten välisistä suhteista, kokemuksista ja kohtaloista.

Humanismi on perustellut ihmisen erityisasemaa muihin lajeihin nähden nimenomaan kielen kautta, mutta kieli vie ihmislajin erityksiin muista organismeista, kuten Karoliina Lummaa kirjoittaa:

Jos havaintokykymme ja ajattelumme, kokemisen tapamme ja kommunikointikeinomme ymmärretään kaikki riippuvaisiksi kielestä tai kielellis-käsitteellisistä rakenteista, yhteisymmärrys vieraslajisten olentojen kanssa näyttäytyy mahdottomana. [...] Tämän hetkessä tilanteessa, jossa biodiversiteetin köyhtymistä, ilmastonmuutoksen vaikutuksia ja teollisen tuotannon haittoja koskeva uutisvyöry ei vaimene enää skeptisten äänten alle, ihmisten kokemus ekologisesta vastuustaan on voimakas, jopa polttava. (Lummaa 2014, 270.)

Keskustelin Koneen säätiön Aamiaiskaivo-tapahtumassa ekokriittiki-keskustelun jälkimainingeissa Ilona Herlinin, suomen kielen dosentin kanssa ja hän puhui siitä, kuinka merkittäväällä tavalla ihminen muokkaa kielellä todellisuuttaan. Hän käytti esimerkkinä lausetta, jolla kuvataan sitä, miten ihminen (subjekti) tekee näköhavainnon puusta (objekti). Havainto voidaan ilmaista sanomalla: ”Minä näen puun maisemassa” tai vaihtoehtoisesti sama asia voidaan ilmaista: ”Puu, joka on maisemassa, näkyy tähän.” Näillä kahdella lauseella on sama informatiivinen sisältö, mutta toiminnallisen subjektin merkitys muuttuu, kun havainnon tekevästä minä siirrytään ajatukseen, että puu on se, joka seisoo maisemassa ja näkyy tähän

kyseiseen paikkaan, jossa minä havaitsee näkyvän puun. Näin myös puu toimijana asetelmassa saa enemmän painoarvoa. (Kiri 2016 c.)

Kieli luo tietoiselta havainnoinniltamme piiloutuvia merkityksiä, asettaa todellisuus-horisonttiin painopisteitä ja luo arvohierarkioita ympärillämme. Näistä kielen lainalaisuuksista on hyvä tulla tietoiseksi, kun taiteilija luo esityksen sisältöjä ja valitsee esitystapoja, sillä esityksen kautta välitämme arvoja ja merkityssisältöjä, joita ei välttämättä tulkita tietoisesti, mutta jotka kätkeytyvinä vaikuttajina ohjaavat toimintaamme ja vahvistavat esimerkiksi erilaisia valtahierarkioita.

Puu maisemassa -esimerkkiä voidaan tutkia position ottamisen, objektin ja subjektin kautta. Antroposeeni ja objektien ekologia -artikkelissaan Karoliina Lummaa (2014, 268) käsittelee tarttolaisen semiootikon Riin Magnuksen esittämiä ajatuksia ihmisestä olentona, jota kukaan ei puhuttele. Magnus pohjaa ajatuksensa ontologisille oletuksille, joista ensimmäinen on se, että jokaisella organismilla on kokemuksellinen (impessiivinen) ja ilmaisullinen (ekspressiivinen) puoli. Merkityksellisyyden käsite on tässä oletuksessa keskeinen: "organismi liikkuu ja havaitsee asioita, jotka se tunnistaa itselleen merkityksellisiksi ja joihin se kykenee vastaamaan merkityksellisesti" Tätä Magnus kutsuu organistiseksi bilateraalisuudeksi.

Toinen oletuksista on se, että jokainen elävä olento on samanaikaisesti sekä subjekti, että objekti. Tästä organismin samanaikaisesta subjektiudesta ja objektiudesta Magnus käyttää nimitystä ekologinen bilateraalisuus. Magnuksen mukaan se, että ihmisestä on tullut olento, jota kukaan ei puhuttele, on seurausta organistisen bilateraalisuuden rajautumisesta vain yhden lajin väliseksi. Viestimisvälineiden teknologinen kehitys on jouduttanut muutosta, jonka lopputuloksena ihmislaji on menettänyt kommunikaatioyhteytensä ei-inhimilliseen maailmaan. Jollain tavalla inhimillinen kieli on muodostunut ihmislajille vankilaksi, josta käsin ihmislaji on myös sulkenut merkityksellisten suhteiden piirin muilta lajeilta. (Magnus 2012, Lummaan 2014, 268-269 mukaan.)

Lummaa pitää edellistä havaintoa keskeisenä, kun ajatellaan ihmislajin positiota suhteessa muihin lajeihin, sekä vastuuta ja vastuunkannon problematiikkaa.

Länsimaista ajattelua luonnehtiva historia kytkeytyy tieteellisen maailmankuvan muotoutumiseen, filosofiseen ymmärrykseen inhimillisen subjektin ja maailman suhteesta sekä ihmisen kokemukseen tiedollisista ja kielellisestä erityislaatuudesta. Pitkän ajan saatossa nämä juonteet ovat yhdistyneet dualistiseksi todellisuuskäsitykseksi, jossa meillä on toisaalta mykkä, sinänsä merkityksetön luonto ja toisaalla merkityksiä rakentava, kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakentunut inhimillinen todellisuus. (Lummaa 2014, 269.)

Edellä mainittuihin position valintaan ja dualistiseen todellisuuskäsitykseen löytyy ideaalinen ja toiminnallinen yhtymäkohta Alexander-tekniikan kanssa. Siinä ympäristöön pyritään suuntautumaan vähemmän aktiivisesti tai aggressiivisesti. Jotta keho saisi päästää irti turhista jännityksistä, ihmisen ei tulisi pyrkiä lihakset jännittyen kohti maisemaa tai jotakin objektia, vaan maisemaa voi havainnoida muistuttaen aktiivisesti keholle, että maisema tai maisemassa näkyvä objekti saa tulla kohti sitä havainnoivaa subjektia. (Liite 7.)

Tämä ajattelumalli muuttaa mielestäni myös aivan peruuttamattomasti havainnointi-tilanteen valtasuhteita ja painopistettä tasapainoisempaan suuntaan; ihminen subjektina ei asetu "maailman navaksi", vaan toimii osana ympäröivää todellisuuttaan, osana "luontoa" ja siinä toimivia muita subjekteja.

Humanismin jälkeisessä ajassa ollaan murtautumassa ulos kielen vankilasta, jossa ihmislaji lasitornissaan kyyhöttää kykenemättömänä ottamaan kontaktia alapuolelleen painamaansa joukkoon muita organismeja. Tuija Kokkonen on tehnyt taiteellisessa tutkimuksessaan urauurtavaa työtä tutkien esitystaidetta lajien välisen kommunikaation alustana ja mahdollisuutena kysyä kysymyksiä: Kuka, tai mikä voi olla esityksen katsoja, tai vierailija, kuten Kokkonen itse kutsuu esityksen kokijaa esitystilanteessa. Kokkonen kysyy: "Mitä, jos kyse on siitä, ettemme ole tosissamme yrittäneet keskustella muiden kanssa?" (Kokkonen 2014, 198).

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin kuvaperformanssissa otettiin askeleita Kokkonen viitoittamaan suuntaan, jos kohta installaatioesityksessä näkökulma oli selkeästi ihmisen näkökulma ja esityksen vastaanottajaksi ja kanssakokijaksi oli valikoitunut niin ikään ihminen. Kuitenkin myös installaatiossa aihe, energia kytkee inhimillisen ja ei-inhimillisen välittömästi toisiinsa.

5 ENERGIANSÄÄSTÄJÄ taideaktivistina yhteiskunnassa

Uskon, että ekologiseen taiteeseen on sisäänrakennettuna jonkinasteinen pyrkimys vaikuttaa myönteisellä tavalla johonkin taiteilijan havaitsemaan epäkohtaan tai ongelmaan tai ainakin pyrkimys kyseenalaistaa vallitsevia käytäntöjä. Taustoittaessani tutkimustani haastattelin Janne Käpylehtoa, joka on työskennellyt pitkään uusiutuvan energian innovaatioiden parissa ja tehnyt myös yhteistyötä suomalaisten taiteilijoiden kanssa. Hänen näkemyksensä mukaan taiteilijat toimivat usein erilaisten epäkohtien ajamina ja toimintaan on sisäänrakennettuna tarve ja halu kehittää asioita paremmiksi ihmisille (Käpylehto 2016). Tässä korostuu myös se vastuunkannon ja etiikan puoli, joka on osa tutkimuskysymystäni: onko taiteilijalla erityinen eettinen vastuu toimintansa seurauksista. Väitän, että ainakin silloin on, kun toiminnalla pyritään vaikuttamaan aktiivisesti (tai aktivistisesti) johonkin.

Tässä luvussa käsittelen aktiivista vaikuttamista monisuuntaisena ja monella tasolla ilmenevänä tapahtumana; taiteilijalla tai esityksellä voi olla pyrkimys vaikuttaa yleisönsä, yleisön suunnasta voidaan vaikuttaa taiteilijaan tai esitykseen, ja yleisellä tasolla taiteeseen. Yleisöön ja taidekenttään vaikuttamista tapahtuu yhteiskunnallisen, mm. poliittisen ja taloudellisen ohjauksen ja tilausten kautta. Tutkimuskysymykseeni miten taiteilijana voin käsitellä ekologisia kysymyksiä, sekä tutkia ihmisen positiota ja suhdetta ympäristöön kätkeytyy myös kysymys taiteen päämääristä ja sen tekemisen motiiveista, taiteen välineellistämisestä ja alistamisesta keinona tiettyyn pyrkimykseen. Tätä kautta paljastuu myös uusi kysymys, kuka kulloinkin määrittelee taiteen tavoitteet ja pyrkimykset ja miten se ohjaa taiteen tekemistä.

5.1 Yleisö äänestää jaloillaan

Teatterit pyrkivät pitämään yllä esitysten hyviä täyttöasteita ja tuotantojen kannattavuutta. Osalla teattereista menee todella hyvin (toistaiseksi), mutta osa teattereista joutuu aluepoliittisten toimenpiteiden ja ikärakenteen muutosten myötä kamppailemaan ja todella perustelemaan eri suuntiin olemassa olonsa oikeutusta.

Kun yleisöistä on alkanut tulla pulaa, teattereiden on ollut pakko laskeutua norsunluutorneistaan, jalkautua erilaisen yleisötyön muodoissa kaduille ja toreille,

kauppakeskuksiin, ravintoloihin, kouluihin, päiväkoteihin ja toimintakeskuksiin, urheiluareenoille, työpaikoille jne., osallistumaan arjen dialogiin ja ottamaan selvää, mitkä ovat ne asiat, mihin teatteria ja esitystaidetta sen eri muodoissa tarvitaan tänä päivänä.

Jos ihmisiä halutaan saada liikkeelle ja tekemään muutoksia elämäänsä kestävän kehityksen puolesta, mikä on se tekemisen ja ihmisten kohtaamisen tapa ja tila, jossa tämä tavoite saavutetaan? Kenties perinteisen draaman tarjoama tieto, kokemus ja elämykset eivät riitä saamaan aikaan liikettä ja aktiivista toimintaa. Ehkei vastaus enää löydy perinteisen teatterin muodosta, jossa yleisö vastaanottaa taiteilijoiden tulkintoja, vaan tarvitaan toisenlaista kohtaamista, yhdessä tutkimista ja dialogisuutta. Alusta sellaiselle voi löytyä osallistavista esitysmuodoista.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektissa kysyin yleisöltä osallistujakyselyssä, osallistuvatko he mieluummin esityksiin perinteisesti katsojana, vai tekijä-osallistujana esityksen toteutuksessa. Valtaosa vastasi olleensa enimmäkseen perinteisen katsojan roolissa, mutta osallistuminen ENERGIANSÄÄSTÄJÄN osallistaviin elementteihin ei tuntunut lainkaan niin vaivaannuttavalta kuin olisi saattanut etukäteen arvella. Tänä päivänä yleisöt mahdollisesti alkavat olla paitsi esityselämysten suhteen vaativampia myös valmiimpia lähtemään mukaan osallistaviin esityksiin. Lisäksi arvelen, että yhä useampi rohkenee ja mielellään lähtee erilaisiin vaihtoehtoihin ympäristöihin hakemaan taide-elämyksiä.

5.2 Taiteen poliittinen ohjaus ja rahoitus

Taidekentän rahoitus on hyvä esimerkki taiteen poliittisesta ohjauksesta; rahoittaja määrittelee millaista taidetta ja miten sitä tuetaan. Myös poliittinen virkamieskoneisto voi asettaa taiteelle ja kulttuurille omat ohjurinsa, vaikkapa korvamerkitemällä osan taiteelle ja kulttuurille ohjatusta tuesta "hyvinvointia edistävään" toimintaan jne., jolloin taiteen välinearvo korostuu. Jotta taide ei pelkisty toisarvoiseksi työväliseksi johonkin muuhun tavoitteeseen pyrkimisessä, on valtavan tärkeää pitää kiinni taiteen itseisarvosta (taidetta taiteen vuoksi) ja vapaan taidekentän rahoitus on tällä muodoin turvattava.

Aina on ollut ja tulee aina olemaan taidetta ja taiteilijuutta, joka ei alistu millekään määrittelyille, vaan pitää kiinni loppuun saakka ehdottomasta vapaudestaan luoda muotonsa ja tavoitteensa itse prosessin aikana. Joskus tällainen taide jää rahoituksen ulkopuolelle mutta ei se tarkoita sitä, etteikö se olisi tarpeellista. Tuntuu myös siltä, että suomalaisessa taidekentässä ollaan hyvin herkkiä kritisoimaan rahoituksen poliittista ohjausta, kenties siksi, että jaettavat määrärahat ovat toiminnan volyyymiin nähden niukat. Esimerkiksi "hoivataiteen" yhteiskunnallinen tilaus taiteilijoilta rahoitusta ohjaamalla voi herättää huolen siitä, että se kaventaa taiteen vapautta ja kahlitsee taiteli-joiden ilmaisua ja heikentää taiteen laatua.

Huoli on varmasti aivan aiheellinen, mutta olen myös kokenut rahoituksen ohjauksen reunaehdot taiteellisen prosessin suunnittelua auttavaksi tekijäksi. Projektin tavoitteiden määrittelyä voi auttaa rahoituksen päämääriin tukeutuminen ja projektin artikuloiminen juuri kyseisen rahoituksen saamiseksi voi olla selkeämpää. Näin ei tietenkään aina ole ja voin uskoa, että taiteilijalle on vaikeaa, jos kokee, ettei omalle työlle ole missään tilausta ja rahoittajaa.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projekti ei saanut säätiöiltä hakemiani rahoituksia, vaikka projektin tavoitteet kävivät nähdäkseni erinomaisen hyvin yhteen rahoitusten painopistealueiden kanssa. Se, miksi rahoitusta ei saatu on kiinnostava kysymys. Toisaalta syynä voi olla se, etten taiteilijana ole vielä tarpeeksi kypsä ja ansioitunut, toisaalta kenties se, etten projektin alkuvaiheessa osannut riittävän selkeästi artikuloida projektin taiteellista sisältöä. Voi myös olla kyse kulttuuripoliittisesta ohjauksesta. Projektille ei kenties katsottu olevan riittävää tilausta Kotkan alueella. Pienen yleisökiinnostuksen perusteella tämä on toki ihan perusteltu näkökulma. Tosin, jos rahoituksia olisi saatu, myös projektin toteutukseen (esim. aikataulullisen mahdollisuudet esiintyjille) ja markkinointi-viestintään olisi voitu panostaa huomattavasti enemmän ja sitä kautta lisätä projektin vetovoimaisuutta. Yleisesti kuitenkin tuntuu siltä, että kaikkein näkyvimmin markkinoituja tapahtumia ja esityksiä myös yleisömassat pitävät arvossa ja kiinnostavina – money talks.

5.3 Taiteilija ja taide yhteiskunnallisena vaikuttajana

Bruce McConachie on tutkinut esitystaidetta, teatteria ja yleisöön vaikuttamista kognitiivisen teorian näkökulmasta. Hän viittaa yhdysvaltalaisen filosofin ja yhden 1900-luvun merkittävimmistä kasvatustieteilijöistä John Deweyn aikanaan varsin edistykselliseen ajatteluun ihmisen käytännöllisyydestä. Dewey oli varma siitä, että ihminen pystyy selättämään kaikki yhteiskunnalliset ongelmat sosiaalisen pluralismin, moniäänisyyden kautta, joka johtaa edistykselliseen eettiseen yhteisöön ja terveeseen demokratiaan. Kuitenkin ongelmien ratkomisessa pitää kyetä unohtamaan mahdolliset poliittiset, taloudelliset tai uskonnolliset kytkökset, joita Dewey piti erityisesti tiedeyhteisön työskentelyä rasittavina ja tutkimusta vääristävinä tekijöinä. (Dewey 1943, McConachien 2012, 94 mukaan.) Dewey oli pragmaatikko ja humanisti, joka uskoi ihmisyyden voimaan ja kyvykkyyteen sekä siihen, että ihmiskunta saadaan tarvittaessa liikkeelle yhteisen agendan vuoksi:

He would no doubt attempt to mobilize public opinion about the need to fundamentally alter the social, political, economic, and ideological bases of our everyday lives in order to protect the biosphere that envelops and sustains us. In accord with his optimism about pluralistic solutions to social problems, Dewey would likely favor a mix of experiments and reforms. (McConachie 2012, 95.)

John Deweyn mukaan taide on hyvä alusta harjoitella moniäänisyyttä ja ongelmanratkaisua; taide voisi olla ihmiselle ratkaisusimulaattori, tutkimusalusta, jossa kokeillaan ja arvioidaan erilaisia ratkaisuehdotuksia ongelmien edessä:

When our minds are faced with the terrifying prospect of extinction, they may suddenly wish to be open-minded and cooperative, but such techniques can only be instilled by repeated use [...] we should find an artificial reminder, one that helps us practice problem-solving before it becomes a matter of life and death. (Dewey 1943, McConachien 2012, 96 mukaan.)

McConachie kirjoittaa, että Dewey myös otti huomioon ongelmien hankalan luonteen; usein yhden ongelman takaa paljastuu joukko uusia. Lisäksi erilaisten taloudellisten, poliittisten ja ideologisten kytkösten vuoksi yhteisen vision löytäminen saattaa olla vaikeaa. (Dewey 1943, McConachien 2012, 95 mukaan.) Tämän päivän ekokriisit ja kenties tällä hetkellä ajankohtaisimpana ilmaston lämpenemisen torjuminen ovat havainnollistava esimerkki haasteista yleisinhimillisten kriisien ratkaisemisessa.

Vastikään 11.11.2016 astui voimaan vuonna 2015 neuvoteltu Pariisin ilmastopöytäkirja, jonka tällä hetkellä ratifioineet yli 90 valtiota ovat sitoutuneet siihen, että ilmastolämpeneminen pysäytetään alle 2-3 asteeseen. Tämä tapahtuu vähentämällä kivihiilen käyttöä lämmityksessä ja liikenteen päästöjä sähköajoneuvojen käyttöön panostamalla jne. (www.yle.fi/uutiset/3-9267976.)

Deweyn esittelemistä haitallisista kytköksistä ongelmanratkaisun taustalla erityisesti taloudelliset intressit ovat maailmanlaajuisten tavoitteiden suurin yksittäinen uhka. Yhdysvaltain presidentiksi vastikään nimitetty liikemies Donald Trump on esittänyt, että koko ilmastolämpeneminen on vain kiinalaisten kehittämä salajuoni, jonka pyrkimyksenä on heikentää Yhdysvaltain asemaa globaaleilla markkinoilla. Samasta syystä Trump olisi uutistoimisto Reutersin lähteiden mukaan mahdollisesti valmis purkamaan Yhdysvaltain mukanaolon Pariisin ilmastopöytäkirjassa. Koska USA on vastuussa maailman toiseksi suurimmista kasvihuonepäästöistä, uutiset ovat hälyttäviä. Mikäli teollisuusjätti Yhdysvallat ei sitoudu hiilidioksidipäästöjen rajoittamiseen ja uusiutuvan energiateknologian kehittämiseen, vaan jatkaa energiapolitiikkaansa kivihiilen ja öljyn varassa, ilmastolämpenemisen pysäyttäminen globaalisti alle kahteen asteeseen ei varmasti toteudu ja seuraukset ovat kohtalokkaat koko maapallolle. (www.yle.fi/uutiset/3-9289953.)

Seuraavat vuodet tulevat olemaan ratkaisevia ilmastokysymyksen äärellä. Näyttää siltä, että erilaisten kansalaisryhmien protestit ja kansalaisaktivismi ovat nousussa. Myös yhä useammat niin sanottuun valtavirtaan lukeutuvat kansalaiset ovat aktivoituneet. Vastuun kokemus on aktivoitunut. Ongelmat nähdään yhteisinä, eikä niiltä suljeta silmiä, vaan päättäjiltä vaaditaan selkärankaa ja oikeudenmukaisuutta globaaleja ekokriisejä koskevissa asioissa. Uskon vilpittömästi, John Deweyn tapaan, että kaikki toimenpiteet moniäänisyyden lisäämiseksi ja yksittäisten ihmisten aktivoimiseksi ovat tarpeellisia, ja kuten myös Ossi Naukkarinen (2003, 147) korostaa, asiallisen tiedon lisääminen yhteisössä on merkittävä osa muutokseen valmistautumista ja vastuullisuuden täyteen mittaamiseen varttumista.

5.4 Aktivoitumisen tila ja aktivistinen taide

Jotta ajattelun ansoista ja vanhoista kaavoista voidaan vapautua ja tehdä tilaa aktiiviselle muutokselle, voidaan tarvita sellainen esitystila, jossa perinteisen esitystaiteen rakenteet on purettu. Teatteriohjaaja Aino Kivi pohti sitä, miten hitaasti ekologisuus juurtuu perinteisen laitosteatterin toimintakulttuuriin. Useinkaan teatterituotantojen toteutus ei ole erityisen ekologinen, vaikka aiheistoissa otetaankin nykyisellään vahvasti kantaa vaikkapa siihen, miten ihminen kuluttaa ja kuormittaa ekosysteemiä. Siitä huolimatta laitosteattereiden materiaalien kierrätys on edelleen puutteellista ja tuotannoissa syntyy monenlaista taakkaa ympäristölle, jopa hyvin vaikeasti hävitettäviä ongelmajätteitä. Ekologisia kysymyksiä saatetaan käsitellä näytelmän hahmojen ja aiheen tasolla, mutta yhä edelleen käsikirjoituksia tulostetaan kymmenittäin – jopa useita versioita dramaturgisen prosessin eri vaiheissa. (Kivi 2016.)

Voi olla aivan keskeistä luoda ekologisia kysymyksiä käsittelevän esityksen ympärille uusi tila, jossa ei ole pitkän esityserinteen raskasta rakennetta ympärillä. Tilojen murtaminen ja esitystilan ajatteleva uudelleen on yhdenlaista taideaktivismia. Seinien kaataminen fyysisestä esitysympäristöstä voi auttaa kaatamaan rajoittavia seiniä myös taiteen tekijän ja kokijan korvien välillä.

Jos lähtökohtana taiteelle on yleisön aktivoiminen, kuten ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin tavoitteena oli, täytyy pohtia, mitä aktiivisuus tai aktivoiminen oikeastaan tarkoittaa. Onko sen vastakohta passiivisuus, josta täytyy pyrkiä pois, ja millä mekanismeilla passiivisuudesta irtautuminen tapahtuu. Jos aktiivisuus/aktivoiminen ajatellaan passiivisuuden vastakohtana, aktiivisuutta on jo sekin, että ihminen aktivoituu osallistumaan esitykseen. Kuitenkin aktiivisuus, jota tarvitaan yhteisten asioiden muuttamiseksi, vaatii enemmän. Täytyy löytää myös lisää tilaa ja kokemus muutoksen mahdollisuuksista ihmisten sisäpuolelle.

Opinnäytetyössään Iida Heimonen käsittelee yleisön aktivoimisen problematiikkaa. Hän on haastatellut ilmastonmuutos-aiheen parissa työskenteleviä taiteilijoita, teatteritaiteen maisteria, näyttelijä-kouluttaja Niina Nurmista, teatteri-ilmaisun ohjaaja Rosa Autiota, sekä tekstiilitaiteilija Sonja Salomäkeä. Haastatteluissa nousee esiin ihmisten liikkeelle saamisen vaikeus. Se, miten taiteella saadaan aikaan muutoksia,

liittyy haastateltavien mukaan erityisesti siihen, miten aihetta käsitellään taiteessa ja miten yleisöä puhutellaan taiteen kautta. Salomäen mukaan taiteen vahvuus on siinä, että sillä voidaan paitsi jakaa tietoa, myös vedota tunteisiin. (Heimonen 2016, 27.)

Toisaalta syyllistäminen ja ahdistuksen siirtäminen eteenpäin taideteoksessa voi olla aktivoimisen sijaan lannistavaa. Vastakkainasettelulla ei välttämättä saada aikaan hedelmällistä dialogia, mutta aiheen kanssa yhdessä olemisella sen sijaan on mahdollisuutensa. (Heimonen 2016, 35.) Muutoksiin liittyvät toimenpiteet voivat myös liittyä pitämisiin ja ei-pitämisiin ja olla toisinaan vakavasti ristiriidassa ihmisten arvostamien, mukavuuteen liittyvien asioiden kanssa. Tällöin voi olla vaikeampi synnyttää motivaatiota oman elämän ja toiminnan muuttamiseen. (Heimonen 2016, 37; Naukkarinen 2003, 147.)

Tutkimuksessaan Heimonen ehdottaa, että esittävän taiteen eri muotojen yhdistäminen kansalaisaktivismiin voi olla hyvä ja toimiva muoto tavoittaa ihmisiä, tarjota tiedon lisäksi muutoksen välineitä sekä herättää motivaatiota lähteä liikkeelle. Kuitenkin taiteilijoita voi Heimosen mukaan jarruttaa myös se, ettei taiteella haluta yleisesti Suomessa ottaa kovinkaan voimakkaasti kantaa, vaan pikemminkin pyritään edesauttamaan moniääni-syyttä yksiselitteisten totuuksien julistamisen sijaan. (Heimonen 2016, 49.)

Tunnistan tämän näkökulman myös ENERGIAANSÄÄSTÄJÄ-projektista. Projektin alussa koin tärkeäksi löytää esitykselle sellainen muoto ja kieli, joka ei näyttäydy yleisölle ”punavihreänä propagandana”, koska asenteet jyrkkiä kannanottoja kohtaan voivat yleisössä olla hyvin torjuvia. Tämän koen ekologisessa taiteessa erityisenä haasteena; miten puhua aiheesta, joka herättää ihmisissä syyllisyyttä, voimattomuutta ja kyvyttömyyttä ja sitä kautta torjuntaa, jopa vihaa. Jollain tavalla näiden negatiivisten asenteiden ansasta pitää päästä ensin pois, jotta aiheen ääressä päästään työskentelemään.

Teatterin alueella roolin ottaminen mahdollistaa omien aiheeseen liittyvien asenteiden ja emootioiden sivuun siirtämisen. Esityksessä toisen henkilön asemaan, ajatteluun ja tunteeseen eläytyminen sekä erilaisten näköalojen avautuminen voivat mahdollistaa ajattelun monipuolistumisen ja moninaisten näkökulmien paremmin ymmärtämisen. Draamakasvatuksessa käytetty termi esteettinen kahdentuminen liittyy siihen, miten

esitystilanteessa hyväksytään osaksi yhteistä todellisuutta sopimus fiktiosta esityshetkessä, siinä esiintyvissä henkilöissä, aiheen käsittelyssä ja ympäristön tulkinnoissa. Hannu Heikkinen kuvaa esteettistä kahdentumista Draaman maailmat oppimisalueina – Draamakasvatuksen vakava leikillisyyss -väitöskirjassaan seuraavasti:

Esteettinen kahdentuminen edellyttää sopimusta, jossa (osallistujat) noudattavat fiktion sääntöjä: he näyttelevät, ottavat roolin, työstävät roolihahmoaan, muuttavat todellisen tilan fiktiiviseksi, todellisen ajan fiktiiviseksi ajaksi ja ovat mukana kehittämässä tarinasta faabelin. Se prosessi on kollektiivinen merkitysten luomisen paikka. Tämä esteettinen kahdentuminen on näyttelemisen taiteellinen muoto, mutta myös sen pedagoginen muoto ja mahdollisuus. (Heikkinen 2002, 74.)

Mielikuvittelu ja eläytyminen toisen asemaan esitystilanteessa voi vapauttaa ihmisen oman asemansa tai totuttujen sovinnaisuussääntöjen luomista odotuksista. ENERGIANSÄÄSTÄJÄSSÄ osallistujat määriteltiin esityksen alussa tutkimuslaboratorion vierailijoiksi. Näin yleisöllä oli mahdollisuus heittäytyä mukaan teatterileikkiin, ottaa kevyesti roolia ja ”näytellä” esitystilanteessa toisenlaista olemisen tapaa kuin osallistuessaan esitykseen omana henkilönään, osana yleisöä.

Esiintyjien kevyt roolin otto esityksen aikana muistuttaa hieman liveroolipelissä sekä prosessidraamassa käytettyä näyttelemisen tasoa, jossa liikutaan koko ajan leikinomaisessa tilassa. Rooliin eläytymisen ja tilanteeseen heittäytymisen voi halutessaan pitää hyvin kevyenäkin, mikä helpottaa osallistumista ja toiminnan lainalaisuuksien hyväksymistä. Roolit tarpeen vaatiessa tiputetaan pois hetkeksi ja otetaan uudelleen; roolin ottaminen on huokoisempaa kuin näytelmän roolihenkilönä esiintyminen ja esitystilanteessa roolista tihkuu läpi aitojen henkilöiden läsnäolo. Esiintyjä ja osallistuja molemmat ovat tietoisesti läsnä tilanteessa sekä roolihahmossa, että omana itsenään ja voivat tulla osallisiksi kummastakin näkökulmasta yhtäaikaaisesti. (Kiri 2014.)

Tällaisella leikillisyydellä voidaan rentouttaa ilmapiiriä ja luoda sellainen energia, jossa osallistujien ei tarvitse ottaa itseään liian vakavasti. Leikin varjolla jännittyneisyydestä ja pidäkkeellisyydestä voidaan jossain määrin luopua. Tästä syystä ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-tutkimuslaboratorion kevyesti luotu fiktiivinen maailma oli perustellumpi vaihtoehto kuin voimallinen roolinottaminen ja hyvin vakavamielisesti rakennettu opetusnäytelmä yleisölle esityksen energia-aiheesta. Uskon, että esityksen muoto ja

aiheen käsittelytapa juuri tästä syystä koettiin yleisön palautteissa viihdyttäväksi ja hauskaksi, koskettavaksi ja kiinnostavaksi.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaation keskeisenä elementtinä oli M. A. Nummisen ironisen humoristinen novelli energian säästämisestä. Minua viehätti novellin omalaatuinen ja intellektuelli huumori, joka väritti koko esityksen ilmaisua ja asennetta. Ironinen sävy jollain tapaa vaati ympärilleen moninäkökulmaisen, kevyesti hallittavan kokonaisuuden, jossa oli ryppyotsaisen ja tosikkomaisen tekemisen sijaan tilaa huumorille, monenlaisille tulkinnoille ja tulokulmille aiheeseen.

Alison Bodkin esittelee Eco Performance: An Alchemy of Environmentalism and Humor -artikkelissaan ekokomedian käsitteen. Koska komedian polttoaineena toimivat erilaiset vastakkainasettelut ja kärjistyksiset, komediallinen lähtökohta voi helpottaa voimakkaasti emootioilla ja asenteilla ladatun aiheen käsittelyä. Se voi lisäksi auttaa esitystä välttymästä itseriittoisen ja itseensä tyytyväisen moralistin viitalta. (Bodkin 2014, 53.)

Olen Bodkinin kanssa samaa mieltä, että vaikeaa aihetta voi olla helpompi lähestyä, kun sen käsittelytapa on kevyt ja humoristinen. Kevyen ei kuitenkaan tarvitse tarkoittaa pilkkaavaa tai halveksivaa asennetta. Komediallisuus tai keveys ei sulje pois aiheen kunnioitusta. Esitys, esityksen aihe ja esiintyjät voidaan kuitenkin humoristisen asenteen kautta "puhdistaa synneistään", tai oikeammin "todeta yhtä lailla syntisiksi" kuin muutkin ihmiset; nauraa aiheen äärellä ja yleisön kanssa yhdessä elämän absurdiudelle ja ihmisen epätäydellisyydelle.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaatioesityksessä onnistuimme mielestäni luomaan sellaisen keveyden esityksen sisään ja ympärille, että se onnistui läpäisemään torjunnan ja ennakoasenteellisuuden kilvet, luomaan rennon ja välittömän ilmapiirin ja tarjoamaan elämyksen ja ajattelun aineksia osallistujille. Yleisöpalautekyselyssä kartoitin osallistumiskokemuksia esityksen eri osia koskevilla kysymyksillä. Viimeiseksi kysyin osallistujilta: "Esityksen nähtyäsi, koetko, että sen tekemiseen on kannattanut kuluttaa energiaa ja ympäristön resursseja ja miksi". Siihen vastattiin mm. seuraavasti:

Ilman muuta on kannattanut esitykseen kuluttaa energiaa ja ympäristön resursseja, sillä esimerkin avulla ja draaman keinoin saa kerrottua hankaliakin asioita isolle joukolle ihmisiä. Alkaa miettimään omaa käytöstään ja mahdollisuuksiaan vaikuttaa. Aina jotain jää mieleen. (Yleisöpalautte 2016.)

Kyllä. Tietoisuuden lisääminen on ensimmäinen askel kohti vaihtoehtoja sekä valintoja. (Yleisöpalautte 2016.)

Asenne omaan itseen teoksen tekijänä, sekä asenne teokseen on ekologisen esityksen siinä missä minkä tahansa muunkin esityksen valmistamisessa mielestäni erityisen merkityksellinen ja näkyy lopputuloksessa. Esiintyjällä täytyy olla valmius kyseenalaistaa oman tulkintansa totuudellisuus ja tunnustaa kaiken tiedon subjektiivisuus ja muuttuva luonne – se, että jokainen voi erehtyä. Näin esiintyjä pääsee myös irti tarpeestaan olla absoluuttisesti oikeassa, onnistua ja todistaa omaa paremmuuttaan. Sen sijaan omat vajavaisuutensa hyväksyen esiintyjä ja taiteilija voi myös päästä irti epäonnistumisen pelosta, ottaa itsensä vähän kevyemmin ja keskittyä siihen, mitä esityshetkessä tapahtuu niin omassa itsessä kuin itsen ulkopuolella ympäristössä ja vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa.

Iida Heimosen opinnäytetyössä Niina Nurminen nostaa luovuuden ja mielikuvituksen tärkeiksi muutoksen työvälineiksi. Vaikka mielikuvituksen käyttö voi tuntua epätieteelliseltä, kuten Nurminen sanoo (Heimonen 2016, 32), on myös muistettava, että tieteellisessä tutkimuksessa luovuudella on sijansa. Nurminen on John Deweyn argumentoinnin kanssa samoilla linjoilla esittäessään, että (teatteri)esitys voi tarjota sen tarpeellisen yhteisen tilan, jonka perustarkoituksena ei ole pelkästään jakaa tietoa – faktoja on saatavilla ilman esityksiäkin – vaan sekä tehdä näkyväksi asioita ja kysymyksiä, jotka muuten ehkä jäisivät pimentoon, että tarjota tila eri äänille, tulkinnoille ja aidolle dialogisuudelle (Heimonen 2016, 41).

Tilan luominen on keskeistä myös Helsingissä vuosina 2010–2012 toteutetussa Kansalaisnavigointia metropolissa -hankkeessa. Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla yhdessä Metropolia ammattikorkeakoulun esittävän taiteen koulutusohjelman kanssa toteutetun hankkeen taustalla oli tunnistettu tarve lähidemokratian parantamiselle kaupunkikehitystyössä; päämääränä oli kehittää menetelmiä, joilla kuntalaisen ääni, näkemys ja tietotaito omasta asuinalueestaan saataisiin paremmin osaksi kaupunkikehitystä ja asukkailla olisi enemmän todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa asuinalueitaan koskeviin päätöksiin.

Hankkeen toimintojen taustalla vaikutti Harrison Owenin teoria avoimesta tilasta, jolla Owen tarkoittaa yksinkertaisinta ja pelkistetyintä mahdollista muotoa, jossa ihmiset voivat toimia keskenään ja toistensa kanssa. (Kirves 2012, 26-27.)

Avoin tila poistaa kaikki ylhäältä määrätyt hierarkiat osallistujien väliltä. Perusperiaate on, että jokainen paikalle tullut ihminen on oikea henkilö. Avoimen tilan idea kehottaa lisäksi osallistavan tapahtuman järjestäjää suuntaamaan huomion pois itsestään ja toimimaan enemmänkin tapahtuman fasilitaattorina, ikään kuin juhla-isäntänä [...] Hyvä isäntä 'avaa tilan' johon vieraat voivat järjestäytyä. (Kirves 2012, 26.)

Myös ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaatioesitys loi sellaista tilaa, jossa hierarkiat oli poistettu ja jokainen paikalle tullut henkilö otettiin ”juuri oikeana henkilönä” vastaan ja toivotettiin tervetulleeksi tasavertaisena osallistujana. Esityksen työryhmä tarjoi osallistujille esityksen aikana valitsemiaan vaikutelmia tutkittavasta energia-aiheesta ja yleisön osallistuminen ja aktiivisuus esityksen aikana ikään kuin täydensi aiheen kokemusta.

Kansalaisnavigointihankkeeseen verrattuna ENERGIANSÄÄSTÄJÄSSÄ oli avoimeen tilaan valmistettu aiheen näköinen pohjaratkaisu ajattelun ja toiminnan perustaksi ja ”isännän” roolissa toimi laborantti-tutkimusryhmän johtaja, joka avasi ja johdatteli, suuntasi huomiota ja esitteli työryhmän valitsemia ajatuksia ja keskeisiä vaikutelmia energia-aiheesta esityksen aikana. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-esitys tarjosi tilan kommentoida ja tulla osalliseksi, vaikuttua ja vaihtaa ajatuksia energia-aiheesta. Jos esityksestä haluttaisiin rakentaa vielä dynaamisemmin ja tavoitteellisemmin ihmisten toimintaa suuntaava, sen seuraavassa versiossa voitaisiin Owenin avoimen tilan mallia hyödyntäen lisäksi konkreettisesti tuottaa ja testata erilaisia ajatusmalleja esimerkiksi energiaomavaraisen taloyhtiön kehittämiseen pyrkiville muutoksille. Tämä mahdollistaisi jälleen aiheeseen liittyvän moniäänisyyden, vastuun jakamisen. Yhteisessä työpajatyöskentelyssä kaikilla taloyhtiön asukkailla olisi demokraattisesti mahdollisuus osallistua omine kokemuksineen ja ajatuksineen yhteisen asumisympäristön kehittämiseen.

Osallistavan suunnittelun ja toiminnan kehittämisen mallia toteutetaan myös Energiapolitiikka. Esitys -hankkeessa. Energiapelit-esityskonseptin ytimessä on yleisöä osallistava esitys-peli, jossa asiantuntijat ja yleisö pääsevät tarjoamaan ratkaisuja kysymyksiin. Työskentelyyn osallistuvien henkilöiden tiedosta ja kokemuksista

jalostettua moniäänistä aineistoa hyödynnetään esityksen päähenkilön toiveiden ja tarpeiden mukaan energiapalstan toimenpiteiden valinnassa.

Edellä mainitut esityshankkeet ENERGIANSÄÄSTÄJÄ mukaan lukien ovat luonteeltaan aktivistista taidetta, jota Helena Sederholm määrittelee Tämäkö taidetta -teoksessa seuraavasti:

Aktivistinen taide pyrkii muuttamaan asioiden tilaa. Aktivistinen taide ei ole (poliittista) kommentoimista, esimerkiksi mielenosoituksia. Sen sijaan taiteilijat osallistuvat tilanteisiin ja käyttävät luovuuttaan luodakseen edellytyksiä asioiden paranemiselle. (Sederholm 2000, 184.)

Aktivistisessa taiteessa on läsnä anarkiaa, vanhojen rakenteiden kyseenalaistamista ja totuttujen toimintamallien romuttamista, mutta myös uusien mallien ja rakenteiden luomista. Luova ajattelu vaatii inspiroivaa tilaa ja taide voi osaltaan luoda tiloja uudelle ajattelulle.

Myös ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaation osallistujapalautteista ja esityksen jälkeisistä keskusteluista kumpusi esityksessä läsnä oleva elämyksellisen tilan tuntu, tutkiminen, kokemuksellisuus ja laaja-alaisuus. Esityksen muodossa nähtiin potentiaalia käsitellä energiakysymyksiä vaikkapa koululaisten ja opiskelijoiden kanssa työpajatyypillisesti. Taideaktivismiin liittyen ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-esitys pyrki murtamaan esteitä kiinnostuksen, aktivoitumisen ja toiminnan tieltä, luoden edellytyksiä (ympäristö)asioiden paranemiselle.

Esitys oli hauska ja viihdyttävä tapa saada ihmiset ajattelemaan näitä energia-asioita. Esitys oli myös informatiivinen ja perustui faktoihin, olematta kuitenkaan puuduttava. (Yleisöpalautte 2016.)

Voisi olla sopivasti muokattuna hyvää matskua koululaisille, asukas/omakotiyhdistyksille yms. (Yleisöpalautte 2016.)

Pedagoginen näkökulma, sekä taiteen ja tieteen raja-aidat ylittävä monialainen toiminta olivat ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektissa läsnä jo suunnitteluvaiheessa ja oli mukavaa havaita, että tämä ajattelu saavutti myös yleisön. Halusimme panostaa esityksen havainnollistavuuteen, jotta se ei jäisi etäiseksi, vaan konkretisoituisi kytkeytyessään osallistujien omasta kokemusmaailmasta nousevaan tietoon. Haastatteleman Janne Käpylehto kertoi myös järjestämistään koulujen

opetusprojekteista ja korosti niin ikään tärkeimpänä aspektina tutkittavan aiheen (energia) ja sen käsittelytavan havainnollistavuutta ja hauskuutta (Käpylehto 2016). Yleisön palaute vahvisti näkökulmaa:

Itselle nämä oli kiinnostavia juttuja osallistua, koska olen kiinnostunut liikkeen tuottamisesta, tanssista yms. Oli hauskaa, että tarkasteluun oli otettu näin arkipäiväinen liikehdintä, jonka tekemiseen tai siihen kuluvaan energian määrään tuskin kukaan kiinnittää huomiota [...] esitykseen osallistuminen oli mielestäni esityksen aihetta havainnollistava ja kokemusta vahvistava vaihtoehto [...] kuluttamamme sähköenergia saa täysin uuden mittakaavan, kun sen tuottamiseen käytetään ihmisen tuottamaa fyysistä työtä. (Yleisöpalautte 2016.)

Se, että kokija/oppija pääsee osallistumaan aiheen tutkimiseen ja aiheesta tarjottu informaatio esitetään niin, että se herättää paitsi kiinnostusta, myös tunnetta, antaa kokijalle motivaation sitoutua aiheeseen. Motivaatio on keskeinen osa oppimisen mekanismeja. Myös vuonna 2016 valmistunut uusi valtakunnallinen opetussuunnitelma perustuu konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen, jonka keskeisiä faktoreita ovat mm. tiedon ja kokemuksen rakentumisen elämykselliset prosessit, oppijan oma aktiivisuus oppimisprosessissa, vuorovaikutuksellisuus ja myönteiset kokemukset. Tutkiva ja taiteellinen toiminta on erikseen mainittu käsitteellisen ja menetelmällisen osaamisen, kriittisen ja luovan ajattelun sekä taitojen soveltamiskyvyn kehittäjänä. (www.oph.fi/download/167945 OPS2016_Kasitys_oppimisesta_koulun_kaytannoissa_Kuvat_2015.pdf).

Toiminnan motivaatio syntyy siitä, että saadaan aikaan myönteinen kokemus vaikuttamisen mahdollisuuksista. Tässä päädyimme tärkeään ytimeen, johon ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin vuorovaikutuksessa erityisesti kiinnitettiin huomiota: vuorovaikutuksessa syntyvän vaikuttamisen tapaan, vuorovaikutuksessa läsnä olevaan energian laatuun ja siihen energiaan, jonka vuorovaikutustilanne laittaa ihmisessä liikkeelle. Energia voi olla lannistavaa tai se voi sytyttää vastaanottajassa voiman kipinän sekä halun ja kyvyn toimia.

5.5 Emootio motivaation herättäjänä

Taiteen voima piilee mahdollisuudessa vaikuttaa järjen ohella tunteeseen ja motivaatioon. Tämä perustelee ekologista (ja aktivistista) taidetta ympäristöaiheisten, yhteiskunnallisten ja yhteisöllisten muutosten matkaan saattajana.

Myös teatteriohjaaja Miko Jaakkola puhuu tunnekokemuksen vaikuttavuudesta. Hänelle parhaita teatterikokemuksia ovat olleet ne, joista poistuesssa maailma on näyttänyt hetken toisenlaiselta, muuttuneelta. Jokin omassa näkökulmassa on muuttunut esityksen aikana. (Jaakkola 2016) Samansuuntaisia kokemuksia valokuvaperformanssin tekeminen sai aikaan meissä työryhmän jäsenissä ja ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaatioesitys sai yhden teoksen tekijän näkemään ympäristönsä erilaisena, jopa mielenrauhaansa järkyttävänä:

Nelosteatterilta ulos astuessa ohi kiitävä rekka loi mahtavan kontrastin vasta äsken koetulle. Oli niin rauhallinen fiilis päällä. Siinä se nyt menee, ja savuttaa pakokaasua ja kuljettaa jotain teollista kamaa. Ei semmoseen ole aikasemmin kiinnittänyt huomiota. (Työryhmäkysely 2016.)

Uuden näköalan avautuminen voi muuttaa käsitystämme todellisuudesta ainakin hetkellisesti, mutta muutos voi olla pysyvääkin. Se voi olla se vaikuttamisen tapa, jolla yksi esitys voi osaltaan muuttaa maailmaa, yhden katsojan näkökulma kerrallaan. McConachie ehdottaa, että vaikka jokainen katsoja ymmärtää teatteriesityksen olevan fiktiota sillä hetkellä, kun esitys tapahtuu, sen herättämät tunteet ja reaktiot ovat todellisia ja siihen perustuu esityksen voima ja vaikuttavuus:

The arts are not secondary reflections of experience; imaginative engagement in the arts provides real experiences that change who we are and can motivate progressive change in the world (McConachie 2012, 98).

Näkökulman muuttuminen ja maailman näkeminen uudella tavalla voi alkaa jo esityksessä. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaatioissa tilan muokkaaminen ”uudeksi” pyrki siihen, että yleisö virittyisi tilaan ja tulisi tietoisemmin läsnä olevaksi, tietoisemmaksi omasta olemisestaan tilassa, henkilöistä, joiden kanssa tilassa ollaan, sekä aiheista, joiden äärellä yhdessä ajatellaan ja toimitaan. Myös Tuija Kokkonen korostaa esityksen voimaa siinä, miten voidaan ohjata huomiota ja luoda kokemusta uudelta olemisesta:

Tutkimuksessani en keskity maiseman esityksellistämiseen, ”eläimenä tai muuna ei-ihmisenä esiintymiseen [...] Keskityn toisten eläinten, kasvien ja luonnon prosessien kanssa olemiseen, -käymiseen, toimimiseen, muuttumiseen (becoming), kommunikointiin. En siis pyri kieltämään ihmistä, vaan kysymään, miten ihminen ja inhimillinen subjektiviteetti liittyvät siihen, mikä ymmärretään ei-ihmisenä; keitä me olemme ympäristössä, jossa elämme, keiden kanssa me

siinä elämme, keiden kanssa keskustelemme, ja miten näiden kysymysten seuraaminen vaikuttaa esityksen käytäntöihin ja teoriaan. (Kokkonen 2014, 181.)

Esitystaiteen rooli ihmisen sijainnin uudelleen määrittelyssä ja maailman jäsentämisessä voi olla erityisen kokemuksellisen ja elämyksellisen alustan tarjoaminen (Lummaa & Rojola 2014, 11). Taiteella on mahdollisuus harjoitella empatiaa ja emootioiden kanssa toimimista. Tällaisten biosfäärien luominen ja niissä olemisen tutkiminen onkin hyvin mielenkiintoista ja osa sitä uudenlaisen olemisen manifestia, johon ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projekti sitoutuu. Taide voi toimia käyttöliittymänä ympäristöön. Esityksellisten tulkintojen herättämät uudenlaiset elämykset ympäristöstä voivat auttaa osallistujaa näkemään ympäristöään ikään kuin uusin silmin, kokemaan itsensä emotionaalisen ja toiminnallisen kytkeytymisen osaksi ympäristöä uudella tavalla ja tämä puolestaan voi vaikuttaa siihen, millaisia arvoja ja arvotuksia luomme ympäristöllemme ja miten haluamme sitä kohdella ja käyttää. Kenties välitämme enemmän ympäristöstämme ja motivoitumme todella tekemään niitä tekoja, joita sen säilyttäminen vaatii.

6 LOPUKSI – uusi näkökulma maailmaan ja siinä olemiseen

Ekologisen tai ympäristönomaisen taiteen tekijä ei voi välttyä vastuukysymyksiltä, eikä inhimillisen näkökulmansa huomioimiselta. Jos taiteen lähtökohtana on tutkia ympäristöstä nousevaa kysymystä tai tehdä taidetta muuten ympäristölähtöisesti, taiteilijan ja taideteoksen on myös paikannettava oma positionsa, mistä ympäristöä tai siihen liittyvää kysymystä tarkastellaan; kenen kysymyksiä käsitellään, ja kuka on kysyjänä; millaisena ympäristö näyttäytyy suhteessa ihmiseen (hierarkiat, riippuvuudet, emootiot jne.) sekä miten ihmisenä olemisen suhteutuu muihin esitystilanteessa läsnä oleviin olemisen tapoihin. Voinko olla enemmän vuorovaikutuksessa, kuunnella, aistia ja luoda tilaa uudelle vaikuttumiselle, jossa erilaiset (satunnaisetkin) esitystilanteessa läsnä olevat elementit pääsevät vaikuttamaan havaintoihini ja kokemuksiini tilanteesta; voinko vaikuttaa tilassa rajattomasta moniäänisyydestä ja antaa tilaa monenlaiselle kokemiselle ja monenlaiselle tietämiselle. Uskon, että tällainen ajattelun nyrjäyttäminen on eduksi ekologisen esityksen rakentamiselle mutta myös esitystaiteilijalle yleisesi.

Maapallon ekosysteemin osana toimiva ihminen esitysten aiheena on viime vuosina noussut yhä voimakkaammin marginaalista valtavirtaan, mikä lienee seurausta

taiteilijoiden oman kiinnostuksen suuntautumisesta esitysten aiheistossa. Ymmärtääksemme itseämme, meidän on ymmärrettävä niitä mekanismeja, jotka toteuttavat meidät olentoina. Meidän opittava vuorovaikutuksesta ja kehitettävä syvempää empatiaa.

"On mahdotonta astua toisen elävän olennon mieleen ja tuntea sen tunteita", Maija Karala (2011), biologi ja tiedetoimittaja kirjoittaa Erään planeetan ihmeitä –blogissaan, mutta se ei estä taiteilijaa asettumasta eläytyen vaikkapa jäävuoren asemaan havainnoimaan sulamisen kokemusta. Vuonna 2004 perustetun Toisissa tiloissa -esitystaiteen kollektiivin esitysproduktiot ja yleisötyöpajat manifestoivat eläytymistä näin:

Eläytymisen kautta voidaan harjaannuttaa myös erityistä empatiaa [...] Harjoitteita tehdessä huomio vuorottelee jonkin näkemisen ja jonakin olemisen välillä – kokemuksen puhutellessa kaikkia aisteja. [...] Tarkkaa tekniikkaa seuraten muutamme yhdessä ja yksityisesti, vieraillemme toisissa tiloissa. ([www.toisissatiloissa.net/etusivu/.](http://www.toisissatiloissa.net/etusivu/))

Taide-elämyksen kautta toisen olemisen tapaan ja toiseen näkökulmaan eläytyminen on elimellinen osa maailmasta oppimista ja ymmärryksen lisääntymistä. Sitä maailmassamme tarvitaan jatkuvasti lisää. Esitystaide voi luoda avoimia ja demokraattisesti rakentuneita vuorovaikutuksen tiloja, joissa voidaan harjoitella ja kehittää vastavuoroisuutta, emotionaalista herkkyyttä ja empatiaa, joiden kehittymisen myötä voidaan vaikuttaa myös ihmisten ympäristösuhteeseen. Lisäksi esitystaiteella voidaan aktivoida, antaa ajattelun ja vaikuttamisen välineitä ja motivoida toimintaa.

Taide ei ole eettisyydestä vapaa saareke, vaikka se voikin heijastella ympäröivän todellisuuden epäeettisyyttä ja moraalisia epäkohtia. Toisaalta taide ei myöskään ole yhteiskunnallinen moraalinvartija. Taiteen tekemisessä tarkoitus ei mielestäni suinkaan pyhitä kaikkia keinoja. Sen sijaan taide voi tehdä keinoja näkyväksi ja ymmärrettäväksi ja toimia apuna siinä ajattelun ja ihmisen toiminnan muutoksessa, joita ehdottomasti tarvitaan kestävän maailmanjärjestyksen luomiseen, ja joista jokainen ihminen taustaan katsomatta kantaa osavastuun.

(Ympäristöongelmien) ratkaisujen etsiminen kuuluu myös taiteelle, niin taiteilijoille kuin taiteen yleisöllekin. Kun niin ajatellaan, sitoudutaan yhteiskunnallisesti aktiiviseen ja vastuun ottavaan taidekäsitukseen. [...]

(ympäristöongelmilta) ei voi päästä karkuun. Jokaisen ihmisen jokainen teko nivoutuu maailmanlaajuiseen vaikutusten verkkoon. Jos ongelmilta sulkee silmänsä tai jää odottamaan, että joku ratkaisee kaikki keskeiset pulmat kerralla, ei toivoa muutoksesta parempaan minkään asian suhteen ole. (Naukkariinen 2003, 141.)

Naukkariinen mukaan jokaisen taideteoksen kohdalla taiteilijan on ainakin itselleen hyvä tehdä selväksi, onko suunnitteilla oleva teos ylipäänsä pakko tehdä, vai pärjätäänkö ilman, ja jos on pakko, miten se voidaan tehdä siten, että kulutettaisiin mahdollisimman vähän luonnonvaroja (Naukkariinen 2003, 128). Kuitenkaan taiteen tekeminen ei saa pelkistyä kalkulointiin, joka sijoittuu erityisesti luonnontiedepohjaiseen ajatteluun. ”Laskennallisten selvitysten kautta ei ratkea, miksi joku teos on syytä tehdä tai jättää tekemättä” (Naukkariinen 2003, 129).

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektissa valtaa ja vastuuta ojennettiin kohti yleisöä, luotiin avoin tila dialogisuudelle ja mahdollistettiin kokemus siitä, että jokainen esitystilanteeseen osallistuva omine ajatuksineen pitää hallussaan tietoa, valtaa ja esityksen omistajuutta. Jokaisen yksilön henkilökohtaisille vaikutelmille ja kokemuksille annettiin yhteisesti tunnustettu painoarvo, mikä puolestaan saattoi edistää tunnetta vallan tasaisesta jakautumisesta ja demokratiasta sekä lisätä ihmisten halukkuutta osallistua syvemmin, ottaa vastuuta ja käyttää omaa luovaa potentiaaliaan yhteiseen ongelman-ratkaisuun. Tällaisista aktiivisen osallisuuden ja vaikuttamisen tiloista ja tilanteista John Dewey olisi epäilemättä mielissään.

Yleisöpalautteiden perusteella vaikutti siltä, että ihmiset viihtyivät esityksen kysymysten äärellä, esitys kosketti, eikä jättänyt kylmäksi. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ tekee ehdotuksen energiaomavaraisesta taideteoksesta, sekä energian siirrosta, ketjuuntumisesta ja muuntumisesta esitystilanteessa. Uskon, että lempeä ja arvostava, mukaan kutsuva ja positiivinen, uteliaisuuteen kanavoitu energia loi esitykseen sen ilmapiirin, jossa yleisön oli helppo olla tilassa hieman erikoisenkin esitysmuodon ja esityksen aiheen kanssa kokematta esitystä liian kummalliseksi.

Koska olemme jo suurten elämän ja kuoleman kysymysten äärellä, ihmisten kokemuksista voidaan taiteen keinoin tuottaa reaaliajassa tietoa, jakaa sitä koko ihmisyyhteisölle ja hyödyntää yhteisessä ongelmanratkaisussa. Elämme ajassa, jossa ihmisten on – ymmärtääkseen paremmin itseään ja toisiaan – päästävä enemmän

kosketuksiin toistensa ja emotionaalisen kokemuspinnan kanssa. Terveyden- ja sosiaalihuollon lisäksi tarvitaan taiteellisia interventioita; taiteen on syytä tunkeutua kriisipesäkkeisiin, vastaanottokeskuksiin ja pakolaisleireille vahvistamaan ihmisyyttä, auttamaan ihmisiä jäsentämään ahdistavia ja traumaattisia kokemuksia ja emootioita, jotta ne eivät kanavoidu turhautumisen ja epäoikeudenmukaisuuden synnyttämään, väkivaltaiseen radikalismiin. Esitystaide osallisuuden lisääjänä sekä voimaantumisen ja valtautumisen instrumenttina voi toimia yhteiskuntarauhan ja oikeudenmukaisemman vastuuyhteiskunnan rakentajana.

Olen rajannut tätä opinnäytetyötä siihen, miten (esitys)taiteella voi osallistua ekologisten kysymysten käsittelyyn ja vastuullisuuden herättämiseen. Prosessin aikana kuitenkin huomasin, miten moneen suuntaan työ aukeaa ja tuodakseni aiheeseen uusia näkökulmia ja sisältöjä, halusin lähestyä tutkimuskysymystä monista eri suunnista. Projektin myötä olen kartuttanut tietojani ja kokemustani ekologisen esitysprosessin toteuttamisesta ja kenties seuraavissa projekteissa osaan jo artikuloida paremmin sekä taiteellisen työskentelyn sisällöllisiä, että muotoon liittyviä asioita ja tätä kautta hankkeiden rahoittaminenkin varmasti helpottuu. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projekti on ollut tärkeä osa kasvuani taiteilijaksi ja auttanut tulevaisuuden suuntien kirkastamisessa.

Lopulta kallistun siihen loppupäätelmään, että esitysprosessin asenne ja teoksen (tekemisen) välittämä energia esityksaiheen käsittelyssä ja vuorovaikutustilanteessa yleisön kanssa vaikuttaa tiedollisia sisältöjä enemmän siihen, millaisia vaikutuksia teoksella on yleisön toimintaan. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-esitys manifestoi läsnäolon, kuuntelemisen, position valinnan ja vuorovaikutuksen tapaa, jossa energian virtaaminen eri suuntiin erilaisten objektien välillä tapahtuu mahdollisimman vapaasti. Tässä ajassa, jossa erilaiset laitteet varaavat jatkuvasti niin työn kuin vapaa-ajankin puitteissa suuren osan ihmisten huomiosta, läsnäolon ja vuorovaikutuksen taito voi alkaa heikentyä. Esitystilanteissa voimme palauttaa osallistujat tähän hetkeen, läsnäoloon ja ihmisten välillä virtaavan energian äärelle. Läsnäolon kautta ihmiset voivat saada kokonaisvaltaisemmin käyttöönsä niin oman energiansa kuin ajatuksensa ja tunteensakin sekä paremman toimintakyvyn.

Taide on henkistä ravintoa, ajattelun ja tunteen liike-energiaa, jonka erityispiirteenä on ketjureaktiona etenevän toiminnan sysääminen liikkeeseen. Liike ei ole yksisuuntaista.

Jokaisen energisen teon seurauksena energia ketjuuntuu eteenpäin vastaanottajalleen, mutta palautuu myös teon tekijälle, taiteilijalle. Esitystilanteessa kulutetun, tuotetun ja siirretyn energian entiteetti ei ole asiallisesti samaa, eikä sen määrä säily vakiona, vaan energia muuntuu prosessissa määrällisesti, asiallisesti ja semanttisesti. Tätä energian muuntumisen ja siirtymisen prosessia vuorovaikutuksessa haluan tutkia tulevaisuudessa lisää.

Tämän opinnäytetyön tekeminen ei kenties ole muuttanut maailmaa suurestikaan, mutta se on antanut energisen sysäyksen omalle, muutokseen pyrkivälle työlleni taiteilijana ja ihmisenä. ”Jokaisen ihmisen jokainen teko nivoutuu maailmanlaajuiseen vaikutusten verkkoon”, sanoo Ossi Naukkarinen (2004, 141). Näin ollen jokainen haparoiva askel tasapainoisempaa maailmanjärjestystä kohti on merkittävä. Muutoksen tilan huoneentaulussa lukee: hauskuus, havainnollistavuus, uteliaisuus ja ymmärrys siitä, että maailman luominen jatkuu jokaisessa hetkessä.

Ympyrä sulkeutuu. Palaan alkuun ja olen yhä aivan yhtä ymmälläni, mutta eri syistä. Tieto ja kokemus ovat herättäneet uusia kysymyksiä ja uuden tunteen vastuusta sekä toimia että hankkia lisää ymmärrystä niin taiteesta kuin maailmasta. Tuija Kokkosen (2014, 204) sanoin: ”Tietämättömyyden tunnustaminen täydentää tietämisen velvollisuutta, ja on siten osa etiikkaa. Tarvitsemme kaiken tietomme ja kykymme ennakoidaksemme tulevaisuutta, mutta emme silti pysty siihen. Tästä alkaa keskustelu”

Lähteet

- Arons, Wendy & May, Theresa J. 2012 (toim.): Readings in Performance and Ecology. New York: Palgrave MacMillan.
- Bodkin, Alison 2014. Eco-Comedy Performance: An Alchemy of Environmentalism and Humor. Richard D. Besel ja Jnan A. Blau 2014 (toim.): Performance on Behalf of the Environment. Lanham: Lexington. 51-72.
- Dewey, John 1943, McConachien 2012 mukaan. Arons, Wendy & May, Theresa J. 2012 (toim.): Readings in Performance and Ecology. New York: Palgrave MacMillan. 94-96.
- Kokkonen, Tuija 2014. Kun emme tiedä. Lummaa, Karoliina & Rojola, Leena 2014. Posthumanismi. Turku: Painosalama Oy. 179-209.
- Lummaa, Karoliina 2014. Antroposeeni ja objektien ekologia. Lummaa, Karoliina & Rojola, Leena 2014. Posthumanismi. Turku: Painosalama Oy. 265-288.
- Lummaa, Karoliina & Rojola, Leena 2014. Posthumanismi. Turku: Painosalama Oy. 7-32.
- McConachie, Bruce 2012. Ethics, Evolution, Ecology, and Performance. Arons, Wendy & May, Theresa J. 2012 (toim.): Readings in Performance and Ecology. New York: Palgrave MacMillan. 91-100.
- Naukkarinen, Ossi 2003. Ympäristön taide. Helsinki: Taideteollisen korkeakoulun julkaisu B 73.
- Raipola, Juha 2014. Inhimilliset ja postinhimilliset tulevaisuudet. Lummaa, Karoliina & Rojola, Leena 2014. Posthumanismi. Turku: Painosalama Oy. 35-56.
- Rämä, Vihtori 2010. Yhteisellä näyttämöllä. Annukka Ruuskanen (toim.): Nykyteatterikirja – 2000 – luvun alun uusi skene. Teatterikorkeakoulu. Helsinki. LIKE Kustannus Oy. 136-147.
- Sederholm, Helena 2000. Tämäkö taidetta?. Porvoo–Helsinki –Juva: WSOY.
- Teittinen, Jouni 2014. Mikä ihmiselle kuuluu. Lummaa, Karoliina & Rojola, Leena 2014. Posthumanismi. Turku: Painosalama Oy. 155-178.

Internet-sivut ja -julkaisut

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projekti. <http://www.energiansaastaja.fi/> (Luettu 14.9.2016).

Energiapolitiikka.Esitys-hanke:

https://energiapolitiikka.files.wordpress.com/2016/12/energiapolitiikka_esitelma.pdf

<https://energiapolitiikka.wordpress.com/tausta/hankkeen-idea>

<https://energiapolitiikka.wordpress.com/pelit/> (Luettu 11.1.2017).

Esitystaiteen keskus ry, <http://www.esitystaide.fi/esitystaide> (Luettu 24.9.2016).
Heikkinen, Hannu 2002. Draaman maailmat oppimisaalueina – Draamakasvatuksen vakava leikillisuus. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Draamakasvatus. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24952/9789513940065.pdf> (Luettu 11.11.2016).

Heimonen, Ida 2016. Ilmastonmuutosaiheinen teatteri Suomessa. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Esittävän taiteen koulutusohjelma. http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/109208/heimonen_ida.pdf?sequence=1 (Luettu 14.9.2016).

Ilmastonmuutos. WWF Suomi 2015. <https://wwf.fi/uhat/ilmastonmuutos> (Luettu 15.12.2016).

Kallio, Pilvi & Louhija-Tyhtilä, Marja & Seppälä, Mika & Vilkuna, Anna-Maria (toim.) KANSALAINNAVIGOINTI – soveltava teatteri matkalla metropoliin. Metropolia Ammattikorkeakoulu, kulttuuri ja luova ala 2012. http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Kulttuuri/Kehittaevae_hanketoiminta/julkaisut/Kansalainavigointiawww.pdf (Luettu 11.11.2016).

Karala, Maija 2011. <https://planeetanihmeet.wordpress.com/2011/09/01/kikattavat-rotat-ja-murjottavat-mustekalat-kurkistus-elainten-tunne-elamaan/> (Luettu 24.9.2016).

Käsitys oppimisesta koulun käytännössä – Oppimiskäsityksen kuvaus. Helsinki: Opetushallitus 2015, 4-6. http://www.oph.fi/download/167945_OPS2016_Kasitys_oppimisesta_koulun_kaytannoissa_Kevat_2015.pdf (Luettu 11.1.2017).

Kirves, Taru 2012. Soveltavan ja osallistavan teatterin käyttö Kansalaisnavigointia metropolissa -hankkeessa. KANSALAINNAVIGOINTI – soveltava teatteri matkalla metropoliin. Kallio, Pilvi & Louhija-Tyhtilä, Marja & Seppälä, Mika & Vilkuna, Anna-Maria (toim.). Metropolia Ammattikorkeakoulu, kulttuuri ja luova ala 2012. http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Kulttuuri/Kehittaevae_hanketoiminta/julkaisut/Kansalainavigointiawww.pdf. 26-27 (Luettu 11.11.2016).

Propaganda. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Propaganda> (Luettu 24.9.2016).

Sadonkorjuujuhlat/Kekri. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Kekri> (Luettu 17.12.2016).

Tieteen termipankki 7.11.2016. Esittävät taiteet: ympäristönomainen teatteri. Tarkka osoite: http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Esittävät_taideet:ympäristönomainen_teatteeri (Luettu 3.11.2016).

Toisissa tiloissa. <http://toisissatiloissa.net/etusivu/> (Luettu 24.9.2016).

Yle Uutiset: Pariisin ilmastopöytäkirja astuu voimaan – liikkuminen, asuminen ja syöminen muutosten kourissa. 4.11.2016 (päivitetty 10.11.2016). <http://yle.fi/uutiset/3-9267976> (Luettu 13.11.2016).

Yle Uutiset: Trumpin Yhdysvallat hylkää Pariisin ilmastopöytäkirjan, väittää uutistoimistolähde. 13.11.2016 (päivitetty 13.11.2016). <http://yle.fi/uutiset/3-9289953> (Luettu 13.11.2016).

Muut lähteet

Valtaoja, Esko 2015. Nettiluento. Turun yliopisto.
<https://www.youtube.com/watch?v=PdmSGuLsuQw> (Katsottu 19.8.2016).

Numminen, M. A. 2015. Sähköpostikirjeenvaihto 28.9.2015

Aineisto

Työpäiväkirjat:

Kiri, Henni 2015. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-työpäiväkirjat 2015

Kiri, Henni 2016 a. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-työpäiväkirjat 2016

Virtanen, Milja 2016. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-työpäiväkirjat 2016

Muistiinpanot:

Kiri, Henni 2016 b. Energiapolitiikka. Esitys -hankkeen esittelytilaisuus/ Esitystaiteen seura 14.2.2016

Kiri, Henni, 2016 c. Ekokritiikki, Koneen säätöön Aamiais-kaivolla 19.8.2016
 Viittaukset: Jussi T. Eronen, paleobiologi, BIOS-tutkimusyksikkö

Kiri, Henni 2016 d. Energiapolitiikka. Esitys: Energiapelit 11.9.2016, Esitystaiteen keskus

Kiri, Henni 2014. Luentomuistiinpanot 28. – 30.3.2014: Prosessidraama. Metropolia ammattikorkeakoulu. Esittävän taiteen koulutusohjelma. Raquel Benmerque.

Haastattelut:

Janne Käpylehto - ma 12.9.2016

Janne Lonka - ma 12.9.2016

Tuija Kokkonen ke 21.9.2016

Aino Kivi - pe 23.9.2016

Miko Jaakkola - pe 23.9.2016

Mauri Antero Numminen: Energiansäästäjä-novelli vuodelta 1962

Maataan hiljaa vuoteessa. Yritetään olla kääntyilemättä. Jos käännettäisiin kylkeä, kuluisi energiaa ja se olisi vastoin jaloja pyrkimyksiä. Halutaan tulla toimeen yhdellä aterialla, joka saadaan työpaikasta. Työstä tultua asetutaan vuoteeseen siten, ettei tarvitse kääntyillä. Vapaa-ajat vietetään sängyssä liikahtamatta. Säästetään, kuluu hyvin vähän energiaa.

Ilmestyy huolenaihe. Huomataan, että ajattelu on pahasta. Se kuluttaa energiaa, joka pitäisi välttämättä säästää parempaan. Energian tulee palvella pelkkää olemassaoloa. Jos halutaan vaivatta olla olemassa, kaikki energia täytyy antaa vain tähän tavoiteltavaan.

Keksitään äkkiä: puolihorroksen avulla päästään kiusallisesta ajattelusta. Ollaan melkein unessa. Häivähtää mieleen: palkka saadaan viikon kuluttua. Silloin kenties uskalletaan syödä hieman illallakin.

Silmäillään ajankuluksi, etsitään muutakin ajankulua. Yritetään keksiä miten saataisiin joitakin hetkiä kulumaan mahdollisimman miellyttävästi. Päädytään huomaamatta erinomaiseen ratkaisuun: ajatellaan. Ei, pikemminkin annetaan leipää ja lientä koskevien mielteiden olla sielunelämän sisällyksenä.

Muistuu, kuinka herra J aina tunkeutuu ruokajonossa itseni eteen, vaikka hän tulisi myöhemmin ja vaikka jono olisi pitkä. Ei milloinkaan vastusteta herra J:tä. Ollaan näet laajakatseinen. Herra J:llä saattaa sitä paitsi olla yksityiselämässään vaikeampaa kuin itsellä. Itse ollaan vanhapoika.

Huomataan, että on jälleen ajateltu mielialihe. Ollaan jossain määrin tyytymätön siihen, että ollaan ajatustottumusten kahleissa, vaikka aina teroitetaan itselle niistä poispyrkimisen tärkeyttä. Mielletään siis jonkin aikaa ruoka-annoksia, kunnes järkiinnyttään. Juuri tällä tavallahan kulutetaan energiaa, joka pitäisi käyttää vaivattomaan olemassaoloon. Ei enää mielletä erilaisia ruoka-annoksia.

Luullaan maatun hiljaa. Kahuksi huomataan äkkiä, että on liukahdettu. Sadatellaan sitä. Kiroillaan, ettei olla aina vuoteeseen astuttua liikuntakyvytön. Siten säästettäisiin. Havaitaan äskeisessä ajatuksessa olevan looginen aukko. Jos oltaisiin liikuntakyvytön vuoteessa, ei päästäisi ylös, kun tarve siihen tulisi.

Ajatellaan paremmin. Konstruoidaan mielessä kellonkoneistosta toimiva laite, joka aamulla kaataisi vuoteen nurin. Lattialle putoamisen jälkeen oltaisiin jälleen kykenevä liikkumaan. Ollaan onnellinen suuresta tapauksesta. Ihmisaivot ovat jälleen kerran osoittaneet voimansa. Tähän ei eläin pysty. Ollaanhan keksitty nerokas laite. Iloitaan tapauksesta niin suuresti, että keitetään tee. Juotaessa teetä havahdutaan ja kauhistutaan. Jälleen on kulutettu energiaa. Muistellaan, mihin kallista energiaa on tuhlaantunut. Päädytään laskelmassa seuraavaan:

sadattelu, eräs määrä kaloreja

kiroilu, hieman runsaampi määrä

loogiseen aukkoon johtanut ajattelu, jokin määrä kaloreja

aukon huomaaminen, kaloreja

parempi ajattelu, melko paljon kaloreja

keksiminen, erittäin runsas kalorihukka

keksimisestä iloitseminen, hieman edellistä vähemmän

keksimisen juhliminen teen juonnilla, viimeksi mainittua suurempi menetys

havahtuminen ja kauhistuminen, monia kaloreja

energiahunan muisteleminen, melko kohtuullinen tappio

Yhteensä tietymätön paljous kalliita kaloreja.

Ollaan jossain määrin onneton, kun huomataan oltavan kehässä. Ensin yritetään säästää energiaa, sitten havaitaan sitä salaa tuhlattun, sen jälkeen kerrataan mihin sitä on tuhlattu.

Koska energiatappiot näyttävät olevan välttämättömiä, heittäydytään "antaa mennä" -periaatteen valtaan. Kuvitellaan, että ollaan taiteilija. Taiteilijahan elää vain päivästä päivään. Halutaan jopa näyttää itselle kuinka hillittömästi tuhlataan energiaa. Pyörähdetään kaksi kertaa. Sitten hekumoidaan ajatuksella, että tällaista

voimanhaaskausta ei olisi osattu kuvitellakaan silloin, kun vielä oltiin tavallinen halveksittava poroporvari, joka halusi säästää energiaa. Ollaan yhä hillittömämpi. Pyörähdetään vielä kerran. Ahh taiteilijan vapautta! Tätä on todellinen kahleeton elämä.

Aiotaan pyörähtää vielä neljäskin kerta, mutta jäädään puoliväliin. Järki on alkanut hiipiä takaisin. Yritetään edes mielessä ajatella hieman riehakkaammin. Ei, ollaan tulemaisilla ahdistukseen äskeisten kömmähdysten vuoksi, mutta todetaan että ahdistus tuhlaasi energiaa. Ei tulla ahdistukseen.

Maataan hiljaa vuoteessa ja yritetään olla hengittämättä liian rajusti.

Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset: Esitystaiteilijat/ esityksen tekijät

Esityksistä, joita olet ollut tekemässä:

1. Onko valmistamissasi esityksissä ollut aiheena, tai esityksen osana ympäristökysymyksiä ja/tai ei-inhimillisiä toimijoita (esim. muut "luontokappaleet", ei-elolliset jne.)

Kun puhun ekologisuudesta, se tarkoittaa tässä tapauksessa arkipuheesta tuttua käsitystä ekologisuudesta arvona, joka liittyy jotenkin kestävän kehityksen suuntaiseen toimintaan.

2. Onko ympäristöön vaikuttamiseen liittyviä, ns. ekologisia kysymyksiä pidetty tärkeinä prosessin aikana ja jos, missä se on näkynyt?

3. Onko valmistamillasi teoksilla pyritty aktiivisesti vaikuttamaan työryhmän ja/tai yleisön ajatteluun, tai valintoihin?

4. Onko vaikutuksia jotenkin mitattu, tutkittu, tehty esim. yleisökyselyjä, tai kerätty palautetta?

5. Millaisia vaikutuksia esityksillä on ollut kerätyn tiedon perusteella, tai millaisia ajatuksia ne ovat herättäneet?

6. Onko näissä edellä mainituissa painotuksissa (esim. esitysten aihevalinnat ja tapa käsitellä ei-inhimillistä, tai taiteellisen työskentelyn tavoissa ja arvoissa) tapahtunut mielestäsi muutoksia, jos vertaat nykytilannetta taidekentässä siihen, kun aloitit? Millaisia muutoksia?

Taiteilijuudesta:

Sanotaan, että taiteilijat ja tieteilijät ovat eturintamassa muutoksen aallossa, kenties sen vuoksi, että heillä on kyky kuvitella ja toimia "out side the box".

7. Mitä ajattelet tällaisesta väitteestä?

Lisäksi olen kuullut väitettävän, että taiteilijat ovat ainakin pääsääntöisesti jo lähtökohtaisesti tiedostavia ja vastuuta kantavia, kiinnostuneita toimintansa vaikutuksista ja vaikuttavuudesta ja pyrkivät tekemään parempaa maailmaa.

8. Onko mielestäsi taiteilijan oltava jonkinlainen eettinen tai moraalinen esitaistelija?

9. Onko sinun mielestäsi taiteilijan otettava vastuuta taiteellisen toimintansa, ts. työnsä ympäristövaikutuksista, kuormasta, hiilijalanjäljestä jne. taiteen sisällöllisestä puolesta riippumatta?

10. Mitä mielestäsi seuraa siitä, jos taiteelle otetaan ihanteita, tai suoranaisia tavoitteita ympäristön säilyttämisen, kestävän kehityksen, tms. ekologisista vastuun kysymyksistä?

11. Kuinka tärkeänä pidät sitä, että esitys herättää katsojassa/kokijassa tiedostavia ajatuksia suhteessa ympäristöön, ja kenties saa liikkeelle muutoshalukkuutta, halua vaikuttaa aktiivisesti ilmaston lämpenemisen ehkäisyyn, kestävään kuluttamiseen tai muihin tämän kaltaisiin ympäristötavoitteisiin?

12. Millaisena koet taiteen tehtävän tässä ajassa?

13. Tuleeko sinulle mieleen jotain muita kommentteja tai ajatuksia aiheeseen liittyen?

Haastattelukysymykset/ Energiansäästäjä-työryhmä

PROJEKTIN RAKENNE/THE STRUCTURE OF THE PROJECT

1. Miten mielestäsi ENERGIANSÄÄSTÄJÄ projektin aikataulu toimi työryhmän kannalta?/ How do you think about the ENERGIANSÄÄSTÄJÄ project schedule for the project staff?
2. Miten projektin resurssit mielestäsi toimivat? (tila, materiaalit, ihmiset ja työnjako)/ How do you think the project resources functioned? (space, materials, people and the way the work was organized...)
3. Miten mielestäsi projektin tiedotus ja markkinointi toimivat?/ How do you think the marketing functioned?
4. Mitä olisit toivonut tehtävän toisin projektissa?/ What would you have hoped to have done differently in the project?
5. Mikä esityksen muodossa ja toimintatavoissa oli mielestäsi toimivaa tai mielenkiintoista ja mikä ei toiminut?/ Which things in the form of the performance did you find interesting or functioning and which things not?

ESITYKSEN SISÄLTÖ/THE CONTENTS AND THEMES

Kun puhun ekologisuudesta, se tarkoittaa tässä tapauksessa arkipuheessa ilmenevää käsitystä ekologisuudesta arvona, joka voi liittyä esim. kestävän kehityksen suuntaiseen toimintaan./

When I speak about ecological questions I mean in this case ecology as a value that possibly conducts to the sustainable choices for example.

6. Onko ennen tätä projektia valmistamissasi esityksissä ollut aiheena, tai esityksen osana ympäristökysymyksiä ja/tai ei-inhimillisiä toimijoita (esim. muut "luonto-

kappaleet", ei-elolliset jne.)/ Have you worked with environmental or ecological questions and/or the non-human artefacts or collaborators before this project?

7. Herättikö prosessi (valmistusprosessi, esitykset, yleisön kanssa juttelu) sinussa uusia ajatuksia, tai yllättikö jokin asia?/ Did something in the whole process (the preparations, performances, chatting with the audience) evoke some new ideas or bring up any surprises?

8. Millaisia ympäristöön vaikuttamiseen liittyviä, ns. ekologisiakysymyksiä sinussa heräsi ENERGIANSÄÄSTÄJÄ -projektin aikana?/ What sort of an ecological questions or thoughts did the ENERGIANSÄÄSTÄJÄ -project evoke in you?

TAITEESTA JA TAITEILJOISTA/ABOUT ARTS AND ARTISTS

Sanotaan, että taiteilijat ja tieteilijät ovat eturintamassa muutoksen aallossa, kenties sen vuoksi, että heillä on erityisesti luovuutensa ansiosta kyky kuvitella, eläytyä ja toimia "outside the box"./

People say that the artists and scientists stand in the first row investigating the tide of change maybe because of the ability to imagine, empathize and think "outside the box" due to their special creativeness.

9. Millaisia ajatuksia tällainen väite sinussa herättää?/ What kind of thoughts does this claim evoke in you?

Lisäksi olen kuullut väitettävän, että taiteilijat ovat ainakin pääsääntöisesti jo lähtökohtaisesti tiedostavia ja vastuuta kantavia, kiinnostuneita toimintansa vaikutuksista ja vaikuttavuudesta ja pyrkivät tekemään parempaa maailmaa./

In addition I've heard some people claim that the artists are mainly responsible and conscious people who are interested in the impact of their work and who have a desire to make a better world.

10. Onko sinun mielestäsi taiteilijan otettava vastuuta taiteellisen toimintansa, ts. työnsä ympäristövaikutuksista, kuormasta, hiilijalanjäljestä jne. taiteen sisällöllisestä puolesta riippumatta?/ Do you think that an artist should work responsibly in relation

to the environmental and ecological impact of his/her work apart from the contents of the artistic work?

11. Kuinka tärkeänä pidät sitä, että esitys herättää katsojassa/kokijassa tiedostavia ajatuksia suhteessa ympäristöön, ja kenties saa liikkeelle muutoshalukkuutta, halua vaikuttaa aktiivisesti ilmaston lämpenemisen ehkäisyyn, kestävään kuluttamiseen tai muihin tämän kaltaisiin ympäristötavoitteisiin?/ How important is it to you that the art evokes environmental awareness and knowledge and perhaps a desire to change some things in one's life in order to built a sustainable future?

12. Millaisena koet taiteen tehtävän tässä ajassa?/ How do you see the purpose of arts at the moment?

13. Tuleeko sinulle mieleen jotain muita kommentteja tai ajatuksia aiheeseen liittyen?/
Any other thoughts or comments

Haastattelukysymykset/ Energiansäästäjä-yleisöosallistajat

Kiitos käynnistä ENERGIANSÄÄSTÄJÄ -laboratoriossa. Kuten lupasin, lähetän sinulle muutaman kysymyksen liittyen esitykseemme ja katsoja-osallistuja -kokemukseesi. Toivon, että täytät kyselyn mahdollisimman pian, kun kokemuksesi on vielä kohtuullisen tuoreessa muistissa. Kysymykset ovat avoimia ja sinulla on mahdollisuus vastata niihin niin laajasti tai suppeasti kuin haluat.

Kaikki vastaukset käsitellään anonymisti. Ne ovat tärkeää lähdemateriaalia käyttöni opinnäytetyössäni Metropolia Ammattikorkeakouluun, esittävän taiteen koulutusohjelmaan tänä syksynä 2016. Opinnäytteeni käsittelee taiteilijan vastuuta ja oikeutuksia suhteessa ympäristöön. Kiitän jo etukäteen vastauksistasi ja ajastasi aiheeseen liittyen.

Kysymykset:

1. Osallistutko yleensä mielummin esityksiin, joissa olet perinteisessä mielessä katsoja, vai esityksiin, joissa pääset jotenkin osallistumaan toiminnallisesti esitykseen, miksi?
2. Mitä ajatuksia erilainen osallistuminen herätti ENERGIANSÄÄSTÄJÄ -esityksen eri vaiheissa:
 - A) esitysajan äänestäminen,
 - B) maksutavan valitseminen,
 - C) osallistuminen esityksen energiantuotantoon jollain tavalla (ruoka/polkeminen),
 - D) osallistuminen esityksen "energiataloudelliseen istumis- ja kävelykouluun"
3. Mitä oivalluksia, tai ajatuksia energiasta/energiankulutuksesta esitys sinussa herätti?
4. Mitä asioita voisit tehdä paremmin omassa arjessasi koskien energiataloudellisuutta tai energian säästämistä, tai koskien tapojasi, jotka vaikuttavat ympäristösi päivittäin?
5. Esityksen nähtyäsi, koetko, että sen tekemiseen on kannattanut kuluttaa energiaa ja kuluttaa ympäristön resursseja ja miksi?

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ –tiedote medialle**TIEDOTE 16.8.2016**

julkaisuvapaa

Energiansäästäjä – taideprojekti haastelee kulutuksesta

Kotkassa käynnistyy tällä viikolla yleisöä osallistava ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projekti. Se on noin yhden kuukauden mittainen kokonaistaideteos, joka tutkii ja kuvaa erilaisilla menetelmillä ihmisen vaikutusta ympäristöönsä. Projektin tavoitteena on lisätä keskustelua ja herättää ajatuksia ihmisen toiminnan ja (kulutus)valintojen vaikutuksista ympäristöön, vastuunkannosta ja oikeutuksista. Projektissa myös tutkitaan energian kulutusta ja toimitaan tiedostavasti suhteessa (taiteellisen) toiminnan ympäristövaikutuksiin. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ tekee ehdotuksen energiaomavaraisesta taideteoksesta.

Projekti on osa teatterintuottaja Henni Kirin opinnäytetyötä Metropolia Ammattikorkeakouluun, esittävän taiteen koulutusohjelmaan, josta Kiri valmistuu teatteri-ilmaisun ohjaajaksi. Projektia tukee Kotkan Kulttuuriasiainkeskus.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projekti tuottaa installaatioesityksen Kotkan Nelosteatterille elokuussa. Esitystä ovat rakentamassa projektin vetäjä Henni Kiri, tanssija-koreografitt Maija Nurmio ja Neil Owens, sekä lavastaja Samuli Holm ja valosuunnittelija Erkki Horttanainen. Lisäksi installaation kuvaperformanssi-materiaalia on kuvannut valokuvaaja Tommi Mattila, esiintyjänä Milja Virtanen.

Yleisö pääsee osallistumaan projektiin sen eri vaiheissa eri tavoin. Projektin ensimmäinen osa, ROMUNKERÄÄJÄ käsittelee kuluttamista ja haastaa ihmisiä lahjoittamaan romujaan taideteoskäyttöön. Kolmikulman Elomarkkinatapahtumassa 6.8. yleisö sai tuoda ROMUNKERÄÄJÄ-pisteelle käytettyjä energiansäästö-lamppuja, paristoja, sähköjohtoja ynnä muuta elektroniikkaromua. Niistä romunkerääjä Henni Kiri muotoili teoksen *Ihmisen hautajaisvihko – Funeral Bouquet for Mankind*, joka esiintyy myös *Ihmisen jälkeen – Post Human* -kuvaperformanssin osana.

Edelleen projektiin saa osallistua kierrättämällä. Jokaisessa kodissa on varmasti se yksi lipaston laatikko, joka pursuaa erilaisia johtoja ja piuhoja, rikkinäisiä, tai käytöstä poistuneiden elektroniikkalaitteiden kaukosäätimiä, tarpeettomaksi käyneitä digiboxeja; sellaista tavaraa, joka vuodesta toiseen seisoo siellä viemässä tilaa.

Nyt tälle tarpeettomalle elektroniikkaromulle löytyy tarve taideteoksessa. Elokuun jälkeen romut hoidetaan asianmukaisesti jätteenlajitteluun. Kaukosäätimiä, digiboxeja ja sähköjohtoja voi tuoda Kotkan Nelosteatterille ma-pe klo 10-16. ENERGIANSÄÄSTÄJÄ LAB -työskentely Nelosteatterilla on avoinna ja kannustaa yleisöä osallistumaan; avoimet ovet -muoto tarjoaa mahdollisuuden seurata teoksen rakentumista, tulla keskustelemaan ja kommentoimaan ja osallistumaan teoksen tekemiseen esimerkiksi tarjoamalla ajatuksia ja esitysideoita. Kuka tahansa saa poiketa paikalle.

Elokuun lopulla Nelosteatterille valmistuvassa ohjatussa installaatioesityksessä yleisö pääsee osallistumaan mm. esityksen energiantuotantoon. Yleisön osallistamisen ja vastuunoton näkökulma viedään projektissa niin pitkälle, että yleisöllä on valta päättää viime kädessä, toteutuuko ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-installaatioesitys, ja jos, niin monenko esityksen verran.

Esitykset järjestetään Nelosteatterilla sillä perusteella, miten yleisö käy äänestämässä näytösaikoja projektin nettisivulla: www.energiansaastaja.fi. Sivustolle on tarjottu yleisölle joitakin esitysaikavaihtoehtoja ja osallistuja valitsee annetuista esitysajoista sen näytöksen, mihin on valmis sitoutumaan. Ilman yleisöä esittävää taidetta ei ole ja ilman yleisön sitoutumista tämä taideteos ei toteudu kokonaan. Installaatioesitykseen mahtuu kerrallaan 20 osallistujaa. Työryhmä tulee järjestämään vain ne esitykset, jotka saavat eniten ääniä (paikkavarauksia).

Lisätiedot:

Henni Kiri

p. 045 120 7608

info@energiansaastaja.fi

www.energiansaastaja.fi

Kuvat: Tommi Mattila

Kuvissa Milja Virtanen (sommittelu Henni Kiri)

Artikkelit projektista Kymen Sanomissa elokuussa 2016

Fyvush Finkel menehtyi

Tv-sarja Rooman sheriffistä suomalaisillekin tuttu yhdysvaltalaisnäyttelijä Fyvush Finkel on kuollut 93-vuotiaana. Kuolemasta kertoo New York Times. Finkel teki uran teatterissa, mutta etenkin 1990-luvun Rooman sheriffi -sarja teki hänestä suurelle yleisölle tutun tv-kasvon.

JURANA LAPPALAINEN

– Elvis eiää keskuudessaan enää musiikkia kuulta, vastaa yhdistyksen presidentti Tomi Rausai tutun kysymykseen.

eni vuonna. Tarkoituksenaamme on järjestää syksyllä Elvis-elokuvalta Merikodexin Viikossa tai Kotkan pöytäkirjassa. Järjestimme myös perinteiset pikkujoulu!

Rausin haaveena on myös tulla Suomeen Elviken kanssa soittaneita musiikkia.

– Monet TCB bändissä soittaneet musiikot ovat jo 80-vuotiaita. He

tekevät vielä ensi vuonna Euroopan-kierroksen, mutta Suomi ei ole heidän keikkakalenterissään. Mitä Elviken kanssa soittaneita musiikoita tälle voi olla tulossa.

TAPAHTUMISSA on tärkeintä Elviken musiikki ja se, että fanit pääsevät tapaamaan toisiaan.

– Kotkalaiset ja suomalaiset El-

vis-fanit muistelevat mieluiten 1970-luvun ja 1960-luvun lopun musiikkia. Elviken musiikkilinen huippuajaksi oli tuolloin. Elviken ääni ja karisma kehittyivät koko ajan. Hänen äänensä säilyi, vaikka ulkonäkö muuttikin viimeisinä aikoina. 1950-luvun rokkikaudesta pitävälle ovat pitiri vähän erikoisen, totesa Rausai.

Eric Sardinas saapuu Suomeen

YHDYSVALTALAINEN blues- ja rockkitaristi Eric Sardinas kiersi Suomessa heinäkuuta.

Sardinas on resonanssokitarran soittaja ja usein hän on jopa soittanut soittimensa tuleen kehen esityksen. Sardinas on vierailut Suomessa aiemminkin, esimerkiksi Steve Vainin kanssa. Sardinasin uusin albumi, Boomerang, ilmestyi vuonna 2014.

Vuonna 1970 syntynyt Sardinas aloitti kitaransoiton kuusivuotiaana. Hänen esikuvansa ovat Charlie Patton, Bukka White, Big Bill Broonzy, Elmore James ja Mud-dy Waters.

Criminal Minds -tähdelle potkut

CRIMINAL MINDS tv-sarjan näyttelijä Thomas Gibson on erotettu hänen tiettyjä potkuausua sarjan tuottajaa. Gibson esitti sarjassa Aaron Hotchneria yhden-toista tuotantokauden ajan.

Gibson potkut tulivat ABC-televisioyhtiön sisäisen tutkimuksen jälkeen, joka kohdistui kuvauksissa kesällä tapahtuneeseen välikoh-taukseen.

Televisioyhtiö ei vielä kerro, miten Gibsonin ero tulee näky-mään sarjassa.

Sarjaa Suomessa esittävät Nelosen ja Helixin Sanomat kuulu-tvat Sanoma-konserniin. | HS

Salmenperälle ja Pesoselle isot apurahat

VALTION audiovisuaalinen taide-toimikunta on jakanut ensi vuo-nna alitavat elokuvatuotteita, media-tuote sekä valo- ja ääniteoksen taiteilija-apurahoita. Taiteilija-apu-rahain on kuusi-toista elokuva-olun taiteilijaa, kahdeksan mediataiteilijaa ja kolme valo- ja ääniteoksen ammattilaista.

Kielikirjoittaja Pekko Pesonen ja elokuvaohjaaja Aleksi Salmen-perä saivat elokuva-olun viisivuo-tiset taiteilijaprofessoripuurahat. Aleksi Salmenperä toimikunta luonnelti yhdeksi aikamme perso-naalittimista suomalaisista elokuvaohjaajista.

Perjantai 19. elokuuta 2016 KYMEN SANOMAT 23

Tilaa Kymen Sanomien näköislehti päiväksi **TEKSTIVIESTILLÄ**
Paluuviestini saat salasanalla. Läheth tekstiviesti KY LIFE numeroon
Viestin hinta 1,50 euroa.
kymensanomat.fi/tekstiviestitilaus
Valitse päivä ja syötä salasanasi kottään. Lukuun on voittoa Suomalaiskustannus Oy:ltä.

13540

Sähköjohdot osaksi installaatiota

KOTKA | Kotkalaisen Henni Kirin opinnottyöhön löytyy rakennusaineita jokaisesta kodista.

JOHANNA VERHALDODD

KOTKASSA käynnistetty tällä viikolla Energiansäästö- ja -projekti, johon yleisökin voi osallistua. Se on noin kuukauden mittainen kokonaisaite-teen, joka tutkii ja kuvaa erilaisilla taitteen menetelmillä ihmisen vaikutusta ympäristöön.

Projekti on osa toteuttamattaja Henni Kirin opinnottyötilä Metropolia Ammattikorkeakouluun, josta Kirsi valmistuu teatteri-ilmaisen ohjaajaksi.

Häntänsä lähtö keskeistä ja heittäjä ajatuksia ihmisen toiminnan ja kulttuurivälitteiden vaikutuksista ympäristöön. Projektissa tarkastellaan myös energian kulutusta ja tiedotetaan taiteellisen toiminnan ympäristövaikutukset, kuvallia Kirin. Energiansäästäjä tekee ehdotuksen energiansäästäjästä taitee-olasta.

PROJEKTI tuottaa installaatioesityksen Kotkan Nelostatterille e-

lokussa. Esitystä ovat rakentamassa Kirsi, tanssija-koreografi Miija Nurmo ja Neil Owens, sekä luota-taja Susanna Holm ja valosuunnit-telija Erko Hortaantainen. Lisäsi installaation kuvaperformanssi-materiaalia on kuvannut valoku-vaaja Tommi Mattila, esittäjänä Miija Virtanen.

TARPEETONMALLE elektronikk-koromulle löytyy tarve taitee-olassa ja sitä voi tuoda Kotkan Nelostatterille arkipäivinä kello 10-16. Elokuun jälkeen romut hoidea-taan osanmaksuisesti jätteenkiit-telun.

– Nelostatterilla voi seurata teoksen rakentamista ja osallistua teoksen tekemiseen esimerkiksi keskustelulla sekä tarjoamalla ajatuksia ja esitysohjeita.

Yleisö päättää toteutuko Ener-giansäästäjä-installatioesitys, ja jos, niin kuinka monen esityksen verran.

– Yleisö voi käydä lähestymässä näyttöaloja projektin nettisivulla: www.energiainsaastaja.fi.

TOMMI MATTILA

Henni Kirin installaation kuvaperformanssimateriaalia on kuvannut valokuvaaja Tommi Mattila ja esittäjänä kuvissa on Miija Virtanen.

R2-D2-robotin näyttelijä on kuollut

TÄHTIEN sota-elokuvissa neuvokasta R2-D2-robotia esittänyt Kenny Baker on kuollut, kertoo Britannian yleisradioyhtiö BBC.

Pitkään sairastellut Baker oli kuollessaan 81-vuotias. Britannian Birminghamissa vuonna 1934 syntynyt 1,12 metriä pitkä Baker aloitti esiintymisen jo 16-vuotiaana vuonna 1950. Hänen suurin menestyksensä oli kuitenkin R2-D2-robotin tulkitseminen vuonna 1977 ensi-iliansa saaneessa Tähtien sota-elokuvassa.

Hän jatkoi näyttelijänä elokuvauransa aina vuoteen 2006 ilmestymiseen Sittin kosto-elokuvaan asti.

Bakerin työtoveri, Luke Skywalkerin näyttelijä Mark Hamill osittii ystävänsä suruvalitusta pikaviestipalvelu Twitterissä.

– ”Rakastin hänen optimismisautaan ja määrätietoisuuttaan”, Hamill kirjoitti. | HS

Kentin jäähyväiset

Ruotsin suosituimpiin yhtyeisiin kuuluva Kent julisti maaliskuussa lopettavansa. Yhtye julkaisee 16.9. Best Of -kokoelmalevyn, jonka mukana on neljä uutta kappaletta. Toukokuussa julkaistiin viimeinen ja 12. studioalbumi Dä Som Nu För Alltid. Kent tulee jäähyväiskeikoille Suomeen 28.10. ja 29.10.

Juho Markkanen

- Olen freelance-näyttelijä ja olen muun muassa käynyt keikoilla oman bändini Järjestysbändin kanssa. Bändi on nyt kuoppattu ja oli hyvä aika tulla kotkaan, jonne päädyin erilaisten satumusten kautta.
- Oman bändin kanssa tehdyt levyt ja keikat. Muskettiloturi-rockmusiikkia oli hauska tehdä ja se on jäänyt mieleeni hyvänä kokemuksena.
- Hamlet. Se on sellainen klassikko, että olisi mielenkiintoista selittää se.
- Kristian Smedsin sovitus Tuntemattomasta soitlaasta Kansallisteatterissa oli mieleenpainuva esitys. Siitä on jo aika pitkä aika.
- Toivan tapoani ihmisille lita ja mahdollisimman monenlaisia tunteita. Haluan tarjota myös kortteja ja vuorokautista yleisön kanssa. Toivan, että voimme tehdä teatteria yhdessä.

Juho Markkasella on bänditausta.

Reeta Vestman toimi Sugar-musiikalla lauluvalmentajana.

Reeta Vestman

- Olin vuosi sitten Kotikassa Sugar-musiikin lauluvalmentajana. Olin kuultu, että täällä on hyvät työllisyys ja tehdään monipuolista ja korkeatasoista teatteria.
- Marian rooli Sound of musicissa Kuopion teatterissa oli hieno. Mukana olivat suuri kaupunginorkesteri ja kuoro. Myös Kalevi-musiikki Turun kaupunginteatterissa opetti paljon, koska näppärinto oli fyysisesti raskasta.
- Monet musiikkin sopraanoorolit houkuttivat, mm. Wickedin Glinda ja West Side Storyn Maria.
- Esimerkiksi Lontoon National Theatren War Horse oli upea ja Les Miserables koskettava aina. Jos se ei ala ikkettä, on jossakin joulukuun viikossa.
- Toivan, että voisin kertoa tarinoita ja tarjota ihmisille pakopaikan arjesta niin, että ihminen voi unohtaa hetkeksi kaiken ja upota toiseen totellisuuteen.

ELOKUVA

SEURAA
meitä Twitterissä.
@KymenSanomat

Pikkukala Dorin (aikeilla) etelä kotia uudessa animaatiossa.

Pikkukalan matkassa

Doria etsimässä (Finding Dory, USA 2016).
Ohjaus: Andrew Stanton.
Rooleissa (ääniä): Osa Kamu, Tom Pöyry, Pertti Sveholm, Anna-Maija Tuokko, Sampo Kovalainen.
Kesto 97 minuuttia. K7.

POLOISEN välskärinkala Dorin muisti pötkii. Onneksi apuna hääriivät vuokkikalat Marlin ja Nemo, lää ja poika jotka Dorin tavoin esitettiin yleisölle vuoden 2003 animaatiossa Nemoa etsimässä, joka luokiteltiin edelleen Pixar-studion rakentamien tuotantoihin.
Dorin selkälusta vaasaa jo Nemon selkälusta ohjannut Andrew Stanton, jonka ensimmäinen yritys elävien näyttelijöiden parissa (John Carter) floppasi surkeasti.
Hollywoodin sykkäälle luontevasti sopivasti Stanton haake nostetta uuteen palaamalla näppärämälän vaahtu hirtinä nuoreja. Loppuolos et tee irrottaa, mutta on onnistunut. Pixarin nielänyt animaatio-tehdas Disney on kallella vuokkymenellä ollut luotustevessä.

DORIA ETSIMÄSSÄ on ison studi on tuomekat myös yllättävän avoimesti tarina vammaisuususta. Päähenkilön muistotietä on niivetty kohtuullisen luontevaksi osaksi ta-

riissa, jossa rajoitteet yllättäen ystävien avulla.
Sentimentaalinen tarina ja sitä ympäröivä keuhkashuumeri ovat taapalmossa. Selkälusta saa tehokkaan lähtökohdan, kun muistongelmista kärsivä Dori päätyy matkalle kohl vanhaa kolla ja kaaan sitten kalalapsensa kodonantaita vanhempiensa.

Dorin tie vie valameren koralliriutoilta ihmisten rakentaman keinotekoisien merimaailman akvaariotankkoihin. Stanton tytyryhmiin onnistuu osuttamaan uuden ympäröivän mahdollisuuskuksita, kuten erilaisia alaita ja riittä ykälätyvästä tunnusverkoista, kaiken ilon irti. Myös uudet eläinbarmot ovat aulota, erityisesti ääninäkö ja sisähenkilön karkurimustekala Hank.

Suomenkielisellä ääniraidalla Osa Kamm antaa sympaattisen äänen elokuvan sankarille. Alkuperäisenä Dorin äänenä toimiin roolin lausua Ellen DeGeneres.

TUUKKA VARTIAINEN

Hyväli: Syllämelinen ja hauska perhe-elokuva.
Huonoa: Rakenteensa puolesta edeltäjistä toisinto.
Erityistä: Tunnuslippaleen esittäjä Sia.

Yllättäviä faktoja arjesta

korke | Esitys kertoo, miten energiaa voi säästää yksinkertaisilla tavoilla.

JOHANNA VEIKALOODO

Terveystyö miten paljon vitata kahvikattimet tai siikkövalikaimesi tarvitsevat tehoviivana suorittamiseen? Tai tiedätkö, miten käyt istumaan ja nouset takaisin yöll mahdollisimman vähän energiaa kuluttaen?
Energiansäästöjä -esityksessä Kotkan Nelosteatterilla käsitellään energiaa erilaisista nielökulmista ja myös yleisö pääsee osallistumaan esitykseen sen toiminnallisilla tutkimapisteillä.

Yleisö kulkee näyttelijöiden ja tanssijoiden mukana erilaisissa tiloissa ja pääsee käymälöimäheisesti tunustamaan, minkä verran ihminen käyttää energiaa arjen askareissaan ja miten paljon esimerkiksi suoraa käveliimen säästää energiaa tavalliseen vaappumiseen verrattuna.

Halutessaan yleisöäsi olevat ihmiset voivat osallistua esimerkiksi tanssiesityksen valaisemiseen kumtipöydällä poikemalla, toteaa Henni Kiril.

PROJEKTI on osa Kirin opintatyö-

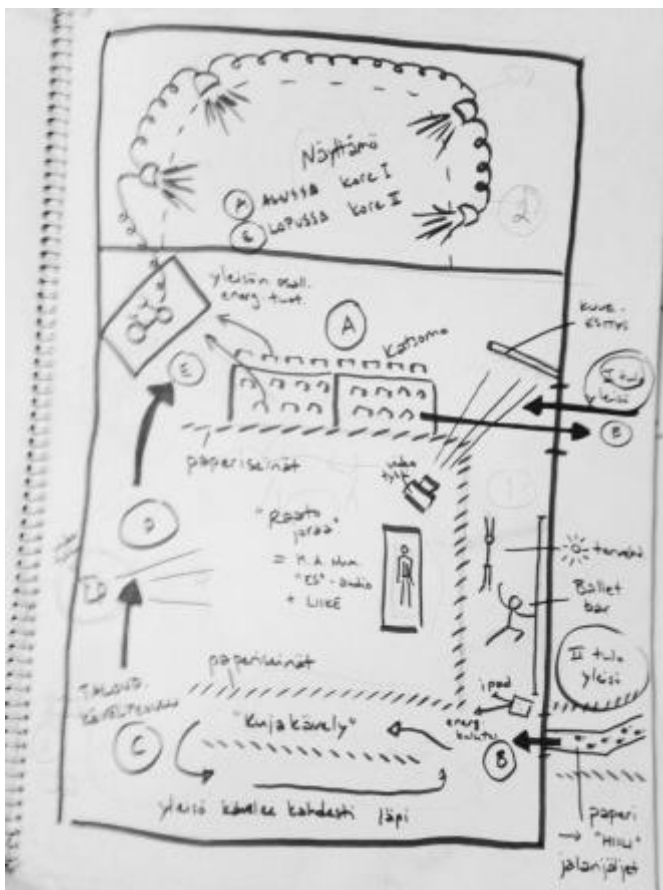
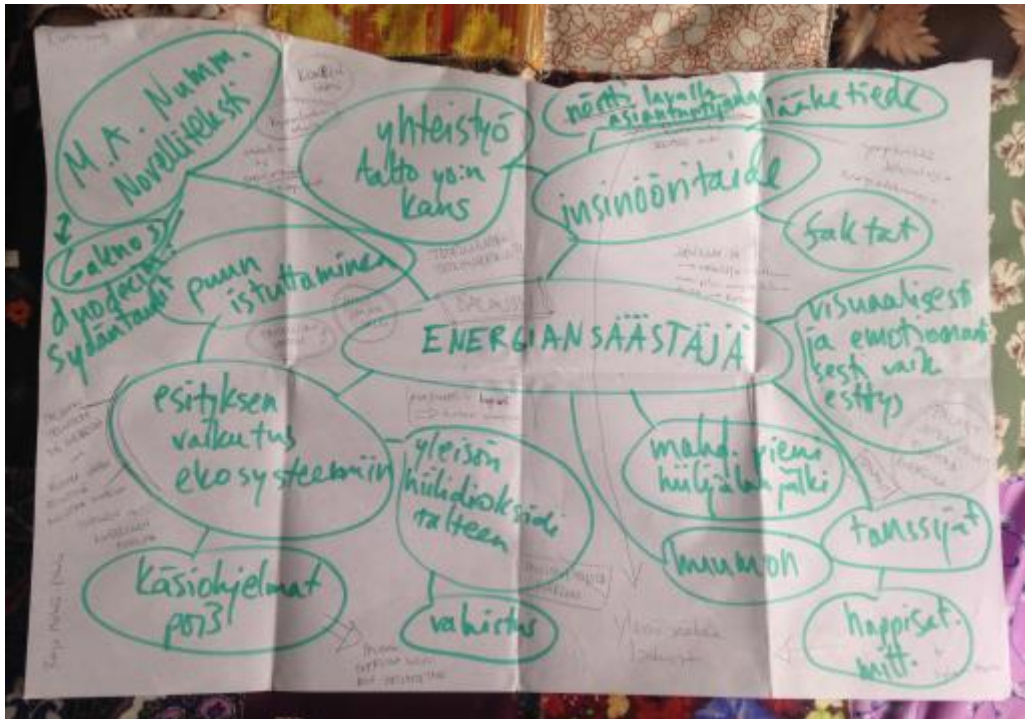
työsi Metropolia ammattikorkeakoulun, esitelmän valheen koulutusohjelman. Projekti tukee Kotkan Kulttuuritalonleikkaus. Lisäksi projektin yhteistyökumppanina on belanikkäläinen Esitystieteen Seuran kolmiavuotinen Energiapöytätyö-esityshanke.

Yleisöäänestyksen tulokset perusteella yleisöäve tarkoitettuja esityksiä järjestetään viisi seuraavasti 28.8. klo 17 ja 19, 29.8. klo 13, 30.8. klo 15.30 ja 31.8. klo 13.

Sanni Andersen pääsi kokeilemaan, miten istutaan ja noustaan selomaan energiaa säästoen. Tanssijat Maija Nurme ja Nelli Owens auttavat. Henni Kiril kertoo, mitä tapahtuu.

ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-projektin kuvia

Kuva 1: Projektin suunnittelu alkaa. Tavoitteena "ekologinen insinööritaideteos", joka visualisoi energiankulutusta esityksessä ja kysyy, mikä oikeutus minulla on taiteilijana kuluttaa luonnonvaroja teokseen; mitä minä voin antaa takaisin? (Kiri 2015, ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-työpäiväkirja 08/2015).

Kuva 2: ENERGIANSÄÄSTÄJÄ- installaatioesityksen pohjapiirros. (Kiri 2015).

Kuva 3-5: Projektin resursseja saatiin lahjoitustavarasta. Janne Käpylehdon suunnitteleva energia-apparaatti, sähköntuotantoon valjastettu kuntopyörä oli installaatiossa keskeinen tekninen elementti. (Kuvat: Henni Kiri ja Tommi Mattila)

Kuvat 6-7: Yleisön lahjoittamasta elektroniikkaromusta syntyi hautajaiskukkavihko ihmiskunnalle. Kukkavihko oli mukana kuvaperformanssissa elokussa 2016. (Kuvat: Henni Kiri)

Kuvat 8-11: Kuvaperformanssin valmistelua. Kuvassa makaa Milja Virtanen, jonka Henni Kiri on kietonut ensin sähköjohtoihin... (Kuvat: Tommi Mattila)

...sitten valkoiseen lakanaan Kotkan
Santalahden rantakallioilla elokuussa 2016.
(Kuvat: Tommi Mattila)

Kuvat 12-16: Joutsenperhe uskaltui uimaan ihan lähelle todistamaan työskentelyämme. Löysimme kalliolta "ihmisen jäljen" todisteena ihmisen läsnäolosta: littaan tallotun limsatölkin. Vein roskan pois kalliolta kuvausession jälkeen. Rantakallion kaunis ympäristö loi jännitteisen kontrastin suhteessa asetelmaan, joka oli kuvauskohteena. Luonto ja sen yksityiskohdat tekivät työryhmään suuren vaikutuksen. (Kuvat: Henni Kiri)

Kuva 17: ENERGIANSÄÄSTÄJÄ – tutkimuslaboratorion sisäänkäynti ja tutkimusryhmän johtaja Henni Kiri ottaa vastaan laboratorioon saapuvat vieraat, eli yleisön. (Kuva: Tommi Mattila)

Kuva 18: Installaatio alkaa salissa, jossa kuvaperformanssi pyörii screenillä ja ympäristössä sähköjohdoista, teollisuuspaperirullista ja elektroniikkalaitteista rakennettuja sommitelmia. (Kuva: Henni Kiri)

Kuva 19: Pyörällä poljettu valo tanssiesityksen valaisemiseksi sai aikaan ilahuneita ja yllättyneitä reaktioita. Se koettiin kiinnostavana ja innostavana tapana osallistua, sekä havainnollistavana keinona käsitellä energian kulutusta. (Kuva: Tommi Mattila)

Kuva 20: Esityksessä valon ja valaisimien määrä oli mitoitettu hyvin kohtuulliseksi kaikissa osioissa; kuinka vähän valotehoa on riittävästi; energiansäästöä pyrittiin tekemään siinäkin suhteessa; esityksen yleisvalaistus olikin varsin hämyinen, mistä saatiin yleisöpalautetta, että valon vähäisyys oli rauhoittava ja keskittymistä helpottava elementti. Maija Nurmion ja Neil Owensin tanssi-duetot valaistiin ainoastaan kahdella ledivalaisimella. (Kuva: Tommi Mattila)

Kuva 21: Esitysvaistuksen lisäksi yleisön polkijat saivat koettaa polkea virtaa myös muihin elektroniikkalaitteisiin. Sähkövatkaimen sähköistäminen tuntui vielä helpolta, mutta halogeenivalaisime päälle saaminen ja päällä pitäminen aiheutti hankaluuksia useimmille polkijoille.

(Kuva: Tommi Mattila)

Mattila)

Kuva 22: Tanssijat oli kytketty sykevöin Sport Tracker -ohjelmaan. Ipad monitoreista saatoimme seurata heidän energiankulutustaan ja sykevaihteluita esityksen aikana. Tanssija suorittaa ensin balettitekniikkasarjaa, minkä jälkeen alkaa hyvin kuormittava, cross fit -ohjelmissakin käytetty burpè-liikesarja, jota tanssija suorittaa niin kauan, kun jaksaa. Rinnalla toinen tanssija suorittaa samanaikaisesti joogaliikesarjan aurinkotervehdystä ja lopuksi kevennettyä versiota burpè-sarjasta Yleisö voi monitoreista havainnoida liikkeiden kuormittavuutta. (Kuva: Tommi

Kuva 23: Energiataloudellisessa istumis- ja kävelykoulussa monitoroitiin arkista liikettä. Yleisön vapaaehtoinen sai avustettuna koettaa istua tuolille ja nousta ylös mahdollisimman vaivattomasti, ja energiataloudellisesti. Kävelemisessä keskityttiin kulkemaan suoraan eteenpäin ilman, että hukataan energiaa sivuttaiseen keinumisliikkeeseen kävellessä. (Kuva: Tommi Mattila)

Kuva 24: M. A. Nummisen ENERGIANSÄÄSTÄJÄ-novellin soidessa taustalla yleisö katsoi liikkumatonta ihmishahmoa, joka novellin loputtua peiteltiin lakanalla kuin ruumis. (Kuva: Tommi Mattila)

Kuva 25: Runoharmonissa soitettiin energia-aihetta erilaisista näkökulmista. Jokaisella lukijalla oli valittuna älypuhelimessaan energia-aiheinen teksti. Taustalle oli heijastettuna graafikko Nunu Halmetojan piirroksia ihmisestä ja puusta. (Kuva: Tommi Mattila)

Kuvat 26-29: ENERGIANSÄÄSTÄJÄN teemallisena sisarprojektina myös Energiapolitiikka. Esitys-hankkeessa käsitellään energiaa ja resursseja yleisöä osallistavalla tavalla. Ensimmäisissä Energiapeleissä 11.9.2016. Eskuksella perustettiin palstaa, jolla palstan isäntä voisi toteuttaa pienimuotoista viljelyä ja energiantuotantoa vain omiksi tarpeiksi, tai hyödyttääkseen myös lähiympäristön asukkaiden energiantarpeita. (Kuvat: Henni Kiri)

Miten Runoharmonii toimii

Runoilija Eino Santasen kehittämän runoharmonii on muodoltaan ja toiminnaltaan sellainen, että esiintyjä-lukijat käyvät seisomaan (tai istumaan) riviin tekstien kanssa ja harmoniin soittaja seisoo heidän takanaan ja soittaa harmoniaa. Lukijat puhuvat ääneen ennalta annettuja tekstejä niillä käskyillä, joita saavat takanaan seisovalta soittaja-kapellimestarilta.

Kosketus vasempaan hartiaan tarkoittaa sitä, että kyseinen harmoniin osa toistaa tekstinsä ensimmäistä tavua niin kauan, kunnes saa pääläelleen SEIS-käskyn painalluksella ja tämän jälkeen mahdollisesti toisenlaisella kosketuksella uuden puhekäskyn. Oikeaa hartiaa koskettaminen kehottaa toistamaan seuraavaa kokonaista sanaa annetussa tekstissä, selkään annettu kosketus antaa käskyn toistaa seuraavaa kokonaista virkettä ja pääläelle annettu pyörivä liikekäsky kehottaa lukemaan kokonaisuudessaan tekstiä eteenpäin aina seuraavaan pääläelle painettuun SEIS-käskyyn saakka.

Runoharmoniin soittaja voi käynnistää eri käskyillä erilaista tekstinlukua eri harmoniin osien kohdalla, soittaa samanaikaisesti esimerkiksi kokonaista tekstiä ja säestää sitä yksittäisillä tavuilla, tai sanoilla jne. Näin saadaan aikaan rytmikästä lausuntaa, eräänlaista musiikkia. (Kiri 2016)

Kurssimuistiinpanot: Aleksander-tekniikka/ Riitta-Liisa Helminen

A = itsensä jättäminen rauhaan kehossa

- turhien jännitystilojen laukeaminen kehossa
- virheasentojen korjaantuminen kehossa
- vaivaton oleminen, läsnäolo, tasapaino

A = aktiivista työskentelyä, jonka tavoitteena on antaa keholle lupa vapautua jännityksistä. **Keho ei ymmärrä kieltoja, siksi ei kannata antaa käskyä: älä jännitä! → keho ottaa vastaan vain tekemisen verbin "jännitä" ja jännittyy. Annetaan sen sijaan ehdotuksia: "voiko vatsa pehmentyä", "voinko antaa lapojen painua lattiaa vasten ja rintakehän laajentua sivuille" jne.**

TARKKAILLAAN LASTA:

- Lapsella on kehossaan ihanteellinen tasapaino ja kehon käyttö 5-vuotiaaksi saakka
- Lapsen pää suuntautuu niskarangasta ylös ja hieman eteen KAIKISSA ASENNOISSA, myös LIIKKUESSA
- Jos pään, niskan ja selän tasapaino häviää hetkeksi, lapsella tasapaino palautuu luonnollisesti, koska pää on suhteessa kehoon niin suuri ja sitä on pakko hallita kehon tasapainolla

PUHETYÖLÄISEN VIRHEASENNOT:

- Kun ihminen alkaa puhua, hän nostaa leukaa, vetää henkeä ja jännittää hartiat ja vie lavat taakse
 - kurkunpäästä katoaa tila
 - selästä katoaa tila
 - täytyy tuottaa väkivaltaisesti voimakkaammin ääntä

A-HARJOITE/ semisupiini:

- maataan lattialla, polvet koukussa rennosti, jalkapohjat lattiaa vasten, kämmenet lepäävät vatsan päällä ja kainaloissa on tilaa, pään alla voi olla kirja, jotta pää saa jatkoa niskarangan jatkeena

- hengitys saa virrata vapaasti
- ajatellaan suuntauksia:
 - niska ja kaula vapaa
 - pää sukeltaa ulos selkärangasta, niskan jatkeena
 - katseen suunta eteen, yläviistoon (katse aktivoi kehon, siksi silmät auki)
 - ajatellaan tilaa kainaloihin, ajatellaan tilaa selän taakse "lattian läpi"
 - hartioista suuntauksset suoraan sivuille
 - selkäranka pitenee molemmista päistä lattiaa pitkin ylä- ja alasuunnassa
 - suuntaus reisiä pitkin suorassa linjassa polvista yläviistoon

A-HARJOITE/ seisaallaan ja liikkeessä:

- jalkapohjat tukevasti maata vasten antavat selkärangalle informaation kehon asennosta suhteessa pintaan (maapalloon) ja mahdollisuuden aktivoida selkärangan väsymättömät asentotukilihakset, jotka kannattelevat oikeaa asentoa
- Kallonpohjassa, korvien välissä on akseli, jonka varassa pää liikkuu, katse ylös, alas ja sivuille
- Aktiivinen katse johtaa liikettä
- ajatellaan suuntauksia:
 - niska ja kaula vapaa
 - pää sukeltaa ulos selkärangasta, niskan jatkeena
 - katseen suunta eteen/menosuuntaan (katse aktivoi kehon, silmät auki)
 - ajatellaan tilaa kainaloihin, ajatellaan tilaa selän taakse "lattian läpi"
 - hartioista suuntauksset suoraan sivuille
 - selkäranka pitenee molemmista päistä lattiaa pitkin ylä- ja alasuunnassa
 - suuntaus polvista suoraan eteenpäin; kun lähdetään liikkeelle, polvet saavat "pudota" eteenpäin ja jalat rullaavat vaivattomasti perässä

HAVAINNOINTI:

- Voin olla oman mittaiseni (jalat maassa, tila selän takana, niska ja kaula pehmeä)
- Voin olla reagoimatta aistiärsykkeisiin ja jättää kehoni rauhaan (lakoninen toteaminen, hyväksyminen)

- Katse saa olla aktiivinen, mutta asiat tulevat katsojaa kohti, niitä kohti ei tarvitse pinnistellä ja jännittää siksi kehoa; takaraivolle annetaan piirtyä kuva kohti tulevista asioista ja maisemasta

Lisätietoja tekniikan historiasta ja perusteista: www.finstat.fi/historiaa

